

MAG

lcbh

ex. 2

09.685

Zu

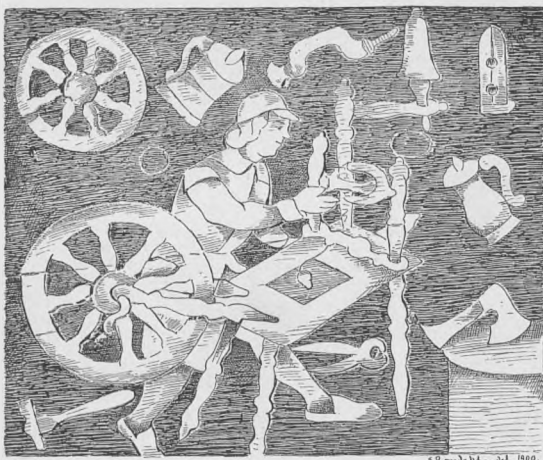
DREJERLAUGET I KJØBENHAVN

250 AARS LAUGSHISTORIE

1652—1902

AF

L. JUST-NIELSEN

MED ILLUSTRATIONER
PORTRÆTTER OG BILAG

KJØBENHAVN

CITYTRYKKERIET (LAUR. MADSEN & VALD. CARLSEN)

1902

UDGIVELSEN af denne Bog er muliggjort ved Bidrag fra *det Reiersenske Fond* og *den grevelige Hjelmstjerne-Rosenkroneske Stiftelse*, hvorfor herved bringes en erkjendtlig Tak. Ligeledes takker Forf. Professor PIETRO KROHN, Sekretær R. BERG og forskjellige Private for Hjælp og Bidrag til Tilvejebringelsen af Afbildninger og Oplysninger. Denne Tak omfatter ogsaa elskværdig Hjælp i Arkiver og Bibliotheker.

FORF.

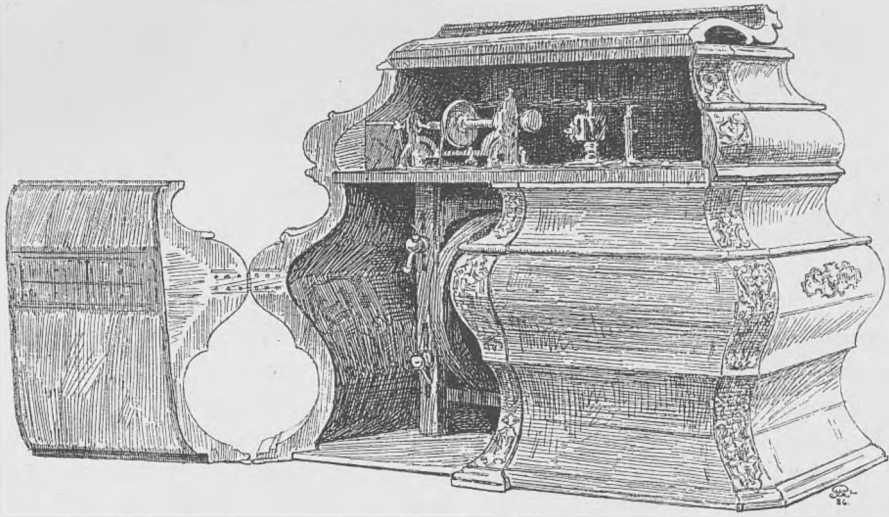

Fig. 1. Et fornemt Drejelad.

DREJERE OG DREJERARBEJDER.

DREJERLAUGET i Kjøbenhavn stiftedes for 250 Aar siden, 9de Maj 1652. Selve Faget havde da naturligvis bestaaet i Aarhundreder, ja, helt tilbage til gammel Tid. Kunsten at dreje havde været drevet som Profession, saavel som af Amatører, hvoriblandt, som senere skal nævnes, mange fyrstelige Personer. Forholdene heri Kjøbenhavn vare smaa for 250 Aar siden, og i Betragtning af Folkemængden og de andre Fags Størrelse, var Drejerfaget aabenbart ikke noget ubetydeligt Fag ved Laugets Stiftelse, i hvert Fald synes Faget omkring 1650 at have været i ret stærk Opgang. Gaa vi tilbage til Jordebogen af 1581, finde vi kun opført ialt en enkelt Drejer som Ejendomsbesidder samt en Rockemager, der boede til Leje og havde »tho kamere«. I Jordebogen af 1620 opføres en Rockemager Christen Nielsen, der havde to smaa Boder »westen for Raadhuset«. Naar hertil føjes to Mænd, en ved »Kjødmangergade« og en i Studiestræde, som muligvis vare Drejere, Betegnelsen er ikke helt sikker, er Drejernes Repræsentation i Jordebogen udtømt. I 1656 ses Dreyer Niels Rasmussen, der i 1654 var bleven optaget i Lauget, at have haft en »Waaning« paa »Auffwelsgaarden wæsten for Adelgadenn«. I Grundtaxten af 1668 findes Drejerne noget rigeligere repræsenterede, idet der blandt dem var henved en halv Snes Ejendomsbesiddere, der-

iblandt Claus Føyg, som betitles »Beendreyer«, og M. Bendix, der kaldes »Kunstdreyer« og havde flere Ejendomme, men af hvilke Ingen var Medlem af Lauget. Bendix var imidlertid en særlig fornem Mand, Hofkunstdrejer og Bestyrer af Kunstkammeret. Han var født Holstener og havde som Anerkjendelse for sine Drejerarbejder af en Pfalzgreve faaet Lov til at føre adeligt Vaaben. Han blev kaldt hertil af Frederik den Tredie omkring 1660 og udførte mange ypperlige Arbejder i Elfenben. Drejerne synes slet ikke at have gjort Forsøg paa at faa ham ind i Lauget. I Grundtaxten af 1689 ere Oplysningerne mere fyldige. Da ejer Blochedreyer Isebrand Rasmussen et Hjørnehus ved »Delfinstrede som og kaldes Dybensgade«, Stoelmager Gert Jacobsen havde et Hus ved »Hommergaden«, Dreyer Peter Jensen et Hus ved »Størrestrædet«, Beendreyer Peder Hansen et Hus ved Badstuestræde, Dreyer Johan Trimand (Treimann) et Hjørnehus ved Brolæggerstræde, Dreyer Willum Rasmussen et Hus ved »Mickel Brøgersgade«, Dreyer Christian Brask et Hus i »Skidenstrede«, Dreyer Jochum Lux (Lucas) et Hus i »Piilestrede«, Dreyer Knud Rasmussen et Hus i Springgaden, Dreyer (Stolemager) Per (Peder) Pedersen et Hus »mod Øster portd«, Blochedreyer Jens Christensen et Hus »mod Fortouget til Stranden ved Strandgaden«, samt endelig Dreyerenche Splies (Spidtt), sandsynligvis Enken efter en af Laugets Stiftere, et Hus ved »Christen Bernekovstrede« og den forannævnte Kunstdreyer M. Bendix endelig »Gaard og Hauge og 2de Waaninger i Helsingørsgaden«. De allerfleste, nemlig Lux, Gert Jacobsen, Trimand, Villum Rasmussen, Brask, Knud Rasmussen, Pedersen og Jens Christensen, kunne med Sikkerhed ses at have været Medlemmer af Lauget, og to af disse Mænd hørte til dets Stiftere.

Men hvor mange Drejere var der ialt i Kjøbenhavn i hin gamle Tid? Ja, det Spørgsmaal kan ikke besvares ganske nøjagtigt. Dog haves der nogen Vejledning. I 1645, altsaa syv Aar før Laugets Stiftelse, opkrævedes en »Hovedskat« i Kjøbenhavn, og over Skatteyderne haves en Fortegnelse, der efter Originalen i Ministeriernes Arkiv er gjengivet i »Kjøbenhavns Diplomatorium«. Heri opføres 20 Personer som Dreyere og 3 som Blochedreyere. Heraf ere efter Skatteansættelsen at dømme Halvparten Mestre. Af de Øvrige opføres 2 som Dreyere paa Holmen, 1 som Dreyer paa Mønten og 1 som »dreyer udi Tugthuset«. Udenfor denne Beregning er holdt »Hendrich Dreyer der Junger«, »Henrich Dreyer den eldre«, »Augustus Dreyer« og »Peder Dreyer«, da »Dreyer« mulig her er Familienavn, dog er ikke for nogen af dem angivet Stilling eller Haandværk.

Med disse Tal som Baggrund er det et anseligt Laug, som dannes i 1652, idet det ved Stiftelsen faar 16 Medlemmer. I Kjøbenhavns

Politis »General Tabel over Lauges og Korporationernes Interes-
senter og Mestre, samt Svende og Dreng i Kjøbenhavn« haves offi-
cielle Tal til Sammenligning. De første ere fra 1727. Da har Drejer-
lauget kun 9 Medlemmer, men Stolemagerne er paa dette Tidspunkt
netop udskilte, og deres særlige Laug har 10 Medlemmer. I 1743
staar Drejerlaugets Medlemsantal endnu ved Tallet 9, i 1771 er Tallet
steget til 12, i 1780 er det i Følge Kvartalsbogen 17, ved hvilket Tal
der forblives i en Aarrække. Det holdes endnu i Aaret 1800; i 1810
er Tallet 16, i 1820 er det 15, ved 1830 lidt højere, nemlig 19, hvorpaa
det i 1841 viser sig at være steget til 27. Aaret efter er der 26 Mestre
i Lauget, og fra samme Aar har man en Opgjørelse over Svendenes
Antal, som var 35, og Drengenes, hvoraf der ialt var 32. Til disse
Tal kan føjes, at Lauget i 1861 talte 21 Medlemmer, i 1874: 17, i
1878 paany 21, i 1890: 37, i 1895: 50 Medlemmer og nu i Aar 1902
ialt 68 Medlemmer samt Enker. Lauget var efter Forholdene be-
tydeligst i det syttende Aarhundrede, det stagnerede i det attende
Aarhundrede, det sygnede og holdt ikke Skridt med Udviklingen efter
at Midten af det nittende Aarhundrede var passeret, det tog sig stærkt
sammen mod Slutningen af det samme Aarhundrede, og det er gaaet
ind i det tyvende Aarhundrede med et aneligere Medlemsantal, end
nogensinde før under dets Bestaaen, og har da antagelig endnu en
lang Levetid foran sig.

Noget stort og absolut velstillet *Fag* har dette Laug dog aldrig
repræsenteret, og mange Vanskeligheder have Drejerne havt at kæmpe
med, i Fortiden som den Dag i Dag. Vi have to officielle Frem-
stillinger, der give Billedet af Forholdene, som de vare for Hundrede
Aar siden, og som de ere i vor Tid.

I et i 1794, da en Kommission behandlede Haandværkerfor-
holdene, af Drejerlauget indgivet »Promemoria« peges paa, at der i
Lauget er 17 Mestre, og disse have kun 9 Svende (til Sammenligning
kan anføres et senere gunstigere Tal: i 1820 er der 15 Mestre i Lauget
med 18 Svende), at de fleste Drejermestre slet ikke kunne holde
Svend og »derfor saa godt som arbejder med egne Hænder, thi at
en saadan Mand kan holde en Dreng er ikkun en liden Trøst, fordi
der skal lang Tid til at bringe en Dreng saavidt, at han kan fortjene
sin egen Føde«. Der peges dernæst paa, at der er saa mange Fri-
mestre, »at næppe nogen Profession er saaledes fornærmet.« Dernæst
er der Konkurrence fra Drejermestrene paa Holmen med 16 Svende
og 4 Dreng. »De haver deres Dagværk, som de kan forfærdige fra
om Morgenen indtil om Middagen Kl. 1, den øvrige Tid af Dagen
anvendes til at arbejde for Publikum, alt under den Friheds Maske,
at de haver Lov til at arbejde for deres Officerer.« Endvidere er der

Konkurrence fra Drejerne paa Tøjhuset, Drejerne under det borgerlige Artilleri og Drejerne blandt Brandfolkene. Iblandt de Militære, saavel af Land- som Søetaten, findes derhos Fuskere i Overflødighed. Der klages videre over, at der holdes Drejerværksted paa Manchesterfabrikken, medens Arbejdet tidligere var udført af en Laugsmester, og at det Samme er Tilfældet paa Guldhuset, i Forbedringshuset og paa St. Hans Hospital. Men særlig uhørt er det, at man har givet Slaverne Lov til at dreje under Ledelse af én svensk Omløber, som har gjort sig skyldig i forskellige Forbrydelser. Siden han blev opdaget af Politiet hos en Bendrejer, »har man set Slaverne løbe omkring paa Gader og Stræder med noget, der skal være Drejer-Arbejde og er det liderligste Fuskeri, og for Publikum, der i sin Forblindelse kjøber det, det største Bedrageri, hvormed de, det første de skal bruge det, kommer til en Mester for at sætte det i Stand.« Det tilføjes derpaa: »Enhver ærekyr Mand afviser dem strax«, men der er alligevel Mestre, som, »da maaske Mangel og Trang driver dem dertil«, gjør Fuskeriet brugeligt.

Saaledes er da Faget — »det Arbejde, som i andre Stæder Drejerne forfærdige i 1000 Dele, have de her næppe i-100 vis« — haardt trykket, vanskelige ere dets Forhold oprindelig, vanskeligere gjøres de. Og Hundrede Aar senere, i 1896, indgives til den da nedsatte Toldkommission fra Haandværkets og Industriens Toldudvalg en Fremstilling, hvori det hedder om *Trædrejerne*:

»Dette Fag udgjør den langt overvejende Del af Drejerlauget og er baade for de finere og simplere Arbejder *saare uheldigt* stillet under den nuværende Toldlov. *Det er kun med den yderste Anstrængelse og Resignation, at det hidtil har formaaet at existere i trykkede Kaar*, og det endda kun med stadig Frygt for og Udsigt til, at endog denne beskedne Tilværelse vilde blive umuliggjort paa Grund af Udlandets overvældende Konkurrence. De høje Priser paa dets som oftest toldpligtige Materialier, den høje Arbejds løn og dets lille Afsætningsomraade bevirke, at dette danske Haandværk, som har en 250-aarig Tradition at bygge paa, tidligere eller senere maa bukke under i Kampen med den udenlandske Storindustri, der fylder vort Marked med sin Overproduktion af billige, men som oftest slette Varer, naar det da ikke gjennem en ny Toldlov faar en effektiv Støtte i denne Kamp, en Støtte, der maa være betydelig større end den, som den nuværende Told yder, for at kunne give Faget Haab om at faa Udbytte af sine ihærdige Anstrængelser.«

Fremstillingen af 1794 havde i hvert Fald ikke nogen øjeblikkelig Virkning, og forblev paa nogle Punkter frugtesløs lige til vor Tid, Toldsatserne ere ikke blevne forandrede efter 1896, men i Toldkommissionens

Betænkning hedder det, at »Drejernes Stilling heri Landet er efter Indledningen i deres Fremstilling meget mørk, og *der er ingen Tvivl om, at det er rigtigt*. De ere ikke alene haardt trængte af Udlandets Konkurrence, men ganske særlig af det indenlandske *Fængselsarbejde*, der udbydes langt under Fabrikationspris (altsaa nu som i 1794). Trods disse uheldige Forhold er det interessant at oplyse, at Haandværket *egenlig ikke er gaaet tilbage, men tværtimod paa visse Omraader frem*. Saaledes er man begyndt at fremstille baade Spoler og de af Kræmmerne brugte Stativer. Medens altsaa Haandværket maa siges at være gaaet noget frem, er der derimod *en Tilbagegang i Priserne paa Drejerarbejde, og Mestrenes Fortjeneste er meget ringe*.«

Dette er den officielle Anerkjendelse af dette Fags vanskelige Kaar, hvortil er kommen den nuværende Perodes af Moden skabte Vanskeligheder, *firekantede Former* foretrækkes paa mange Omraader, til Skade for Drejerarbejdets Anvendelse, men Faget kæmper sin støtte Kamp. *Fortjenesten er ringe, men Faget gaar frem*.

Saa sejt er dansk Haandværk!

Drejerlauget var og er i første Række et Trædrejerlauget, dets Medlemmer kaldes allerede temmelig tidligt, om end ikke i de første Artikler, Trædrejere, og de ere den Dag idag Trædrejermestre. Der synes i denne Særbetegnelse at ligge ligesom en Afstandtagen fra den, der ikke netop drejer i Træ, fra den, som benytter andet Materiale. Dette er dog absolut ikke bogstaveligt at forstaa.

Trædrejerlauget samlede oprindelig Rokkemagere og Drejere, Blokkedrejere og Bendrejere,*) det talte Stolemagere i sin Midte, og dets Medlemmer dyrkede ganske sikkert enhver Slags Drejning, og selv om, som Regel, saavel i den ældste som i den nyeste Tid, den,

*) *Bendrejerne* synes dog oprindelig at have været anderledes stillede end de egentlige Trædrejere, thi efter at det i Laugets første Love af 1652 er fastsat, hvad Svendene skulle have som Maximumsløn, hedder det: »er der en bendreyer, Som icke Kand gifue nogen Suen for Samme Løn Som før er Sagt, hand maa forliges med hannom derom, det beste hand Kand«.

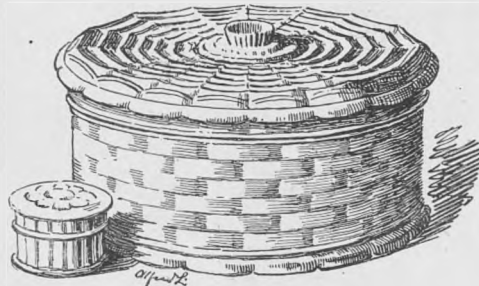

Fig. 2. Drejet Elfenbensdaase, udført af Frederik den Fjerde.

der kaldte sig »Kunstdrejer«, holdt sig udenfor Lauget, saa søgte dettes Mestre netop altid tillige at dyrke deres Fag som *Kunst*. Drejeren forfærdigede de fineste Elfenbensarbejder, og mellem Drejeren og *Billedskjæreren* var Grænsen udflydende. Mangen Drejer var i gammel Tid, og mangen Drejer er den Dag idag fremragende dygtig Billedskærer tillige.

Kunstdrejeren hævdede i sidste Aarhundredets første Del, da den

Fig. 3. Elfenbenstempel, udført af Dronning Juliane Marie.

Schwartz'ske Æra indlededes, at være »fri Kunstner«, hævet over Laugsmesteren — Trædrejeren saa paa sin Side ned paa »Benskraberen« og hævdede, at *han*, Trædrejeren, for at besidde den store Dygtighed maatte have den største, mest omfattende faglige Uddannelse og derfor i Virkeligheden, faglig set, stod højst — og det hævder Trædrejeren, den fuldt uddannede Trædrejer forøvrigt stadig. Men Trædrejeren og Kunstdrejeren adskiltes maaske ogsaa for en væsentlig Del som Følge af de strænge Lauglove, og Trædrejeren stod ikke anderledes til »Benskrabningen« end at et kunstfærdigt Skakspil, ofte i Elfenben, og en Rok med prægtige Elfenbensforsiringer hørte til Trædrejeren's Mesterstykke gennem Aarhundreder. Drejer er derfor *Drejer*, og selv om der er Adskillelse i Betegnelse og Samling i forskellige Organisationer, Drejerarbejdet, det jævne, nyttige Arbejde, og Drejerkunsten, den kunstfærdige Luxus til Glæde for Øje og Sind, har i Virkeligheden altid gaet Haand i Haand.

Foran dette Kapitel findes et fornemt Drejelad (Fig. 1) afbildet. Det har tilhørt og været benyttet af Christian den Sjettes Dronning, *Sophie Magdalene*, og opbevares nu

paa Rosenborg. Her rummes ogsaa mange prægtige drejede Sager, hvorom Dr. phil. *P. Brock* har givet udførlige Oplysninger i »Tidsskrift for Kunstindustri« (1886, S. 129—140 og 1892, S. 103—115), hvorfra nogle Notitser om disse Drejerarbejder hentes. Kunstdrejere vare ofte Bestyrere af Kunstkamrene, og ikke alene Dronning Sophie Magdalene, men mange andre fyrstelige Personer før og efter hende øvede Drejerkunsten. Kejser *Rudolf den Anden* drejede, og nogle Arbejder af ham findes heri Kjøbenhavn paa Musæet for nordiske Oldsager. Czar *Peter den Store* var »Kunstdreyer paa frie Haand«, og et Par af hans Arbejder findes paa Rosenborg. *Christian den Fjerde* skal have drejet, og nogle nu forsvundne Elfenbensprydelser i Frederiksborg Slot tillagdes ham. Ganske sikkert er det, at Kong *Frederik den Tredie*, som oprettede Kunstkammeret, øvede Drejeriet, og at han havde et Drejelad med en Rad (Hjul), »hvilket man ej alleneste kunde regiere med Foden, mens endog med Haanden«. Kongen bistodes af *Jacob Jensen*, som først havde faret til Søes i dansk Orlogstjeneste og senere havde lært at dreje og arbejde i Elfenben (hans berømteste Arbejder ere de ypperlige Modeller af Skibe paa Rosenborg). *Jacob Jensen* lærte ogsaa Dronningen at dreje og »opvartede« efterhaanden alle Kongefamiliens Medlemmer i Drejerkunsten. Han blev saaledes ogsaa Lærer for *Frederik den Fjerde*, af hvem der bl. A. paa Rosenborg findes en i Kurvemønster passigdrejet rund Daase (Fig. 2) med Skruelaag, hvorpaa en aaben Rose. Inden i Daasen findes sex mindre, passigdrejede Daaser med paaskruede Laag samt en Seddel med en gammel Haandskrift, som meddeler, at det Hele var en Gave fra Kronprindsen til hans Fader, Kong *Christian V*, 1697.

Fig. 4. Strudsæg med Elfenbensprydelser, udførte af Lorentz Spengler.

Fig. 5. Kokosnød med Elfenbensprydelser, udførte af Lorentz Spengler.

Af Lorentz Spengler selv findes en stor Samling glimrende Arbejder paa Slottet. Spengler var født i Schweiz 1720 og oplærtes som Kunstdrejer i Regensburg. Efter et Ophold i England, kom han hertil og blev Kongelig Hof- og Kunstdrejer og senere Kunstammerforvalter. Her gjengives to af hans Arbejder (Fig. 4 og 5).

Ypperlige Arbejder paa Rosenborg og i det gamle Kunstammer ere ogsaa de, der her ere afbildede under Numrene 6, 7, 8 og 9. Om dem Alle gjælder det, at det ikke bestemt vides, af hvem de ere udførte, men derfor ere de lige beundringsværdige og Vidnesbyrd om en Kunst, som man vanskelig eller maaske slet ikke naaer paa Siden af i vor Tid. Interessant er det iøvrigt, hvorledes det jævne Arbejde og det kunstfærdige holdt Trit. Netop den Periode, da Drejermestrene i Kjøbenhavn ere blevne stærke nok til at danne Laug, er

Dronning Sophie Magdalenes Lærer var Lorentz Spengler, som ogsaa underviste Kongen, Christian den Sjette, af hvem der er et Par Arbejder paa Rosenborg. Af Frederik den Femte og hans to Dronninger findes adskillige Arbejder paa Slottet, deriblandt et af Juliane Marie i 1754 udført »Tempel« (Fig. 3), bestaaende af to Etag, der hver bæres af sex Elfenbenssøjler. Ogsaa af Prindserne Carl, Frederik og Vilhelm af Hessen findes en Række egenhændige Arbejder paa Rosenborg. To berømte Fanger drejede, nemlig Leonora Kristine Ulfeldt, som lærte Kunsten i selve Fængslet, og den berømte svenske General Magnus Stenbock, der under sit Fængsel heri Landet udførte forskellige Drejerarbejder, hvoraf tre opbevares paa Rosenborg.

Fig. 6. Pokal af Rhinoceroshorn fra Frederik den Tredies Tid.

Fig. 7. Elfenbensarbejde fra det gamle Kunstammer.

den samme, da talrige Arbejder i Elfenben blive til, og da Kunsten at behandle dette Materiale har sin Glandsperiode. Frederik den Tredie samlede i Midten af det syttende Aarhundrede en Mængde Elfenbenssager paa Rosenborg, ligesom han, som nævnt, oprettede Kunstammeret, over hvilket Holger Jacobæus forfattede en vidtløftig med Illustrationer forsynet Beskrivelse. Heraf ses det, at Kunstammeret indeholdt en Mængde drejede og udskaarne Sager i Elfenben, Rav og deslige.

Traditionen fra Spenglers Tid blev bevaret gjennem det *Schwartz'ske* Etablissement. Fra dette er i Aarenes Løb udgaaet en Række Arbejder i Elfenben af fremragende Skjønhed, og det falder naturligt at nævne dem her i Forbindelse med de udmærkede Arbejder paa Rosenborg fra en tidligere Periode. Berømte ere saaledes de drejede og udskaarne Elfenbensrosetter i Bedekammeret paa Frederiksborg Slot (Fig. 10) og Søjlerne sammesteds (Fig. 11). Disse Arbejder ere udførte i Etablissementet for Kunstflidslotteriets Regning af Kunstdrejer *Griessing*, der omkring 1850 kom hertil som Tyrolersanger, men som her fik Brug for sin glimrende faglige Dygtighed. Et andet udmærket Arbejde af den samme Mand er hans Elfenbens-Drikkehorn (Fig. 12). Det blev udført efter Tegning af

Fig. 8. Elfenbensarbejde fra det gamle Kunstammer.

Fig. 9. Elfenbensarbejde fra det gamle Kunstkammer.

Professor *Peters* som Udstillingsgjenstand til Udstillingen i Stockholm i 1866. Der er paa Drikkehornet udskaaet en Række Scener af Tegnér's Frithiofs Saga, og dets svensk-nationale Karakter var naturligtvis medvirkende til, at det blev erhvervet, iøvrigt for en lav Pris, af de danske Udstillere og benyttet som Gave til Udstillingens Præsident, Prinds Oscar, den nuværende Konge. Drikkehornet er opstillet paa Stockholms Slot, hvorfra mange Besøgende erindre det. Det var ogsaa Griessing, som udførte den dejlige Alexandravifte, og han besad i en sjælden Grad Evne til at samarbejde med *J. A. Schwartz*, saa at denne Periode blev saa overordentlig frugtbar paa udmærkede Arbejder.

Dog, selv ved Siden af Frithiof-Hornet, hævder sig paa en smuk Maade Trædrejerens ædeltformede Vase, dygtigt og omhyggeligt udført. Vi indskyde her i Rækken et saadant Arbejde (Fig. 13). Denne Vase blev udført for ca. 12 Aar siden som Svendestykke af *Louis Rundberg* (udlært hos *J. P. Schelhase*). Den fjærnedes sig fra den af Kunstakademiet fastslaaede Form, hvorpaa Andetsteds (Afsnittet Oldermænd) ses en Prøve, og vandt saa meget Bifald, at den belønnedes med Haandværkerforeningens Sølvmedaille. Vasen er udført i fint Mahogni. Forsiringerne ere alle stukne i Træet.

Ved Siden af det »konstrige« stod stedse hos Drejerne det solide og nyttige. En udmærket Prøve herpaa have vi i det afbildede Rat (Fig. 15) Udførelsen af Arbejder til Skibsbrug holdt Trædrejerne i Laugstiden altid meget fast ved som hørende til det Arbejde, de havde særlig Eneret paa. Det afbildede

Fig. 11. Pille paa Frederiksborg Slot.

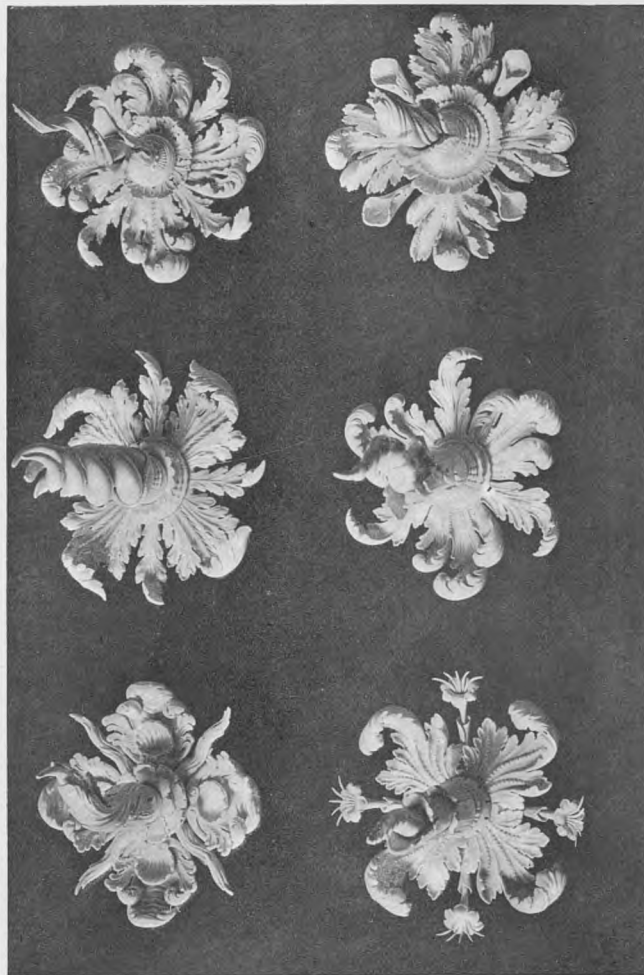

Fig. 10. Elfenbensrosetter paa Frederiksborg Slot.

Fig. 12. Frithiof-Hornet.

strækning, drives den Dag idag. Ovalværket, der ved sin særegne Konstruktion og betjent med fornøden Færdighed, tillader Drejningen af alle Slags ovale Rammer, indførtes herhjemme af nu afdøde Drejermester *Jacob Henrichsen*. Han havde, som iøvrigt adskillige andre Drejere, sit Værksted paa Christianshavn og var, hvilket man i Billedrækken vil se Prøver paa, en fremragende dygtig Mand i sit Fag. Hans i Aaret 1851 under Laugets Tilsyn udførte Mesterstykke, det som Fig. 16 af-

Rat er udført hos det gamle ansete Firma Carl Petersens Efterfølger (*John C. Hooge*).

Et Mellemstadium paa Vejen mellem Haandværk og Kunst repræsenteres ved det afbildede *Ovalværk* (Fig. 14). Det medtages, fordi vi ved det føres til en Gren af Drejrerfaget, hvis Arbejder i en Periode i højeste Grad var Mode, hvorom adskillige Rammer rundt om i Hjemmene stadig vidne, og som iøvrigt med Held, omend næppe længere i nær saa stor Ud-

Fig. 13. Svendestykke.

bildede Skakspil, staar endog meget højt i Rækken af de mange ypperlige Skakspil, som skyldes Trædrejere. Som lige saa smukt og dygtigt udført nævnes hans Rok, der strax blev købt af en Liebhaber. Hans Enke, som lever endnu, opbevarer med Pietet endel af hans smukkeste efterladte Arbejder, der vise, hvilken Kunstner han var i sit Fag.

Med Fig. 20 staa vi paany overfor en Vase, udført som Svendestykke af den nuværende Viceoldermænd i Drejelauguet, Hr. *Henrik Olsen*. Vasen er udført i almindelig hvidt

Træ og sort poleret. Den er smykket med en Perlestaf af drejet Ben. Det smukke Arbejde blev i sin Tid belønnet med Sølvmedaille. *Henrik Olsen* udgik som Lærling fra en af Fagets fineste Mestre, *D. A. Tulinius*, en af Laugets Veteraner. *Tulinius*, som snart fylder 85 Aar og endnu har Forretning, var i en lang Aarrække Bisidder i Laugsbestyrelsen. Lauget har vist ham sin Erkjendtlighed ved at udnævne ham til Æresmedlem, og det Offentlige har anerkjendt ham som nyttig Borger ved i Anledning af hans 50 Aars Mesterjubilæum at tildele

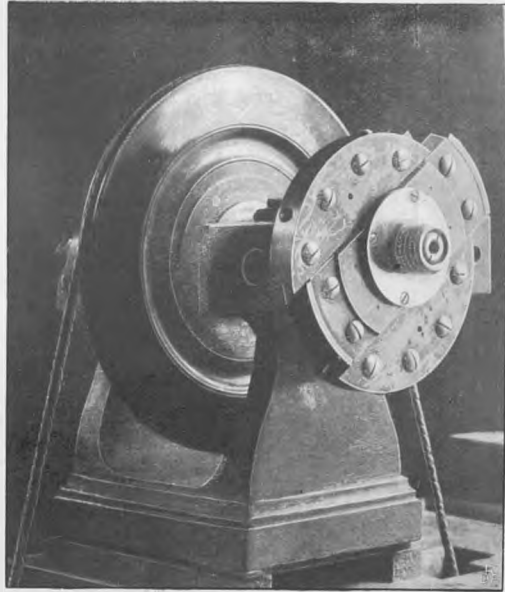

Fig. 14. Ovalværk.

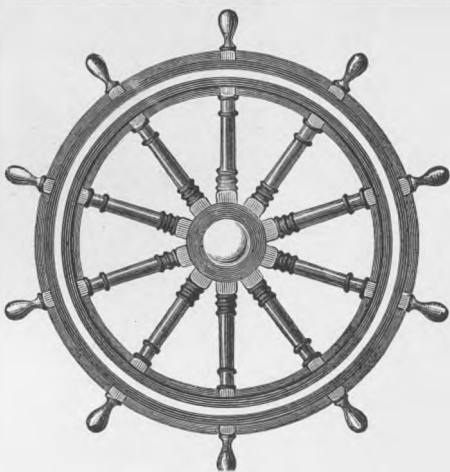

Fig. 15. Rat.

ham Fortjenstmedaillen. Som Fig. 17 er afbildet et af *Tulinius'* egenhændige Arbejder. Det er et Blomsterstativ i Drejearbejde, udført i Ahorn. Som Midtersøjle er anvendt den gjenembrudte Søjle, der i mange Aar hørte til Drejernes Mesterstykke. Det er et fremragende godt Arbejde. To Stykker af lignende Karakter ere Fig. 18 og 19. De skyldes *J. P. Schelhase*. Skærmen udførtes til Malmøudstillingen i 1896, medens Bordet er ældre, idet det var udstillet her i Kjøben-

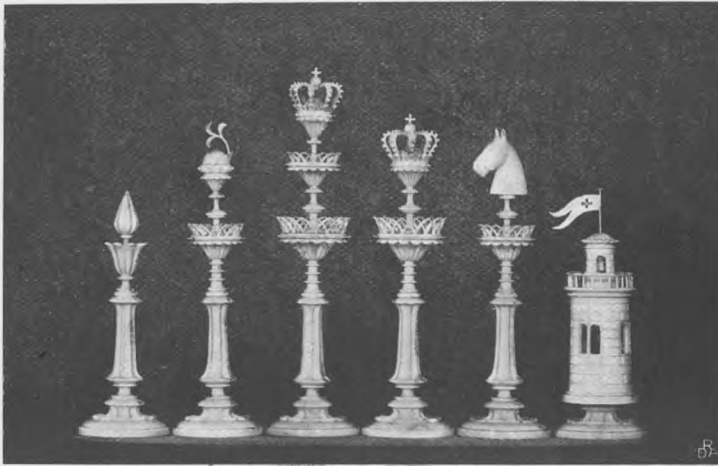

Fig. 16. Skakspil, udført af Jacob Henriksen.

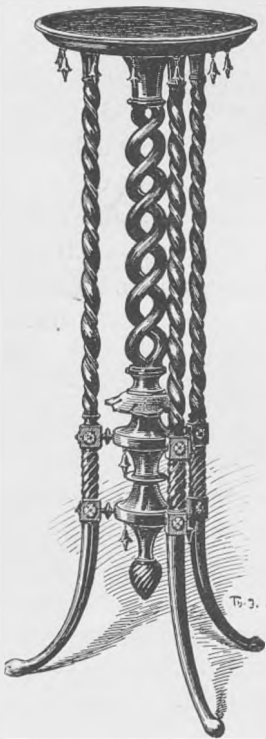

Fig. 17. Blomsterbord, udført af D. A. Tulinius.

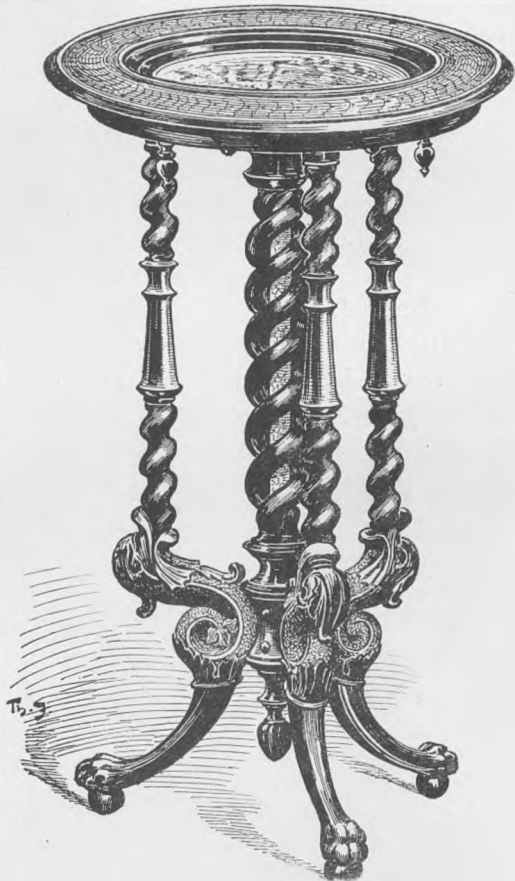

Fig. 18. Bord i Ahorn og Buxbom.

havn i 1888 ved den nordiske Udstilling. I Bordets Plade udskaaret Arbejde: Neptun pløjer Bølgerne.

Som Fig. 21 og 22 hidsættes endnu to af TuliniusArbejder, et Bord og et Blomsterstativ med enkelt Slyngning og Bladstaf, Typer paa jævnt og godt Drejerarbejde.

Med Fig. 23 have vi en Prøve paa Arbejde af samme Art og særdeles smukt og dygtigt udført. Disse Piber ere egenhændigt udførte af den unge Mester *R. Møller-Sørensen*,

Fig. 20. Svendestykke.

Fig. 19. Skjærm i Drejerarbejde med Maleri.

som er Medlem af Kunstdrejerforeningens Bestyrelse. Medens Piben altid har hørt Drejeren til, staa vi ved Dørgrebene (Fig. 24, 25, 26, 27, 28) overfor en Nyerobring for Faget. De kunstfærdige Dørgreb bleve i sin Tid næsten udelukkende udførte i Metal, nu drejes og udføres de i stort Omfang i Ben og Træ, og denne Virksomheds Betydning fremhæves derved, at en Dørgrebsfabrikant er Medlem af

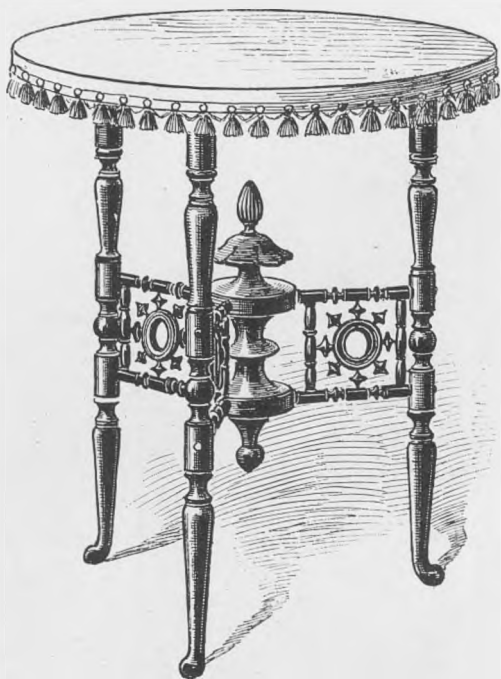

Fig. 21. Bord, udført af D. A. Tulinius.

fessionen har uddannet sig til en dygtig Tegner og nu virker i Tyskland som Arkitekt. Ogsaa Fig. 30 viser en Mahogni-Søjle, et ganske nyt Svendestykke, udført umiddelbart før Jubilæet af *P. Petersen* hos *Joh.s Petersen*, der har Værksted i Griffenfeldts gamle Stalde ved Nørrebrostræde.

Drejermester *Joh.s Petersen* selv er repræsenteret ved Fig. 31, en Tobaksdaase, helt udskaaret i Træ og smykket med Bladstaf og Perlestaf. Det er egenhændigt Arbejde. Det samme gjælder Fig. 32, det kjønne Salonbord, udført af Drejermester *Henrik Rasmussen*.

Som Fig. 33 afbildes den ene af to udmærket smukke Kandelabre af Ahorn. De ere udførte af *J. P. Schelhase* og bleve, efter at have været udstillede, købte af Haandværkerbanken og skjænkede til Handværkerforeningen.

Drejerlaugets Bestyrelse. De her gjengivne Dørgreb ere udførte i »Kjøbenhavns Dørgrebsfabrik« af *Nikolai Hansen*, Broder til afdøde *Carl Hansen*.

Den karakteristiske Søjle (Fig. 29) er udført i Mahogni som Svendeprove af *Johs. Nielsen* hos *J. P. Schelhase* og er belønnet med Haandværkerforeningens Sølvmedaille. Tegningen skyldes *Louis Rundberg*, som efter at have lært Drejerpro-

Fig. 22. Blomsterbord, udført af D. A. Tulinius.

Det menes, at disse Kandelabre ville komme til at danne Begyndelsen til et Musæum for fremragende Haandværks-Arbejder, som Foreningen skal have til Hensigt at oprette.

Som Fig. 34, 35, 36, 37 og 38 have vi en Suite af *Jacob Henrichsens* Arbejder (se foran). Meget interessant er det lille Stykke (Fig. 35), som vel kan kaldes en Top. Det viser den til Drejernes Mesterstykke hørende gennembrudte Søjle. Efter de gjældende Regler forfærdigedes denne Del af Mesterstykkerne i saadan Størrelse, at Søjlen var 18 Tommer lang, men der kunde afviges herfra, og det her fremstillede nydelige lille Arbejde har kun en Højde af ca. 6 Tommer. Det viser ligefuldt,

ja vel endogsaa særlig klart, *Henrichsens* store Færdighed. Et Kunststykke i Drejearbejde er Medaillonen (Fig. 35). Det ophøjede Portræt er *drejet*, ligesom den hele Medaillon, — det kan ganske tydelig ses.

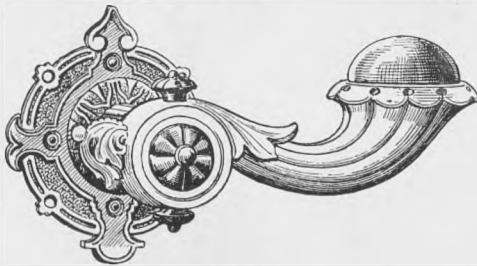

Fig. 24.

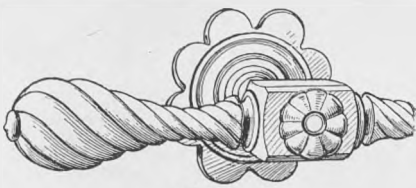

Fig. 25.

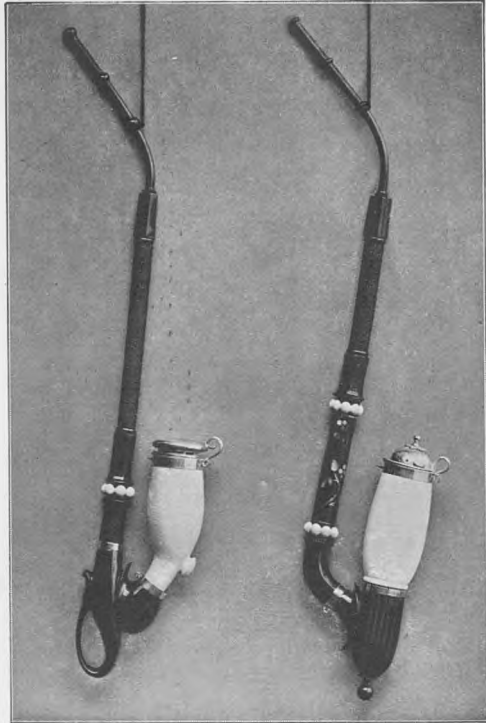

Fig. 23. Piber, udførte af R. Møller-Sørensen.

Fig. 37 og 38 vise endelig to Prøver paa de ovale Rammer og Fig. 36 en meget smuk Elfenbensramme.

* * *

Billedrækken indledes med Omtale og Gjengivelse af en Række af de udmærkede Drejearbejder paa Rosenborg. Imidlertid findes i Kjøbenhavn endnu et Musæum, hvor der er en Samling af smukke drejede Sager, en Samling, som tilmed stadig forøges, nemlig *Kunstindustrimusæet*. Dannelille Over-

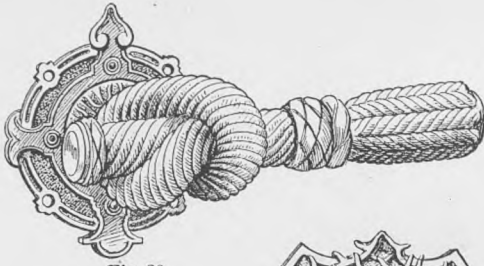

Fig. 26.

Fig. 27.

Fig. 28.

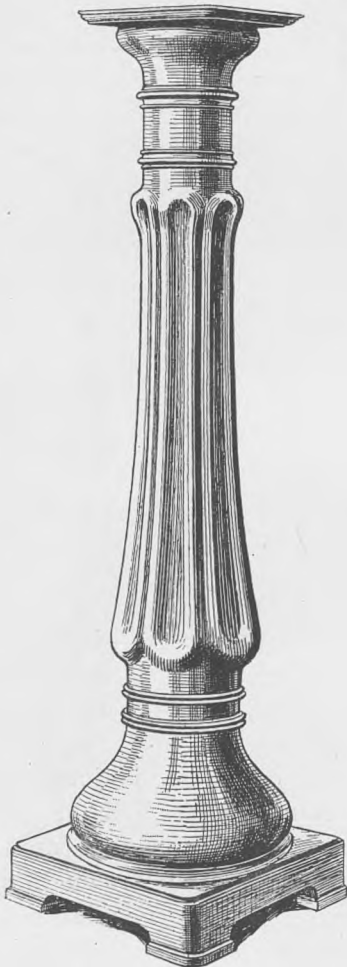

Fig. 29. Svendestykke efter Tegning af Louis Rundberg.

Fig. 30. Svendestykke.

sigt over Drejerarbejder før og nu skal da afsluttes med en Omtale af nogle af de ypperste og interessanteste Arbejder paa dette Omraade i det fortræffelige Musæum.

Fig. 40 viser et Arbejde af *Johan Adam Schwartz*. Det er udført ca. 1850 eller rettere fuldført da, thi et Arbejde som dette tager meget lang Tid, en overordentlig Taalmodighed og stor Færdighed i Behandlingen af Elfenben, saa at dette udformes som fine Traade og i de spinkleste Forsiringer. Det er den

rene Kunst og den fuldkomne Luxus, alene bestemt til at ses. Det Samme gjælder de 32 Skakbrikker, som Fig. 41 viser. Ligesom Schwartz' Kunstværk staa disse nydelige Løbere, Taarne og Konger gjemte under en Glasklokke. At spille med dette Skakspil vilde være en Vandalisme, thi selv den mest nænsomme Haand vilde ikke kunne undgaa at bryde det traadfine Elfenben. Det ses tydeligt paa Figuren, hvorledes de øverste Brikker svagt bøje Hovederne — end ikke sin egen Vægt kan den spinkle Brik bære. Men nydeligt er dette Skakspil,

Fig. 31. Tobaksdaase, udført af Johs. Petersen.

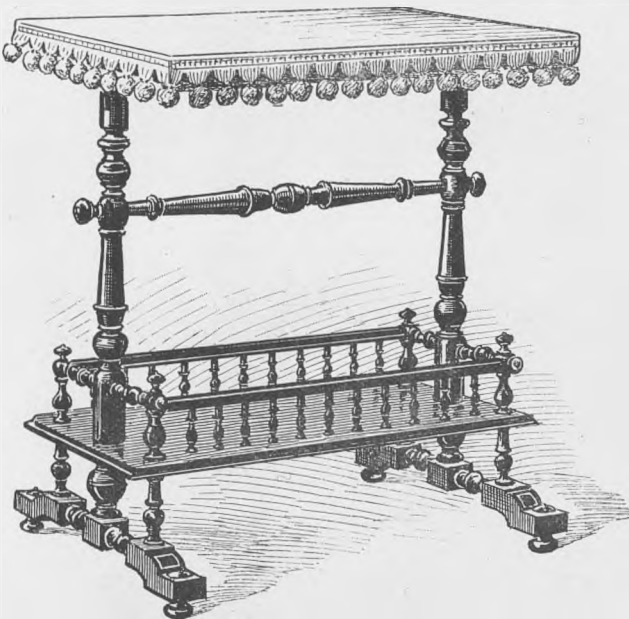

Fig. 32. Salonbord, udført af Henrik Rasmussen.

Fig. 33. Kandelaber, tilhørende Haandværkerforeningen.

Fig. 36. Elfenbensramme, udført af Jacob Henrichsen. Portræt af Samme.

— som ikke her omtales, to af de smukkeste Spinderokke, der ere udførte af Trædrejere, nemlig *J. Chr. Sørensens* og *D. A. Tulinius'* Rokke — Jacob Henrichsens Rok, som her sikkert vilde have været en smuk Nr. 3, er »forsvundet», ingen véd i hvert Fald, hvor den findes, og Oplysninger om dens Skjæbne vil Forfatteren gjerne modtage.

Fig. 34. Drejerarbejde, udført af Jacob Henrichsen.

Fig. 42
viser
Træ-
drejer-
mester

J. Chr. Sørensens Arbejde — den nu forlængst afdøde fremragende Drejer holdt meget paa Betegnelsen »Trædrejer«, og nævnte sig udtrykkelig »Trædrejermester«, men selve den Rok, Talen her er om, viser, hvor stor en Kunstner han ogsaa var i Behandlingen af Elfenbenet. Den er udført i Mahognitræ i Aaret 1836 efter en af *Theophilus Hansen* given Tegning, som iøvrigt har været benyttet som Fortegning i de tekniske Skoler, i hvert Fald i Provinsbyerne.

Denne Spinderok er i alle Enkeltheder et

Fig. 35. Medaillon i Træ, drejet af Jacob Henrichsen.

og dets Udførelse har sikkert taget flere Aar. *Johan Adam Schwartz'* Skakspil, Fig. 39, kan derimod udmærket vel anvendes praktisk, om end det naturligvis er et særdeles kostbart Spil. Medens det spinkle Luxusspils Brikker alle staa med Elfenbenets hvide Farve, er dette Spil som et Skakspil bør være; det omfatter 32 Brikker — paa Billedet er kun medtaget de 12 —, og deraf ere de 16 bejse røde.

Paa Kunstindustrimusæet findes endelig, foruden andre smukke Drejerarbejder — Samlingen er netop bleven forøget

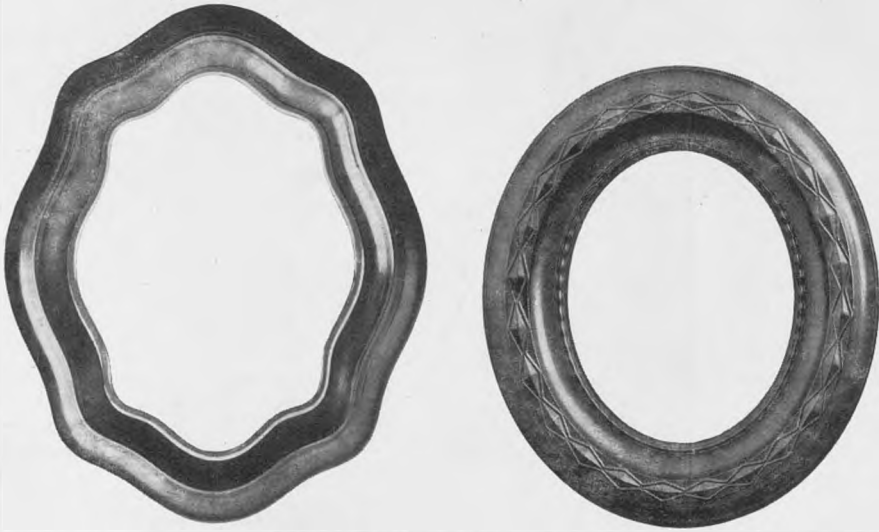

Fig. 37 og 38. Drejede Rammer.

meget fremragende Arbejde. I Hjulet, som stærkt fanger Øjet, er nedlagt en drejet Benperlestaf, men hele Forsiden er desuden forsiret med Elfenben, og paa Billedet ses saaledes tydeligt de to smukke gjennembrudte Knopper. Til den rige Udsmykning i Ben slutter sig en lige saa rig Udsmykning, udført i selve Træet, hvilket Træskærerarbejde staaer meget højt. Rokken hviler paa svejsede Ben med Dyrekløer. Støtterne, som bære Tenen og Rokkehovedet, er smykket med stiliserede Blomster. Af Træarbejdet ere de snoede Baand omkring Persiken særlig smukke, og der er her desuden Tale om et

Fig. 39. Skakspil, udført af Joh. Adam Schwartz. Kunstindustrimuseet.

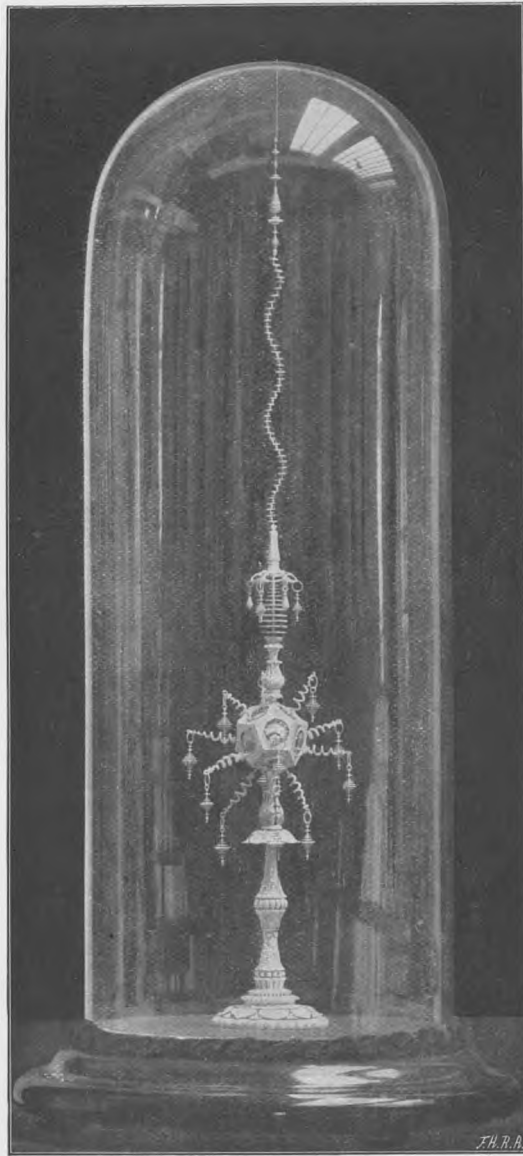

Fig. 40. Arbejde i Elfenben af Joh. Adam Schwartz. Kunstindustrimusæet.

meget vanskeligt Arbejde. Samlingen er fortrinlig gjort og er kunstfærdigt skjult af Ornamenterne. Benknopperne paa Rokkehovedet ere riflede med Bladstaf. Bøjlen, som bærer Rokkehovedet, er i udskåret, riflet Træarbejde og underbygget med en Elfenbensforsiring, et Overflødhedshorn med Blomster og Druer.

Med Fig. 43 vende vi slutte­lig tilbage til *D. A. Tulinius*, af hvis Arbejder nogle allerede ere omtalte foran. Denne Spinderok hører til Tulinius' kjæreste Min­der fra hans lange Arbejdsperi­ode, og at han har foræret Mu­­sæet Rokken, hvor den kan tages i Øjesyn af Alle, er saa meget mere paaskjøn­nelse­sværdigt, som det utvivlsomt er den Gamle en Sorg ikke at have den daglig for Øje i sit Hjem. Denne Spinderok er, lige som *J. Chr. Sørensen*s, ud­ført i Mahogni og ligeledes forsiret med Elfenbensarbejde. Her er offret endnu mere paa Hjulet. Paa dette ses en særlig stor Ben­perle­staf, og Spægene ere riflede med en stukket Bort ved den indvendige Side. Der er i det Hele paa Forsiden anvendt rigelig Bladstaf og Rifling, og der er smykket med Stjærnerosetter og riflede Knapper i Elfenben. Iøvrigt kan nævnes, at der paa Trinet findes en inddrejet, stukket Roset og paa Rokkebaandet en stukket Bladstaf.

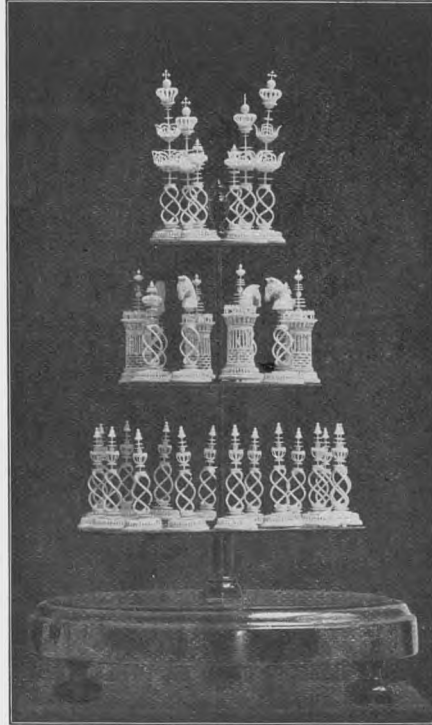

Fig. 41. Skakspil, drejet i Elfenben i det 19. Aarhundrede. Kunstindustrimusæet.

Skakspillet, Rokken og den gjen­nembrudte Søjle vare Drejernes fornemste Ydelser. Der er nu vist Læseren endel af Prøver paa de ypperste Arbejder i denne Henseende, og herom grupperer sig saa de øvrige Arbejder. Det ses, hvor vidt Elfenbensbehandlingen er bleven ført, og det vises ogsaa, hvor udmærket smuk den drejede, polerede Trævase kan være. Der gives Prøver paa en Række af de jævne, gode Drejearbejder, der kunne finde rig Anvendelse i Hjemmene, som Borde, Blomsteropsats o. s. v., og man har mødt *Søjlen*,

Fig. 42. Spinderok af Mahognitræ, efter Tegning af Theophilus Hansen, udført af J. Chr. Sørensen 1836. Kunstindustrimusæet.

Segl, vil man se, hvorledes de vise Drejerens Værktøj og give en ligefrem Fremstilling af Rækken af de Arbejder, som høre til Drejerfaget, ligefra Skakspillet og Rokken til Kuglen og Piben. Det vil end-

vel denne Tids *populæreste Drejerarbejde*. Rokken hører Fortiden til — den drejede Søjle ses nu snart i et hvert Hjem, og den udføres saaledes, at den er smuk og dekorativ. Rækken af det halvt Hundrede Drejerarbejder viser i det Hele, paa hvor mangfoldige Maader det lille Fags Ydelser i Tidernes Løb har kunnet finde Anvendelse, og der profeteres tillige derigjennem om en Fremtid for Drejerarbejdet, ikke alene som Nyttearbejde, men ogsaa som *Kunstindustri*. Kandelabrene ere, forekommer det Forf., et Fingerpeg i denne Retning. Som det kunstfærdige Smedejærnsarbejde har fundet en ny Blomstringsperiode, saaledes maa noget Lignende ogsaa kunne naaes for Træarbejdet, kunstfærdigt drejet og slynget. Og det er jo ganske sikkert, at medens det jævne, dygtige Nyttearbejde i et hvert Fag — i vor Tid som oftest med Hjælp af gode Maskiner — er Grundlaget, som maa til, for at Faget kan bestaa, saaledes er det kunstfærdige Luxusarbejde det, som højner det hele Haandværk og derved bærer fremad og giver nyt Liv og ny Kraft.

Som Afslutning og Illustration til Oversigten over danske Drejerarbejder kunne følgende *Laugs-segl* glide ind (Fig. 44, 45, 46, 47, 48 og 49). Ved at studere disse

videre ses, at tre af Seglene repræsenterer *Laug i Provindsbyer*. Et Par Notitser om *Drejerne udenfor Kjøbenhavn* kan da hidsættes som Supplement til de Oplysninger, der dannede Indledningen til dette Kapitel.

Drejerlauget i Kjøbenhavn var, som det skal oplyses under »Historie«, Laug for hele Sjælland. Det havde blandt sine Medlemmer endel »udenstads-Mestre«, hvoraf ikke alene sjællandske, men ogsaa enkelte temmelig langt borte boende. Man faar gennem Listen over disse udenbyes Mestre et Bidrag til Belysning af, hvor og i hvor stort Omfang Drejerfaget udøvedes udenfor Hovedstaden. Den første »udenstads-Mester«, som ses at være optagen i Lauget, var *Ole Albrechtsen i Roskilde*. Han blev optagen i Aaret 1691. Samme By har en Drejerslægt *Brønnicke*, som siden 1723 stadig er repræsenteret i Lauget. Det nævnte Aar optoges Jacob Pedersen Brønnicke, 1743 Brønnicke Pedersen Brønnicke, 1775 Knud Marcussen Brønnicke og 1788 Peder Brønnicke. Roskilde var i det Hele en By, hvori der boede forholdsvis mange Drejere, thi herfra optoges endvidere i 1731 Bernt Martinus Pedersen og i 1733 Christen Jensen.

I det nærliggende *Kjøge* faar Lauget i 1718 Hans Mortensen som Medlem, og 1731 bliver Slægten Brønnicke repræsenteret i denne By ved Marcus Pedersen Brønnicke.

I Aarene 1706, 1714 og 1720 tilkommer tre udenstads Mestre, for hvilke Bosted ikke opgives. 1713 optoges en Drejermester i Christians-

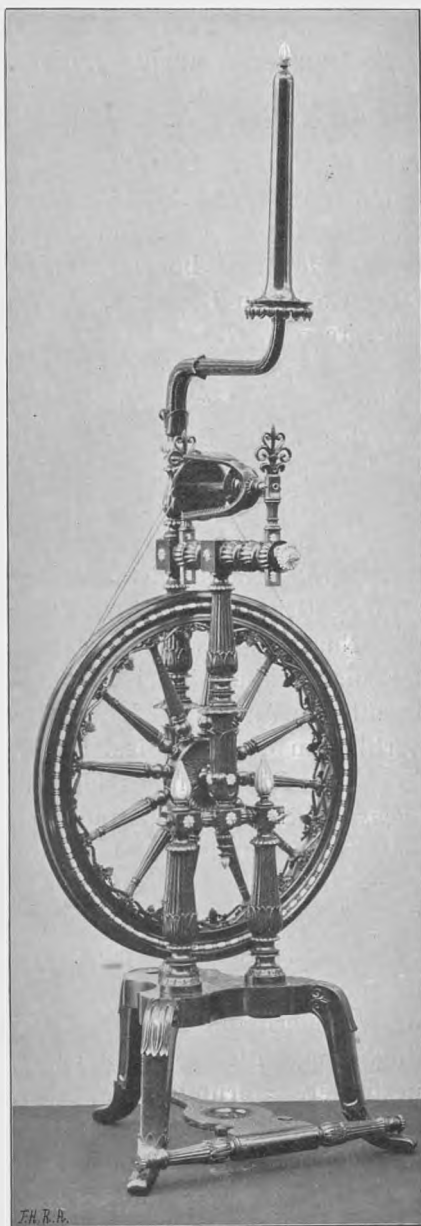

Fig. 43. Spinderok i Mahognitræ, udført af D. A. Tulinius.

sand som Laugsbroder, i 1720 Johan Grønvalt i Stralsund og i 1729 en Stolemager i Danzig. Endelig var Mester Claus Hanck i Christiania Medlem af Lauget.

Paa Sjælland nord for Kjøbenhavn var der Drejere i *Hillerød* og i *Helsingør*. Den første Drejermester i *Hillerød*, nemlig Johan Kückler, optoges 1726. Fem Aar senere optoges Just Pedersen Østrøm i samme By og 1755 Hans Johansen Kückler.

I *Helsingør* bo udenstads Mestrene Johan Rosendahl, optagen 1754, Christian Borgeren, 1760, Jonas Østergreen, 1779, og Friedrich Østergreen 1797.

I *Frederikssund* blev Niels Bentsen Bierring Medlem i 1754, i *Kalundborg* Petter Pettersen i 1761 og i *Holbæk* Peder Jensen i 1766.

Fra andre Byer havdes følgende Medlemmer: Peder Caspersen i Sorø, Rasmus Jørgensen, »Naskau udi Laaland«, 1748, Hans Jacob Pauelsen, Nyrod ved Vordingborg, 1751, Ole Lauritsen Trane i Skjelskør, 1753, Arnt Jørgensen i Aalborg, 1767, Christen Andersen i Aalborg, 1768, Hans Schwartz i Sønderborg 1785, Løvstrøm i Slagelse, 1797 og Grim i Cappeln, 1797.

Naar der ses bort fra de enkelte Mestre i fjærnere liggende Byer, har man sikkert her i alt væsentligt de Drejere, som i det syttende og attende Aarhundrede fandtes paa Sjælland udenfor Kjøbenhavn. Hertil kom den ene Mester i Nakskov.

Paa *Fyen* fandtes derimod temmelig tidligt et Drejerlaug i *Odense*, hvis Laugssegl findes i den gjengivne Række (Fig. 49). Dette Laug blev nemlig stiftet strax efter Laugsloven af 1685. Det havde til at begynde med syv Medlemmer. Den første Oldermænd var *Jeppe Nielsen* og de fire Mestre, som skulde bistaa ham: Oluf Andersen, Jens Jørgensen, Niels Hansen og Peder Hansen. *Odense Lauget* fik senere, 4de September 1744, en kongelig Bevilling, og i 1785 under Oldermænd Anders Nielsen tilskriver det, paa given Foranledning, Lauget i Kjøbenhavn og gjør opmærksom paa, at *Odense Drejermestre* ere »forundt Laug og Laugs Rettighed og derfor ser os berettiget til, lige med andre Laug, selv at udskrive vores udlærte og det saa meget mere, som vi alle Maader skal holde os her ved Lauget værende — og i vores Kongelige allernaadigste Bevilling paabudte Laugs Artikler etc. efterrettelig. Vi forhaaber altsaa, paa Grund heraf, at vores udlærte bliver givet Arbejde ved Deres Laug og i alle Tilfælde nyder den Ret som de kan tilkomme og at vores Laugs Rettighed, der os af Regeringen er bleven bevilget, ikke bliver os betaget«. Det tilføjes, at man ikke ved, at »Convention imellem Trædrejere i Kjøbenhavn og os i nogen Tilfælde er opretet«, hvilket der heller ikke var, men den lidt irriterede Tone tyder paa, at Forholdet i det

Fig. 44. Drejerlaugets Segl.

Fig. 45 og 46. Aarhus Drejerlaugs ældre og nyere Segl.

Fig. 47 og 48. Segl for Drejerlaugene i Horsens.

Fig. 49. Odense Drejerlaugs Segl.

Øjeblik mellem Fyenboere og Kjøbenhavnere ikke har været helt venskabeligt.

At der var nogle Laug ogsaa i Jylland, nemlig i *Aarhus* og *Horsens*, vise Seglene. Drejerne i *Aalborg* fik i 1734, paa lignende Maade som Drejerne i de sjællandske Byer, Ret til at indtages i det kjøbenhavnske Laug.

I vor Tid findes Drejermesterforeninger i forskjellige Provindsbyer, men som Organisation har dog »*Drejermestrenes Centralforening*« størst Betydning, idet den i Kjøbstæderne tæller ca. 80 Drejermestre som Medlemmer (foruden 32 i Kjøbenhavn).

HISTORIE.

1652—1700.

DER var Liv blandt de kjøbenhavnske Drejere i Begyndelsen af Halvtredserne i det syttende Aarhundrede. De vare indgaaede til Kongelig Majestæt med Klage over, at man ikke respekterede deres Profession, og de fulgte derved med i en almindelig Bevægelse, hvorunder hvert Fag søgte at skærme sig og sit og at faa *Privilegium* paa at forfærdige de Arbejder, som ansaaes for at høre under det bestemte Haandværk, hvorom Talen var. Drejerne opnaaede, hvad de ønskede. 17de December 1651 satte Frederik den Tredie sit Navn under Aktstykket. Kongen gjorde derved alle vitterligt, at efftersom samptlige dreyere, boendis her udi vor Kiøbstad Kiøbenhaffn, hos os underdanigst lader andrage og beretter, at dennem til største Skade og affbrech af adskillige, som andre Handtvercher bruger og deris dog iche lært, udi forbemeldte dreyerhandtverch skal skee indpas, med underdanigst begiering, at saadant dennem til bedste hereffter maatte hindris och forbiudes, da haffue vi paa forskreffne dreyeres underdanigste ansøgning og begiering naadigst for got anset at forordne og paabiude saa och hermed forordner och paabiuder,

at hereffter ingen, som forbemeldte dreyerhandtverh hos mestere iche lert eller och anden handtverch veed och bruger huoraff de sig nere Kand, maa her udi bemeldte vor kiøbstad Kiøbenhaffn, indtil anden Anordning skeer, bruge forbemeldte Handtverch eller och for andre der udi arbeide.

Det tilføjes, som Sædvane var, at dog skall ingen hermed formeent vere at gjøre for sig selff och til sin egen behoff huis hannem løster, og det bestemmes, at til Gjengjæld for Privilegiet skulle Drejerne gjøre got ustraffeligt arbeide och det for saa billig priis til huem det behøffuer, at selge och afhende, at ingen sig med billighed deroffuer kand haffue at besverge.

Under og før de Henvendelser til Regeringen, som nødvendig-

vis maatte gaa forud for Privilegiets Opnaaelse, har der naturligvis været ført adskillige Forhandlinger mellem Mestrene indbyrdes. Man har været sammen om Sagen, naar Dagværket var til Ende, og man har drøftet den nøje og indgaaende og talt om Faget og dets Forhold. Under dette Samvær er Tanken om at danne *et Laug* til fælles Gavn da opstaaet og modnet, og nogle faa Maaneder efter at Underskriften paa Privilegiet var opnaaet, førtes Planen frem til Realisation. Man saa sig omkring. Der var jo allerede endel Laug, og hvert af disse havde sine Artikler. Her var Forbilleder at følge, men Drejerne havde ogsaa deres egne Tanker og Ideer, og meget i de interessante første Artikler af 1652 er originalt og særegent for Drejerlauget.

Alt blev lagt omhyggeligt til Rette forud, og i det Øjeblik, Laugsartiklerne bleve vedtagne, dannede de ni Mestre, som stiftede Lauget, et Interessentskab, hvis Medlemmer med de stærkeste Lovbaand vare forbundne indbyrdes, og som stod eller kunde staa som en Magt overfor andre, konkurrerende Haandværk, overfor Svende, Mestre udenfor Lauget og Kjøbmænd eller Skippere, som handlede med Træ.

Den 9de Maj 1652 samledes man til det afgjørende Møde. Der var da allerede anskaffet en lille Protokol, betrukken med grønt Skind. Paa dennes første Blad skrev de sexten Mænd deres Navne, idet hver især efter Navnet tilføjede »egen Handt«. Her er Navnene: *Hans Kirck, Peiter Foge, Hans Lübtzin, Jacob Andersen, Jacob Danielson, Claus Bock, Heinrich Spidtt, Reinholtt Willumsen, Stephan Ibsen, Hein Kremstraa, Rasmus Christensen, Anders Trinde, Jochum Lucas, Christian Brasch, Peder Pedersen og Povel Suendsen, Hop.*

Derefter indførtes Laugsartiklerne, som udførlig omtales andetsteds i denne Bog, i Protokollen, og man har derpaa, som Tids Skik og Brug var, fejret Laugets Stiftelse ved en Tønde Øl. De sexten Mestre — først to Aar efter, i 1654, forøgedes Medlemsantallet — har rimeligvis i disse Aar været samlet jævnlige, saaledes som Artiklerne bød, men man betroede ikke i de første Aar Protokollen, hvad der drøftedes, og siden gav man den kun meget sparsomme Tilførsler — de gamle Drejere vare naturligvis ikke mere lette til Pennen end andre brave Borgere fra hin Tid. Den første Protokoltilførsel er af 1656. De strænge Bestemmelser i Lovene har det været vanskeligt at overholde, Bøderne har En og Anden ikke villet betale, nu tilføjes det, at man er til Sinds uvægerligen at inddrive Bøderne, og man tager sine Forholdsregler for det Tilfælde, at nogen »gaar fra os aff Lauet for hand iche will ingaa sin straff.« Vil han ind i Lauget igjen, skal han bøde særligt. Den tyske Indflydelse var stor i hin Tid, de Baand, som bandt dansk og tysk Laugsvæsen sammen, vare ogsaa mange og stærke, og det forstaas da, at Protokollen førtes paa

begge Sprog. Først ere Artiklerne indførte paa Tysk, derefter paa Dansk, og det samme gjælder det nævnte Mødereferat. I 1664 har man begyndt at indføre et Møde, men er stoppet op og har streget over, i 1661 paa samme Maade, og i 1666 fastsættes en Bøde af 2 Rigsdaler for Mestre, som ikke følger Bestemmelserne med Hensyn til Svendene. Ved disse sidste Tilførsler er alene benyttet Tysk, hvilket Sprog dermed forlades og med dem er udtømt, hvad Protokollen bringer for de første 22 Aar af Laugshistorien, skjønt der sikkert har været en særlig Laugsskriver, og i hvert Fald ses det, at der bliver ansat en saadan, Clemen Nielsen, i 1674, da der anskaffes en ny Protokol (se under »Laugsminder«). Der har imidlertid ikke været Stilstand i Lauget. I 1668 kom de ny Laugsartikler (se under Laugets Love), og til dem har naturligvis knyttet sig et Arbejde. Dog er det et lidt betænkeligt Tegn, at i de 15 Aar fra 1654 til 1669 optoges intet nyt Medlem i Lauget, men det var jo ganske vist da urolige Tider i Landet. De følgende Aar bragte otte nye Medlemmer, hvorpaa der atter er Standsning i Tilgangen fra 1671 i otte Aar. *I 1672 gjøres et Forsøg paa at tvinge en Bendrejer, som ikke ønskede det, ind i Lauget.*

Denne Bendrejer hed *Peder Hansen* eller, som han ogsaa alene kaldtes, *Peder Bendrejer*. Han synes at have været en velstillet Mand, idet han, som nævnt i foregaaende Afsnit af denne Bog, besad en Ejendom i Badstuestræde. Dette hindrede ham ikke i at fremstille sig som »en fattig Mand«, hvilket rigtignok de fleste gjorde paa hin Tid i enhver Retstrætte. I Virkeligheden »saa han ned« paa de andre Drejere. Disse søgte først med det gode at faa ham til at indmelde sig, men uden Held. Saa gik man til Retten, hvorpaa »Præsident, Borgemestre og Raadmænd« den 27de Marts 1672 gjorde vitterligt, at »efterdi Peder Hansen heri Staden nogle Aarstid hafuer været Borger och brugt hans Dreyer Handtwerk, da bør han sig i Dreyer Lauget indgifue och gjøre Laugs Rettighed, efter Recessen som Vedbør, saafremt han sit Handtwerk erachter at bruge och fortsætte.« Men Peder Hansen brød sig ikke herom, og da Lauget sex Aar senere har faaet kgl. Stadfæstelse paa Artiklerne, skrider det paany ind mod ham, saaledes som det vil fremgaa af det følgende.

Den 29de August 1678 stævner det ham til at efterkomme Dommen af 1672 eller at ophøre at udføre Drejearbejde. I Retten fremlægger Lauget et Indlæg, som her hidsættes i noget moderniseret Stil:

Peder Hansen har, hedder det, ikke villet indmelde sig i Lauget, og vi have da den 17de August ladet Underfogden besøge hans Hus for at forhindre ham i at arbejde og lade hans Værktøj forsegle. Han modtog os med spodske Ord og Gloser og kaldte os Rokke- og Blokkedrejere, som vi dog formene er et ærligt Haandværk og Haandtering. Vi maa spørge ham, hvorfor han ikke vil træde i Laug med os. Om han ved noget uærligt om os, bør han sige til, og der skal da blive tilbørlig svaret

derpaa. Naar han lader sig forlyde med, at vi ville aftvinge ham en Sum Penge til hans Ruin, saa »siger han derudi sin Uvillie och sparer sin Sandhed«, thi da han forrige Gang var her paa Raadstuen, spurgte Præsidenten, hvad han (Peder Hansen) skulde give for at komme i Lauget, og vi svarede da, at han skulde yde tolv Sletdaler Mønt, hvilket den højgunstige Magistrat erklærede for lovligt og billigt. Tilmed tilbød Hr. Præsidenten at ville forstrække ham med disse Penge for at alt kunde komme i Orden, men da han mærkede det, sagde han, at vi ikke vilde have ham i Laug med os for den ringe Penges Skyld, men for at han kunde gjøre sin Pligt sammen med os, naar det bliver Lauget paalagt at contribuere til Kongelig Majestæt. Da han maa udle os Andre, formode vi i underdanig Ydmyghed, at Magistratens Dom nu, da vi have faaet vore Laugsartikler konfirmerede, maa efterleves og hans Værktøj fratages ham og hans Værksted nedbrydes . . . etc.

Herpaa svarer *Peder Hansen* omtrent saaledes:

Jeg fattige Mand, Borger og Bendrejer heri Staden er højlig foraarsaget Eders Høj- og Velvisheder med denne min underdanigste Supplikation at bemøde og klagelig at tilkjendegive, hvorledes Peder Jørgensen Underfoged den 17de August paa Rettens Vegne har været i mit Hus med en Raadstuedom, som skal være 6 Aar gammel at jeg skal give mig ind i Drejer Lauget. Han udvikler derpaa, at han ikke er Rokke- eller Blokkedrejer men en Bendrejer, »som iche er af deris Handtverch eller de forstaaer«. Jeg har været Borger heri Staden i 8 Aar, efter Magistratens Tilladelse, ernæret mig ærlig og har svaret de mig paabudte Contributioner og Vagt som en ærlig Borger. Jeg vil da spørge af hvilke Aarsager de vil tvinge mig ind i deres Rokkedrejer Laug. Hvad har jeg med dem at bestille. Skal jeg give dem en Sum Penge og vorde en fattig Mand. Vil den gunstige Øvrighed ikke lade mig bo heri Staden som Bendrejer, da faar jeg bede om Orlov, thi jeg vil eller kan ingenlunde være i deres Laug. Alt mit Redskab er nu forsegleet, og jeg maa i egen Person to Gange om Ugen være paa Vagten. Vil man da endelig have mig ruineret. Magistraten kan ikke ville være Drejerne til Villie og ruinere mig . . . etc.

Dommen lød paa, at da Peder Hansen Bendrejer ikke havde efterkommet Paabudet af 1672, havde han »*sig udi Dreyer Lauget strax at indgifue* och de allernaadigste privilegier Dreyer Lauget gifune at efterlefue som vedbør«.

Saaledes lød Ordene, men Dommen af 1678 frugtede ikke mere end den af 1672. Peder Hansen blev aldrig indskreven som Laugsbroder.

KONTRAKT MED STOLEMAGERNE.

I den første Halvdel af Halvfjerdserne maa der have været ført Forhandlinger med Stolemagerne. Der var forud saadanne i Lauget, om kun Enkelte eller Flere kan ikke konstateres, men mange var det vel næppe. Dog vare Grændserne mellem de to Fag aabenbart svævende. En af Laugets Stiftere, *Peder Pedersen*, kaldes saaledes, som nævnt i denne Bogs første Afsnit, i Grundtaxten af 1689, *Drejer*, men under en Retssag i 1680 benævnes han i et Indlæg fra Laugets Side *Stolemager*. En anden af Laugets Stiftere, *Rasmus Christensen*, var afgjort *Stolemager* og nævnes aldrig som andet, og han blev i

1674 enstemmig valgt til *Oldermand*. Rasmus Christensen var, efter det foreliggende at dømme, en særdeles energisk Mand, som paa forskellig Maade tog kraftig fat i Laugets Anliggender, som holdt stærkt fast ved Faget og gik strængt frem mod Fuskere. I hans Oldermandstid indmeldtes der, i 1675, sex nye Medlemmer i Lauget, som alle vare *Stolemager*. Dernæst bliver der den 16de April det nævnte Aar sluttet en, tildels mod *Snedkerne* rettet, Kontrakt mellem »samtlige Stoelmagere her udi dend Kongl. Residentz stadt Kiøbenhafn« og Drejerlauget, hvilket Dokument eller vel egentlig kun en Kopi deraf findes i Laugets Arkiv. Drejerne forpligte sig ved denne Kontrakt til ikke at dreje for nogen *Snedker*, som vil gjøre Stole, der skal overtrækkes »med Læder eller andet Tøy«, til ikke at holde Stolemagersvende og »forbyde« *Snedkerne* det og til at forhindre, at Stole indføres »til Lands og Vands«. Stolemagerne paa deres Side forpligte sig til ikke at lave grønne . . . (Ordet utydeligt), til ikke at sætte Stole ud, undtagen ved deres egen Bopæl, til ikke at holde mere end en Svend og en Dreng og endelig til ikke at give »nogen Arbejde uden dend som hafuer lærdt Stoelmager Handtwerk som bevisligt er«. Begge Parter love at fordrive Bønhaserne, og Stolemageren faar ved sin Død samme Rettigheder som Drejeren, ligesom hans »Kvinder og Børn« skulle nyde samme Rettigheder som Drejers.

BEHANDLINGEN AF EN „BØNHAS“.

Samme Aar denne Kontrakt blev sluttet, blev der fra de forenede Drejeres og Stolemageres Side holdt Justits overfor en »Fusker og Bønhas«, saaledes som fremgaar af Dommen i en om Efteraaret afgjort Retssag, der giver et interessant Billede af hin Tids Forhold. Sagen var anlagt af »ærlig og velagtet Mand *Gregorius Mans*, Dreyer«, mod »ærlig og forstandig Mand *Rasmus Christensen*, Dreyer, Oldermand for Dreyerlauget for fratagen Arbejde at svare og igien at levere eller derover Dom at lide«.

Af Parternes Indlæg et Referat (Ortografien ændret):

Gregorius Mans indleder med at sige, at af højst nødvendig Aarsag er en fattig Mand, Borger og Indvaaner i Kjøbenhavn, forarsaget at indstævne Drejernes Oldermand. Under hans (Gregorius') Fraværelse er han tilligemed Drejerne og Stolemagerne indkomne i mit Hus, har visiteret det, opbrudt mit Kammer og borttaget 20 Stole, fire Forben og en Hammer. Da jeg mødte dem paa Gaden og begjærede mit Gods igien, overfaldt de mig pludselig, slog mig blaa og blodig og slog min ene Haand ganske fordærvet, hvilket jeg lovlig kan bevise, men af hvad Aarsag de har gjort det, ved jeg ikke, eftersom her ikke har været noget Stolemagerlaug tilforn, ikke heller har nogen talt mig til derom, at der et Laug skulde blive oprettet, hvorefter jeg kunde have vidst mig at rette. Jeg har givet mig an hos Stolemagerne, at hvis et Laug skulde blive oprettet, vilde jeg give mig derudi og svare Omkostningerne, men de have afvist mig med

spodske Ord og prætenderet, at jeg skulde være Fusker og Bønhas paa deres Haandværk. Det er ikke sandfærdigt, men deres løgnagtige Angivende, som de aldrig kan bevise. Jeg har aldrig gjort dem nogen Skade eller noget til præjuditz i nogen Maade, men de har selv drejet for mig og fortjent mange Penge af mig. Anlangende at de skjælde mig for en Fusker og Bønhas, da synes mig, at jeg ikke har mere bønhas end andre Stolemagerne for de nu har faaet deres Privilegier, hvorfor jeg formener, at mig fattige Mand er sket stor Uret, eftersom jeg saavel som alle de andre har svaret mit Borgerskab, og jeg har mig tilbudet at være i deres Laug og udstaa Laugs Rettigheder, og jeg forhaaber, at eftersom de ikke kan overbevise mig om nogen uærlig Sag, at de ikke kan udstøde mig af deres Laug. Foruden har de for 4 Dage siden for anden Gang været i mit Hus og har frataget mig 4 Stole, som jeg havde gjort til mit Bryllup og ikke paa noget Kjøb. De har ogsaa frataget mig alt mit Værktøj og gjort mig stor Gevalt i mit Hus, jaget og draget mig fra et Sted til et andet, hvilket er ukristeligt, at den ene Borger handler saa mod den Anden. Jeg er ingen Løsgænger, men har boet heri Byen paa ti Aars Tid og er parat til borgerlig Tyngde og Udgift, og den høje Øvrighed bør derfor formane dem, da jeg intet Stolemagerlaug har vidst af at sige, og deres Privilegier ej heller er opløst paa Raadstuen eller Bythinget, at de bør tage mig i Lauget for det samme som de af Andre tager, og mig mine Stole og Værktøj, som de mig saa pludselig har frataget, igjen give, og for den Gevalt og Overlast, som de mig paa den fri Gade og i mit Hus har gjort, som og for min Omkostning at stande til Rette etc.

Oldermanden, *Rasmus Christensen*, og Bisidderen, *Jørgen Rein-kam*, mødte i Retten og svarede omtrent saaledes:

Vi have den 10de Juli med Rettens Middel hos en Snedkersvend ved Navn Gregorius Mans taget 20 Stole, som var fuldt færdige, og 4 Forben til Stole, thi han er en Fusker og Bønhas paa vort Haandværk, vort Drejerlaug til allerstørste Skade og Afbræk. Eftersom han var en Løsgænger og den Tid ikke havde vundet sit Borgerskab og ikke efter Begæring kan fremvise noget Lærebrev eller rigtig Kundskab, at han ærlig har lært Drejerhaandværk, men selv med egne Ord har bekendt, at han har lært Snedkerhaandværk, hvorfor han ikke i vort Drejerlaug maa eller kan annammes, er det bedragerisk Arbejde, han saaledes har arbejdet, os fattige Skatteborgere, vort Ampt og Arbejde til største Præjuditz. I Tyskland, hvorfra han er kommen, vilde han ikke kunne gjøre dette, og da Øvrigheden her vel heller ikke holder med Bønhaser, haaber man, at Øvrigheden vil dømme ham til at miste det fratagne Arbejde og til at straffes efter Magistratens Bestemmelse og paalægge ham at holde sig til sit eget lærte Haandværk og sig som Mester i Snedkerlauget at indgive eller for Svend hos en Mester at arbejde og ikke os vort Brød ulovligen fratage. Hvad han ellers i sit Indlæg løgnagtigen angiver, at vi skulle have frataget ham en Hammer, ham voldelig paa Gaden have overfaldet og slaet blaa og blodig, det bør han at bevise, som han ikke kan, men vore Folk, som bar Stolene, er af ham og nogle Soldater voldelig overfalden paa Gaden i Studiestræde udenfor vort Laugshus (Oldermandens Bolig), og de vilde fratage dem Stolene. Om han da har faaet slaet Armen, maa han tilskrive sig selv, eftersom vi havde Rettens Middel med os. Vi formode, at han for sit ubevislige og usandfærdige Angivende maa blive straffet, Andre til Exempel og Afsky . . . etc.

Dommen lød, at da Gregorius Mans ikke havde bevist at have lært Stolemagerhaandværket, og da han ej heller havde angivet at ville være Stolemager, da han nylig løste Borgerskab, burde han ent-

holde sig for sligt Fuskeri Lauget til Indpas og Afbræk. Han skulde betale Omkostningerne men for denne Gang ikke miste de fratagne Ting.

EN STRID INDENFOR LAUGET.

De mange Bødebestemmelser i Skraaen bleve ret rigeligt benyttede og forøgedes desuden af og til med nye Mulkregler. I den ældste Restancebog meddeles saaledes, at det 25de Februar 1655 er vedtaget, at Ingen maa tale om en Sag, der en Gang er forligt eller lade Nogen høre, at han ikke har gjort sit Mesterstykke. Straffen herfor er dog maadeholden, nemlig 3 Rdl . Saavel i denne Bog som i den Restancebog, der benyttes fra 1674, er det jævnlige anført, at denne eller hin Mester er dømt til at »give Straf«, f. Ex.: »Anno 1680 d. 22. August blev Giert Jacobsen straffet for en Rixdl. for det Klammeri hand hafde med Stephen Bendtzen Stolemager til nu første Quart. at betale« eller »Samme Dag blev Jørgen Reinkam straffet for nogle Skiildsord for 3 Rdl og skal betalís til første Quartal« eller »Mester Jochum Lux skal gifue i Straf for den Agtion imoed Christian Brask 2 Rdl« o. s. v. De to sidste Laugsbrødre, Lux (Lucas) og Brask, laa aabenbart i stadig Strid, thi senere idømmes Brask Bøder for Fornærmelser mod Lux. Men der er en Mester, som særlig er paa det sorte Brædt i disse Aar, Stolemageren *Berendt Drevig*. Han idømmes idelig Bøder. I Begyndelsen ses han at have betalt Afdrag paa Bøderne, senere nægter han det og kommer i stærk Strid med Oldermændene *Jens Christensen* og *Johan Treimann*. Endel af Striden stammer vistnok fra, at Drevig, der er optaget i Lauget i 1675, da intet nyt Medlem tilkommer, i fem Aar vedbliver at være den yngste Laugsbroder, og de denne paahvilende særlige Pligter generer ham. I 1680 kommer det til Rettergang. Under denne fremlægges »en Forligelse mellem Lauget og Berendt Drevig« i Anledning af en Begivenhed i 1679. Drevig var da kommen i Klammeri med og havde slaaet Oldermænden, Johan Treimann. Det var besluttet, at denne grove Forseelse for denne Gang skulde forlades ham, mod at han gav 2 Rdl. i Straf og bad Oldermænden og Laugsbrødrene om Forladelse.

I Forliget staar derefter nogle Linier, som giver Anledning til at tro, at Striden med Drevig har noget mere bag sig, nemlig at det er den Modsætning mellem Stolemagere og Drejere, der senere gav Anledning til haarde Kampe, som begynder at bryde ud. Den Omstændighed, at Drevig var Stolemager, medens Oldermændene i disse Aar vare Drejere, i Forbindelse med, at *Stoelmager* Rasmus Christensen, den tidligere Oldermænd. som det skal ses, griber ind til Fordel for sin særlige Kollega Drevig, er ogsaa et Tegn i denne Retning.

I hvert Fald hedder det i »Forliget«, uden at det heri nærmere motiveres, hvorfor dette er vedtaget:

Desforuden er idag (18de Sptb. 1677) besluttet »at de Mestere af Dreyer eller Stoelmager Handtverket, (som) efter denne Dag kommer i dette Laug skal sidde nedenfor Stolemagerne som nu ere i Lauget og ey derom efter denne Dag være eller blive nogen u-enighed, og Stoelmagerne lige Ret med Dreyerne udi Lauget at nyde i hvad Maal det være kand eller brugelig er hos dem«. Og det tilføjes, at »hvem herimod gjør sættes til Rette efter vores gunstige Øvrigheds Kiendelse.« Hvad Rasmus Christensen angaar, da bavde han iøvrigt i Halvtredserne, længe før sin Olderstandtid, selv været i Strid med Laugsbrødrene. Af Restancebogen ses det saaledes, at han 20. Jan. 1656 anden Gang er »gaaet fra os i Lauget« uden at ville indgaa sin Straf, og det siges ham, at han ikke regnes med til det, uden han har betalt en særlig Mulkt.

Det omtalte Forlig er et Bilag til den egentlige Klage. I denne skildrer Oldermænden for »velædle og velvise Præsident, Borgemestre og Raad«, at Lauget skulde samles den 15de Maj 1680. Han sendte da Bud til Drevig Kl. 6 om Morgenen og bød ham at tilsige Lauget til Kl. 3 Eftermiddag. Kl. 12 sendte han atter Bud til ham og erfarede da, at han var gaaet ud Kl. 8 og ikke vilde tilsige Amtet. Oldermænden lod da en anden Laugsbroder tilsige Lauget til Kl. 4. Saavidt den Dag. Den 21de Maj var Amtsbrødrene igjen forsamlede, og Oldermænden foreholdt da Drevig, om han vilde »give Straf« for sin Modvillighed, men han svarede, »at dersom han gav derfor Straf nogen Skilling, da gav en Skielm.« Oldermænden forklarer videre, at der var kommen Bud fra Dronningens Slot til ham, Oldermænden, at Lauget strax skulde skaffe fire Dusin Stole, hvilket han lod Stolemagerne vide, at enhver kunde forfærdige sin Part, hvortil Drevig svarede, at »for det Kiøb vilde hand ingen gjøre færdige.« Han idømtes da en Straf af 4 Rdl., men »Alt sammen forgiæves«, og Oldermænden maatte sørge for Stolene. Videre var Berendt idømt Straf for »dend Snak, som han førte til Jørgen Tapetmager, angaaende at Giert Jacobsen skulle have sagt, at Jørgen Tapetmager« var noget slemt. Videre havde han givet sig i Klammeri med Giert Jacobsen angaaende en Svend og havde slaet ham under »Øret baade brun og blaa.« For disse sidste Forseelser havde Berendt været stævnet for Lauget, og han havde da sagt, »at hand vilde gifue dem in Alles 2 Rdl.«, men herpaa kunde man ikke gaa ind, og man beder ham foreholdt hans Trods mod Lauget »baade med Skildsord, Hug og Slag baade udi een og anden Maade.« Kan Berendt Drevig tales til Rette »vil Gud Eder derfor belønne.«

Til disse Klagemaal svarer Drevig saaledes (Ortografien moderniseret):

Eftersom jeg fattige Haandværksmand og Skatteborger af mine Laugsbrødre, Oldermænd og Bisiddere i Drejerlauget siges og tiltales som den, der imod Laugsbrødrene skulde have forset sig i Ord og Gjærning, med Slagsmaal og Skjældsord efter deres Indlægs videre Formælding, saa er overfor deres Ansøgning mit korte og enfoldige Svar, (at) de Godtfolk i den besværlige Krigstid have saa godt som tvungen mig fattige Mand til at give mig i deres Laug, hvor over jeg kom i stor Bekostning, idet jeg først maatte give en Sum Penge til Lauget, og desuden gjøre anden Laugs-Rettighed, saa jeg endnu derfor sidder i Gjæld og Vidtløftighed hos andre Godtfolk,

og efter at jeg til dem i Lauget var indkommen, har jeg i tvende Oldermænds Tid med dem søgt Lauget og nydt Laug og Laugs Rettighed, indtil den 3die Oldermænd, Johan Treimann, blev Oldermændssæde betroet, da har han Lauget adskillige Gange ladet forsamle og tilsige og mig ganske uagtet forbigaaet og udeladt, dernæst har han indtaget andre unge Mestre i Lauget, og naar Mandtal er sket dem først opraaht saavel som givet dem Sæde ovenfor mig, og mig, som baade havde været i Lauget før dem og gjort Laugsrettighed saavel som en anden ærlig Mand, i saa Maade dishonoreret og foragtet, hvoraf anden Ulæmpe og Misforstand er tilvoxet, hvilket dog altsammen ved Laugets forrige Patron, den ærlige, højagtede, velfornemme og nu salige Mand, Bjørn Jacobsen, fordum Raadmand, hans Mellemlhandling (-komst) blev componeret og bilagt, hvorom endnu skal findes skriftlig Efterretning og Forlig i Laugsladen, om den ellers til Sagens Oplysning maatte fremfindes, hvilket og af den nuværende Oldermænd Jens Christensen er underskrevet og bekræftet, og lovede Jørgen Treimann, at han aldrig skulde gjøre mig nogen Hinder eller Forfang i nogen Maade, men nu efter at den salige Mand Bjørn Jacobsen i Herren er hensovet, da begynder den nuværende Oldermænd at stille sig an lige paa samme Maade som Johan Treimann gjorde og søger at føre mig fattige, enfoldige Mand i Fortræd og Skade.

Efter denne uendelige Sætning henviser Drevig til Rasmus Christensens Erklæring og siger, at han intet hellere vil end leve i Fred. Kan det ikke være andet, vil han langt hellere kvittere og forlade Lauget, »om de Godtfolk ellers vil restituere og erstatte ham«, hvad han har ydet til det. Han haaber, at deres haarde Ansøgning vil blive afvist af Magistraten og »dend allerhøieste gode Gud, som er alle Velgierningers Belønner, vil derfor evindeligt være og blifue I gode Herrers store og rige Løn.»

Rasmus Christensen henviser i sin Erklæring til, at han er en af Laugets Stiftere, og at Drevig er indkommen i hans Oldermændstid, han har gjort rigtig for sig i alle de Poster, som han af Lauget blev foreholdt, og han har skikket og forholdt sig, som det anstaar en ærlig Laugsbroder i alle Maal. Lauget viser imidlertid i et nyt Indlæg Drevigs Forsvar tilbage. Han er ikke bleven tvungen ind i Lauget, og naar han ikke er bleven tilsagt til Møderne, er det, fordi han i alle Maader har været Lauget imod. *Dommen*, som falder i 1681, siger at Berendt Drevig har forset sig grovelig mod Lauget og med Rette højligens skulde straffes, dog skal Straffen denne Gang modereres til 6 Rdl., som strax skal erlægges til Lauget, »og hvis han herefter findes i nogen videre grov Forseelse, da skal han have forbrudt sit Laug og Borgerskab uden nogen Benaadning.«

Det var — med den sidste Tilføjelse — en haard Dom, og Drevig faldt efter den aabenbart til Ro. I 1682 noteres, at han skylder Laden et ubetydeligt Beløb, men iøvrigt ses han ikke senere at være bleven idømt nogen Straf.

— — Saaledes former Livet sig indenfor Lauget i disse første Aar. Der er allerede Strid med en Bendrejer, der skrider ind mod »Fuskere«, der slutes Overenskomst med Stolemagerne og mødes for Retten med en af dem, der betales Bøder og føres Retssager, og mange Sager kommer i Aarenes Løb til de Tvistigheder, her nu er

omtalt. Hertil gaar en betydelig Del af Laugets Indtægter. Man læser f. Ex. i Protokollen, at Underfogden i 1675 har faaet 12 Daler (i Reglen 6 Daler aarlig), og at der er indført en Post som denne: »Anno 1685 d. 1. Maj er der tagen af Laden til Procorateren, som har skrefuet for os, 38 Rdl.« — 38 Rigsdaler, det var mange Penge i hin Tid; men Lauget havde ogsaa Indtægter, foruden Bøderne og de ordinære Kvartalspenge. Det har i det foregaaende et Par Gange været nævnt, at Mesteren ved Optagelsen har maattet betale en betydelig Sum til Lauget. Beløbet var af forskjellig Størrelse, men synes at have svinget mellem en halv Snes og 25 Rigsdaler, hvortil jo kom de særlige Ydelser, Artiklerne omtale (se under Laugets Love). Alle de kontante Bidrag indkom imidlertid langsomt og i Rater i Laden, og Restancerne var til Tider mange og store. Den Periode af Laugets Tilværelse, som hidtil har været omtalt, faldt jo ogsaa sammen med meget vanskelige Forhold for Land og Hovedstad, som f. Ex. medførte, at det i 1658 blev besluttet indtil videre at indstille Betalingen af Kvartalspengene, som, saavidt det kan ses, derpaa hviler til 1662. Men lad os se lidt nærmere paa *Laugets Pengeforhold* i de første 50 Aar. I den første Del af disse har der næppe været mange Penge i Laden, men nærmere Oplysninger savnes. Da de sex Stolemagere optages i 1675 og maatte betale deres Ampt, er Kassebeholdningen steget betydeligt, og da *Jørgen Reinkam* bliver Oldermænd i 1676 overtager han en Lade med 66 Daler, en Velkomst med sex Sølvskilte, et Sølvsignet, fire Ligklæder, flere Liglagner, 2 »Liglysestager«, 2 Voxlys, 16 smaa Tinkander, 3 andre Kander og »et fint Bord«, andetsteds kaldes det »Fyrbord«. For de fire Aar 1680—84, da *Jens Christensen* var Oldermænd, haves en samlet Opgjørelse. Udgiften havde i de fire Aar været 103 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$ 3 β , men Indtægten kun 98 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$. *Jens Christensen* fik derfor ikke Tilladelse til straks at træde tilbage, da — her citeres ordret — »Lauwet staar i giæld och en Hel Hob Mester skyldig til Lauget som wilken giæld skal først in forderst og om det iche i Mindelighed kan erlanges, da inddrifues det med Execution.« Skyldnerne spørges ved et andet Møde i Raadmændens Nærværelse, om de vil betale, da svarede enhver ja, »saavel som ogsaa Jocum Lucas' Quinde, men Peder Pedersens Quinde sagde Ney at hun huerken vilde eller kunde betale og Giert Jansen vil huerken sige Ja eller Ney dertill.« I 1885 »resoluerer« samtlige Mestre, at de vil forfølge fire Laugsbrødre med Lov og Ret, om de ikke betaler deres Gjæld, og de lover da at gjøre det inden en kort Frist. Endnu i 1690 synes Lauget kun at have haft en Beholdning af 2—3 Rigsdaler, og et Par Gange i disse Aar staar Oldermændene i Forskud, men inden Aarhundredets Udgang forbedres Formuesforholdene, og der er i 1698 53 Rdl. i Bøssen.

Af Laugsudgifterne er foran nævnt Udgifterne til Retsagerne. Hertil kom Laugskriverens Løn, der dog var beskeden, nemlig 4 Daler aarlig, og Udgifterne til Laugets Sammenkomster. Exempelvis kan anføres, at der i 1676 tages 4 Daler af Laden til at betale en Tønde Øl med, og at der et andet Sted læses: »Anno 1683 d. 13. April gjorde vi Regnskab med Krofader og betalte, hvad vi ham skyldig var og tog vi dertil af Laden 17 $\frac{1}{2}$ 7 $\frac{1}{2}$ «. Endelig skal blandt disse spredte Bidrag til Forstaaelse af Økonomien nævnes, at Udgifterne ved Udskrivning m. m. af Artiklerne i 1678 var over 19 Sletdaler.

1700—1800.

I den første Del af det ny Aarhundrede synes Lauget at have levet et roligt Liv med ret stort Medlemsantal og en meget smuk Kassebeholdning. Protokolltilførslerne er stadig meget knappe. De meddele kun, at Mestrene have været samlede, ikke hvad de have foretaget udover de fornødne Valg, I 1707 fremkommer en Forespørgsel til Laugene med en Revision af Laugsartiklerne for Øje, men det ses ikke, hvad Drejerne have svaret. I Aarene 1715—17 brevexles med Drejerlauget i Bergen. De kjøbenhavnske Drejere have ikke villet anerkjende de Udlærte fra *Bergen* som rette Svende, og Bergenserne fremsende i den Anledning gennem Øvrigheden en Række Erklæringer og Forklaringer for at bevise, at Vægringen er ubegrundet, saa at den tages tilbage. I 1717 slutte Drejerne sig sammen mod uefterrettelige Betalere blandt Hjulmændene og Snedkerne. Samtlige Mestre underskrive en Erklæring, hvorved de forpligte sig til ikke udføre Arbejde for nogen Hjulmand eller Snedker, »føren den forhen som haver arbejdet bliver rigtig afbetalt.« Overtrædelse straffes med en Bøde til Laugets Fattige. I 1718 indgives, uden synligt Resultat, et Andragende til den »stormægtige Konge, allernaadigste Arve Herre«, hvori samtlige Drejere og Stolemagere bittert beklage sig over det Fuskeri, som begge Professioner lide under fra »*Holmens, Tøyghusets og Soldatesquens*« Side. Disse »Fuschere« tage Arbejdet fra os og Brødet fra vore Hustruer og Børn, hedder det. »Allernaadigste Konge, se dog i Naade til os betyngede Under-saatter« og skaf vore Privilegier respekterede. I 1724 kommer fra *Flensborg* Klage over, at en der hjemmehørende Svend, som har arbejdet i Kjøbenhavn, er bleven idømt en Straf af 12 Rdl., saa at han har maattet »practisere sig ud af« Kjøbenhavn og ikke har faaet 6

Rdl., hans Mester var ham skyldig. Oldermænden svarer tilbage, at den paagjældende Svend flere Gange har været saa »obstinazig« mod ham og Lauget og har senest vist en saadan Opførsel, at noget Lignende »ikke har været kjendt i mange Tider«. Man beder derfor Mestrene i Flensborg ikke give ham Arbejde, før han har betalt sin Bøde.

Det er de smaa Begivenheder, som kan noteres, førend den store

STRID MELLEM DREJERNE OG STOLEMAGERNE

udbryder i 1736. Stolemagernes Antal havde længe været stigende, og der er flere Tegn paa, at deres Indflydelse er stor, og at de søge at gjøre den gjældende. Allerede en lille Ting som denne, at der nu i Modsætning til tidligere tales om »Drejer og Stolemagerlauget«, medens Lauget i Virkeligheden kun hed »Drejerlauget«, eller den Omstændighed, at det nu stadig noteres, at »samtlige Drejere og Stolemagere« vare tilkaldte til Laugsmøderne, er betegnende. I 1720 kjendes det dernæst for Ret af Magistraten, at Valget af Oldermænd skiftevis skal falde paa Drejere og Stolemagere, saa »at Stolemagere lige saa ofte som Drejere bliver Oldermænd«. Dette Forhold, to jævnbyrdige Magter indenfor samme Ramme, var vanskeligt og, som det viste sig, i Længden uholdbart. Drejernerne vare utilfredse med, at Stolemagerne, efterhaanden som deres Magt voksede, stedse mere greb ind i, hvad de ansaa for deres særlige Rettigheder, og Stolemagerne følte sig, rimeligt nok, trykkede ved i Realiteten kun at være en Underafdeling under et andet Fag. Dette førte til et Slags Anarki i Lauget, som varede i flere Aar. De sidste Tilførsler i den gamle Laugsprotokol have fundet Sted i Begyndelsen af 1736, og det ses deraf, at *Stolemageren* Peder Svendsen er valgt til Oldermænd. Bogen er kun halvt udskreven — de følgende Blade ere hvide. Først i 1744 fortsættes Tilførslerne i en ny Protokol, anskaffet af Oldermænden Henrich Holst. Denne indfører, at han har modtaget Laugets Mester- og Svende-Lader, Ligklæderne o. s. v. »Og da Drejerlaugets Bøger befandtes gamle og næsten fuldskrevne, samt til Dels uordentlige, efterdi Drejere og Stolemagere havde forhen udi et Laug været indbefattede indtil først udi Aaret 1742, da Hans kgl. Maj. allernaadigst separerede begge Laug, saaledes at Drejere og Stolemagere skulle være tvende adskilte Lauge, har jeg med andre Mestres Samtykke for Drejerlauget ladet forfærdige nye Laugsbøger paa det derudi alene maatte indføres hvad Drejerlauget skulde være vedkommende«.

Disse to Punkter i Protokoltilførslerne betegne *Revolutionen*,

Drejernes og Stolemagerens »Separation«. Om selve dennes Forløb findes intet; vi maa i saa Henseende ty til andre Kilder.

Den første Del af Aarhundredet havde udadtil ikke været saa rolig som Livet i Lauget, efter Protokollen at dømme, men havde tværtimod været betegnet af sørgelige Begivenheder. Den frygtelige Pest havde bortrevet mange Mennesker og ikke mindst ramt Haandværksstanden haardt, enkelte Laug vare endog omtrent uddøde. I 1728 var fulgt den store Ildebrand, hvorved den betydeligste Del af Kjøbenhavn lagdes i Aske. Ved denne tog syv af Drejerlaugets Mestre Skade, og det besluttedes at yde hver af disse 3 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ af Laden »ved Tid og Lejlighed«. Ved Siden af disse Forhold kjendtegnedes denne Periode af en Stemning af Uvillie mod Laugene, saaledes som den af og til rejste sig (se iøvrigt under Afsnittet »Laugets Love«), og det var som et Udslag af denne Stemning, at den foranømtalte Henvendelse til Drejerlauget om Artiklerne fremkom. Efter Pesten, da Byen var folketom, tænkte man endog paa ganske at opheve Laugene. Man mente, det vilde fremme Omkomsten og Indvandringen til Byen, naar det blev bestemt, at Enhver kunde »nære sig af det, han har lært, som han bedst kan«, altsaa i Grunden Næringsfrihedens Princip, som først over 100 Aar senere skulde gennemføres. Paa dette Tidspunkt var Tanken dog uigjennemførlig og altfor revolutionær. Derimod var Frimesterinstitutionen indført, idet et Reskript af 1713 bestemte, at der ved hvert Laug maatte være en eller to Frimestre, som maatte holde en Svend hver, men ikke oplære Dreng. Hertil kom de særlige Privilegier for de Reformerte og mange Fritagelser for Mesterstykke eller Mestersvendeaar. For Drejerlauget havde disse Foranstaltninger dog ikke særlig Betydning. Der var, til Trods for Pest og Brand, en jævn Tilgang til Lauget, i 1712 to Mestre, i 1713 tre Mestre, i 1714 det samme Antal, i 1728 to — det var den normale Tilgang, maaske ubetydeligt forøget. Der lagdes Laugene Hindringer i Vejen, men ganske uden Resultat. Tværtimod kom efter Branden en Opblomstringstid, under hvilken netop Laugstvungen, som man særlig vilde til Livs, strammedes, for at Laugmestrene kunde have den størst mulige Fordel af Byggeperioden og ikke Tilgangen til Laugene blive saa stor, at Fortjenesten fordeltes for stærkt.

Paa denne Baggrund udbrød Striden mellem Drejerne og Stolemagerne, og den indtraf paa en Tid, da lignende Stridigheder vare ret hyppige og almindelige. Om selve Stridens Forløb giver *Carl Bruun* i »Kjøbenhavn« (II Del, S. 734—35) paa Grundlag af samtidige Kilder følgende Beretning:

»Kjævl og Stridigheder mellem Laugene indbyrdes hørte nu som

før til Dagens Orden og kunde undertiden antage store Dimensioner. Saaledes bleve *Drejerner* og *Stolemagerne*, som fra gammel Tid havde fælles Laug, uenige i 1736 og havde saa skarpe Sammenstød, saa det kom til Proces. Stolemagerne synes at have været den udfordrende Part; »de begik den ene Insolence større end den anden — hedder det — de bemægtigede sig Drejernes Mesterlade, hvorefter Laugets Dokumenter blev mærkelig formindskede, ja det Allerfornødteste og Essentielleste af Laden udpractiseret og forkommet«, nemlig Protokoller og Mesterbøger. Dette Overgreb foregik i et tumultuarisk Laugsmøde; da en af Drejerner vilde forhindre det, blev han slaet blodig for aaben Lade, »hvilken i alle Amter holdes i stor Agt og Ære«, og et Forsøg paa at frelse Protokollen eller forsegle den mislykkedes, da Stolemagerne erobrede den og slog Laden til. Senere tog de ogsaa Drejernes Ligklæde, Amtsseglet og Svendeladen til sig, ja det gik saa vidt, at »de købte en Soldat til at udskrive og udkopiere Laugets Skikke, hvorved en Drejersvend skal kjendes og distingueres fra alle Professioner, hvor han kommer udenlands, hvilke Laugsskikke ingen uden Drejere og Drejersvende maa vide«. Følgen blev en langvarig Retssag, som endte med, at Stolemagerne fik deres eget selvstændige Laug.«

Saavidt Carl Bruun. Hele Sagen blev undersøgt af en Kommission. For denne Kommission blev fremlagt alle de Laugspapirer, som vedrørte Forholdet mellem Drejerner og Stolemagerne. De sidste synes strax at have optraadt som et særligt Laug, hvilket var dem særdeles let, idet, som anført, en Stolemager var Oldermann, da det voldsomme Sammenstød fandt Sted. Oldermannen, Peder Svendsen, nævnes stadig under Sagen som »Stolemagerens Oldermann«, og det hele Forhold var saa skjævt, at der end ikke heroverfor staar en »Drejernes Oldermann«. Det anføres kun, at Johannes Gregoriussen, Henrik Henriksen, Holst og Jørgen Baaby møder paa Drejerlaugets eller »paa en Del af Drejerlaugets Vegne«. Drejernerne vare helt hjemløse. Under Kommissionens Undersøgelser fremskaffes Vidneforklaringer angaaende Stolemagerens Optræden og Vidnesbyrd andetsteds fra. Hensigten hermed er fra Drejernes Side i første Linie at bevise, at Stolemagerne have misbrugt Drejerbanken til at forfærdige Arbejde, som Drejernerne burde have Eneret paa, og at Sligt ikke tillades i fremmede Stæder. Saaledes erklærer Drejerlauget i *Danzig*, at det staar ganske frit, og at Stolemagerne dør have aldrig haft Ret at holde Drejerbænk. Forbryder nogen sig derimod, bliver han den høje Øvrigheds Straf underkastet. Drejerlauget i *Lüneburg* afgiver en lang Fremstilling, hvori det udtaler sin Forundring over Forholdene i Kjøbenhavn. De have aldrig hørt, at noget saadant finder Sted i det ganske Rige,

eller at der findes Stolemagerne i Drejerlaugene, og at disse spille en Rolle i disse. Der tilstaas ikke Stolemagerne nogen Drejerbænk, »de gjøre Stole, men Drejerne dreje dem«. Det er Stolemagerne forbudt at dreje under 10 Rdl. Straf, men det sker ikke, thi det vilde aldrig noget Drejerlaug tillade, at Drejerne paa den Maade skulde fortages deres Brød af Folk, som ikke have lært at dreje. Hvis det kunde ske, blev alting jo forkert. »Dersom en Skræder var en Skomager og en Skomager en Skræder, var der ingen Redelighed mere i Verden«, og Drejerlauget i Lüneburg levede i det Haab, at Drejerne i Kjøbenhavn maatte »komme ud af saadan Uorden« og at »de bemægtige sig deres eget Laug.«

Vidnesagerne forlange Drejerne rejste ved følgende Rekvisition:

»Formedelst en og anden insolence som af Stolemagerne her i Kjøbenhavn er forøvet imod Drejerne sammesteds, der geraader til Drejerlaugets Ruin saa fremt samme herefter skal continuere har det behaget Hans Kongl. Majestæt paa allerunderdanigst gjort Ansøgning at anordne en Commission til at undersøge Sagen og derefter endelig kjende og dømme os imellem. Som vi underskrevne Drejere nu under Sagen iblandt andre ting agter at bevise hvorledes Stolemagerne imod Drejerlaugsartiklerne har tiltaget sig at bruge Drejerbænke til Drejernes Præjudice og derpaa ikke alene drejet, hvad Drejerarbejde til Stole henhører, men endog andet Arbejde som Drejerne allene tilkommer«, saa o. s. v. ønskes de og de Vidner indstævnedes.

Se her et Par af Vidneforklaringerne:

1. Spørgsmaal: Om at Vidnet ikke er beekjendt, at Stolemagerne heri Kjøbenhavn i Almindelighed har Drejerbænk i deres Huse?

Vidnet, Drejersvend *Jacob Jensen*: Jo, det er ganske vist.

2. Sp.: Om Stolemagerne ikke paa samme dreje alt det Drejerarbejde som til Stole og Canapeer henhører.

Vidnet: Jo.

3. Sp.: Om Vidnet ikke tillige er vitterlig at Stolemagerne har drejet og endnu dreje andet Drejerarbejde og bortsælger det?

Vidnet forklarer, at det skete ikke hos hans Læremester, hvor han stod i Lære for 12—14 Aar siden og ikke heller har han set eller hørt, at der hos Stolemagerne blev drejet noget Arbejde som ikke hørte til deres Profession.

Næste Vidne, Drejersvend *Jens Svendsen*, besvarer 1ste og 2det Spørgsmaal med Jo og forklarer dernæst, at han, da han var i Lære, har drejet nogle Stokke til hans Læremesters Moder, og nu efter Ildebranden har han drejet nogle Piller af Elletræ til Helligøjstes Kirke og en Knap til at sætte paa et Hus, men det var til Mesterens Broder. Næste Vidne, Tømmermand *Simon Mathiesen*, forklarer, at han hos sin Læremester, Stolemager Pipgras, engang har drejet 4 Piller til Mesterens eget Bord. Endelig forklarer en gammel Drejersvend, *Jørgen*

Christophersen, at da han, der nu er i Kongens Tjeneste, for 44 Aar siden var i Lære, »drejede hans Mester for Stoelemagerne hvad de havde at lade dreje af deres Stoelemagerarbejde. Hvad der passerede siden han var bleven Svend vidste han ikke«.

En stor Rolle under Sagen spillede den Soldat, som var kjøbt eller, som det viste sig, forsøgt kjøbt til »at udskrive og udkopiere Laugets Skikke, hvorved en Drejersvend skal kjendes og distingueres fra alle andre Professioner«. Soldaten var »*Ferdinand Heidenreich*, Mousqueter af Captain v. Rosencrantzes Compagni, 27 Aar gammel, født udi Breslau.« Der blev over ham optaget følgende vidtløftige

INTERROGATORIA,

der giver et levende Indtryk af den store Betydning, som man fra Drejernes Side tillagde denne Sag:

Spørgsmaal 1.: Om Oldermænden for Stoelemagerne Peder Svendsen icke haver skicket ret bud til vidnet, udi forrige aar, da han stoed under gevær for hans, vidnets, Captains Huus?

Vidnet: Jo!

Sp. 2.: Om vidnet icke derpaa haver svaret, at hand, vidnet, saasart som hand blev frie for sin vagt, vilde komme til Peder Svendsen?

Vidnet: Jo! det haver vidnet svared til budet.

Sp. 3.: Om vidnet icke, da hand var kommen til bemeldte Oldermænds Huus, havde sagt til hans koene, og spuurt hende: Hvor hendis mand var, saasom hand havde skicket et bud til ham, vidnet, at hand, Oldermænden Svendsen vilde tale med vidnet?

Vidnet: Jo! Det havde vidnet spuurt koenen ad.

Sp. 4.: Om icke Oldermænden Svendsens Hustrue havde svaret: Hun vidste icke, hvor hand var, hand, manden, var gaet ud, men hvad hendis mand vilde tale med vidnet, det vidste hun vel?

Vidnet: Jo! alle disse Ord hafde Svendsens koene talt til vidnet.

Sp. 5.: Om Svendsens koene icke viidre hafde sagt til vidnet: Min mand vil have, at I, vidnet, skal udskrive for ham Drejerne deris Haandvercks sædvaner og brug?

Vidnet: Den ommeldte koene hafde sagt til vidnet: Hendis mand forlanger af ham, vidnet, Drejer-Haandverckets brug og sædvane, men hun vidste icke ret at give vidnet beskeed, førend hand, manden, selv kom hiem.

Sp. 6.: Om denne, Oldermændens koene icke havde beedet ham: Hand, vidnet, skulde sætte sig need, og om icke bemeldte koene havde givet ham at æde og dricke?

Vidnet: Hun haver beedet vidnet, at sætte sig need, saa haver hun ogsaa dend tiid givet vidnet at æde og dricke.

Sp. 7.: Om Oldermænden Svendsen, da vidnet kom til ham, icke forlangede af vidnet, at vidnet samme Svendsen reent og smuckt vilde udskrive Drejer-Haandverckets brug?

Vidnet: Jo! Det haver Svendsen forlanget af vidnet.

Sp. 8.: Om Svendsen icke havde viist vidnet en gammel Haandvercks Sædvane, hvilcken hand, Svendsen, hafde laant af en Drejer-Svend navnlig Türckel?

Vidnet: Jo! saadan Sædvane haver Svendsen viist vidnet skreven, Oldermænden haver sagt: Samme omtalte havde Türeckel laant ham.

Sp. 9: Om Svendsen icke derpaa icke havde villet accordeere med vidnet om dend forlangede skrivning af Drejer-Sædvanen, og hvor høit?

Vidnet: Jo! Dend tiid haver Svendsen villet accordeere med vidnet derom; vidnet haver svaret: Hand vidste icke, hvad hand, vidnet, kunde fortienne derpaa; naar det forlangede skreven var færdig, saa vilde vidnet se, hvad hand dermed havde fortient.

Sp. 10: Om icke Oldermænden Svendsen siden haver ladet hendte Papiir, at vidnet strax skulde begynde med skrivningen?

Vidnet: Jo! det var sandt.

Sp. 11: Om hand, vidnet, sig icke derpaa besindede og tænckte: Det maatte icke være rigtigt, og kunde icke gaae gott af?

Vidnet: Jo! da vidnet havde giordt begyndelsen med skrivningen af dend forlangede Drejer-Sædvane, da havde vidnet resolveeret sig anderleedis.

Sp. 12: Om hand, vidnet, icke havde sagt til Oldermænden: Hand, vidnet, haver ingen taalmoedighed, der at skrive, hand, vidnet, vilde have samme til hans, vidnets, quartier, samme at skrive?

Vidnet: Jo: det er af samme bleven sagt.

Sp. 13: Om Svendsen icke havde bedet vidnet, at vidnet skulde spiise med ham til middag? Og om icke vidnet sligt havde giordt, og spiiist tilligemed Svendsens svenne hos dend sidste?

Vidnet: Jo! det var altsammen skeet, Svendsen haver bedet vidnet derom, og vidnet hafver dend tiid spiiist der; Det haver været omtrent før Paaske udi fastetiden imod foraaaret.

Sp. 14: Om icke Oldermænden havde raabt efter ham, vidnet, da hand, vidnet, vilde gaa til sin vagt: Haver I penge nødig, saa kand I faae?

Vidnet: Jo! det er skeet paa trappen, da vidnet var gaaet ud fra Oldermænden.

Sp. 15: Om icke vidnet havde svaret: Hand behøvede ej noget?

Vidnet havde sagt: Hand havde ingen Penge saa stoert nødig.

Sp. 16.: Om icke Oldermænden Svendsen havde givet til gensvar: Nogen penge maatte vidnet vel have?

Vidnet: Oldermænden haver ej svaret noget, men grebet i Lommen, og givet vidnet 2 styver, derpaa havde vidnet gaaet til sin vagt.

Sp. 17: Om icke Oldermænden, Svendsen, da vidnet 3die gang var kommen til ham, og vidnet havde forlangt af Oldermænden Türeckels gamle Haandvercks Sædvaner, var bleven bestyrtet?

Vidnet: Jo! det er sandt, Svendsen var bleven bestyrtet over denne Fordring af den gamle Haandvercks Sædvane, som Svendsen havde laant af Türeckelsen.

Sp. 18: Om vidnet ikke af Svendsen udi haanden givne havde bekommet dend, af Svenden Türeckelsen laante gamle Haandvercks Sædvane-bog?

Vidnet: Jo! samme haver vidnet af Svendsen faaet levereet udi haanden.

Sp. 19.: Om vidnet icke, da hand havde fornummet Oldermændens bestyrtelse, havde kastet samme gamle forbemeldte Haandvercks Sædvanes-bog paa Svendsens boerd? og om vidnet ikke hafde sagt: Hand, vidnet, kiærede sig ikke noget derom, thi hand, vidnet, vilde ickun uddrage det beste af samme Türeckels bog?

Vidnet: Jo! samme bog haver vidnet kastet paa boerdet, som spuurt er, saa haver vidnet ogsaa sagt de oerd dertil, som da hand blev tilspuurt.

Sp. 20: Om icke Oldermænden derpaa sagde til vidnet: vidnet skulde ickun tage Bogen med sig, dog mod dend condition, at vidnet skulde bringe samme tilbage

igien næstedagsmorgen, saasom dend svend, som havde laant dend til Oldermænden, efterfølgende dag vilde hendte den igien?

Vidnet: Jo! Alle saadanne oerd vare bleven talede af Oldermænden.

Sp. 21: Om Oldermænden følgelig havde givet vidnet igien at æde og drikke?

Vidnet: Jo! Det er sandt.

Sp. 22: Om icke Oldermænden havde forlanget af vidnet, at vidnet reent og smuckt skulde skrive Drejer-Haandvercks sædvanen, saasom hand, Oldermænden, samme skrevne vilde lade indbinde?

Vidnet: Jo! det haver Oldermænden meere end eengang forlanget af vidnet, at vidnet skulde skrive det, ligesom spurgt er. Siden, hafde Oldermænden sagt, vilde hand lade gjøre et omslag derom, om det skrevne.

Sp. 23: Om icke Oldermænden Svendsen reasonable havde villet betale vidnet for saadan skrivning af Drejer-Haandvercks sædvanen?

Vidnet: Jo! Det haver Svendsen tilbudt vidnet. Men Oldermænden haver icke bekommet samme skrevne sædvane af vidnet; saasom vidnet resolveerede sig anderledis derudi.

Resultatet af Kommissionens Undersøgelser blev, som allerede nævnt, at Stolemagerne fik deres eget Laug ved Siden af Trædrejernes, da »Mestrene udi i disse tvende Professioner saaledes udi Tallet ere tiltagne, at de hver for sig kand holde Laug og deres Ligs Begravelser med andre Laugs Ærender, uden Hjælp af andre, forrette.« Christian VI kundgjør 27. Februar 1742, at han af disse Aarsager, »saavel som og for at ophæve den Tvistighed, som paa nogen Tid haver været imellem dem indbyrdes, Allernaadigst haver funden for got, at disse forbemelte tvende Professioner, herefter skal være tvende fra hinanden adskilte Lauge, og hver for sig have deres særdeles Laugs Articler og Laugs Rettigheder; Til hvilken Ende Vi Allernaadigst vilde, at Rokke- og Blokkedreyerne skal herefter rette sig efter forbemeldte for Trædrejerne i Almindelighed udgifne Laugsarticler af 7. Novbr. 1685; Men derimod allernaadigst forunde Stolemagerne, saavel de nuværende som herefter i Laug trædende Mestere efterfølgende Laugs Articler, hvorefter de sig allerunderdanigst have at rette og forholde og ikke efter denne Dag at understaa sig nogen nye Vedtægt eller anden Anordning imellem sig selv at gjøre, saafremt de ikke derfor ville stande til rette, og straffes, som sig vedbør.«

Af de derefter følgende Artikler have to Interesse i denne Forbindelse. Ved dem fastslaas det, at Stolemagerne maa have Drejerbænk, men ikke maa dreje for andre, i Virkeligheden altsaa en Opretholdelse af det, som var bleven Sædvane, og et bestemt Forbud mod, at Stolemagerne gik videre end dertil. De paagældende Bestemmelser lyde saaledes:

»Stolemagerne bliver fremdeles bevilget at maa have Dreyer Værksteder udi deres Huuse til at dreje hvis de til deres Handverks Fortsettelse behøver, men det skal ikke være dennem tilladt at dreje for andre eller betiene sig af dette Værksted til andet end hvis de saaledes selv til deres egen Profession behøver. Befindes nogen

Stolemager at dreye for andre, eller noget af det, som til Rokke- og Blokkedreyer Handverket henhører at forfærdige, da bøde første gang, naar det skielligen hannem overbevises 10 Rdr., anden Gang dobbelt og tredje gang at have den Frihed aldeles forbrudt at holde Dreyer Værksted til sit eget Arbejde.

Og:

Som udi de Dreyer Lauget Allernaadigst forundte Laugs Articler er forbuden Snedkere, Tømmermænd, Hiulmænd og deslige Handverkere Dreyer Værksteder udi deres Huuse at have, men alle saadanne Allernaadigst ere anbefalede, hvis de til det af dennem forfærdigede Arbejde behøve, hos Dreyer Lauget imod billig Betaling at lade dreye,

Saa ville Vi Allernaadigst, at hverken de forbemeldte Handverkere Dreyere eller andre maa gjøre Stolemagerne nogen Indpas med at forfærdige noget, som til deres Profession henhører, forseer sig nogen herimod og dermed bevisligen betrædes, da have ej allene Verktøyet med hvis derhos findes til Stolemager Lauget forbrudt, mens end og derforuden give til Straf 10 Rdr., Politie Cassen, Lauget og Børnehuset paa Christianshavn til lige deeling.«

EFTER ADSKILLELSEN.

Dermed endte denne Strid. Drejerlauget mistede en halv Snes Medlemmer og talte vistnok derefter selv omtrent det samme Antal. Man indretter sig nu i de følgende Aar paa bedste Maade, thi det noteres i Protokollen den 9. August 1745: »Da vi undertegnede Mestere og Oldgeseller haver fundet fornøden at have *en vis Kroe* og forsamlings Sted, *baade for Mestre og Svenne*, hvilket kan faaes udi *Veltkuglen i Gothersgade* hos Albregt Olsen, altsaa haver vi derefter fra Hr. Oldermænd Hendrich Holst imodtaget og til vores Kroe udi Veltkuglen ladet henbringe vores Mester og Svenne lahder med Svenes Velkomst og omløber, med 38 Sølf Skilder og en stor Tin Skænkekande tilligemed 4 smaa ditto samlt alt videre dets tilbehør.« Saa vidt det kan ses, var denne Beslutning Oprindelsen til det Krofællesskab mellem Mestre og Svende, som vedvarede endnu til for en kort Aarrække tilbage, og som ganske sikkert var uheldigt, særlig da det tilsidst udartede til, at Mestrene kom »til Kro« hos Svendene, ikke omvendt. For 150 Aar tilbage kunde dette Forhold bedre finde Sted, thi da var Grundlaget et helt andet, som det f. Eks. ses af følgende Protokolltilførsel:

»Anno 1746 d. 26. Febr. haver Oldermænden efter Mester Michael Jakobsen Klauens' Forlangen og begering ladet die 4re Kvartals Mestere komme til Sammen og da ovenstaaende Mestere forsamlede vare, da forebragte Mester Michael En Klage angaaendes noget Arbejde, som hands, Mester Michaels Svend, navnlig Jørgen Meier haver forfærdiget, og da hans Mester tiltaliede ham, at det Arbejde, som hand hafde gjort ej var forsvarligen gjort, eller for dygtig arbejde kunde Pasere, da Protesterede hand der imod med grove Ord, derpaa er samme arbeide for Oldermænden og de 4re Mestre forreviist og for udygtig er kiend og ganske ubrugelig, for det arbejde er hand af Lauget erkiendt at betalle, 3 Rdlr. for samme arbejde til hands Mester, da det ikke er ner til Skadens omkostning, for det 2det at hands Mester forredraget haver at

Samme Svend Jørgen Meier nok til Skaden hand Sind Mester haver tilføyet, Skelt ham for en hund Svot og derpaa taget sine Klæder paa og af hands Mesters huus er udgaaen og blef natten derpaa ude, og efter hand var udgaaen befandes Et lys Staaende brendendes udi en Træ Stage, staaende paa et Træ boer paa deris kammer som er af breder bebyggt og kunde foraarsage stor ulyke, for denne grove forseelse haver Oldermænden tilligemed de 4re Mestere sate ham Straf og at give derfor til di fattige 3 Rdl. at saaledes Paseret.

Testeres

Hendrich Holst. «.

De 3 Rigsdaler bleve rigtig betalte i næste Møde.

— — — I 1750 faar Lauget en ny stor Protokol, og Indførslerne ere nu adskillig udførligere end tidligere, men foreløbig sker ikke meget af Betydning. I 1751 synes der at have været endel Uro blandt Svendene. En hel Række af disse faar Bøder fra 4 R til 2 Rdl. for at have sagt »Ord, de ikke kunde vedstaa,« og fra 2—4 R for ikke at have villet gjøre en Dreng til Svend, »fordi det var for silde«, medens det viste sig, at Klokken kun havde været halv syv om Eftermiddagen. I 1757 passerer imidlertid i Lauget, som paa dette Tidspunkt er særdeles velstillet, en Begivenhed, som sikkert har sat Sindene i den stærkeste Bevægelse.

PENGENE FORSVUNDNE.

Den 22de Januar 1757 havde den hidtidige Oldermænd *Mogens Brun* ved Valget kun faaet 4 St., *Michael Klauen* derimod 8, hvorefter han blev Oldermænd og fik Laden overleveret i forseglede Tilstand. Den 3die Februar samledes Laugsbrødrene paany, og Laden blev indbaaren med den Højtidelighed, hvormed den altid behandles, og aabnet i Alles Nærværelse. I Laden fandtes der »i Penge« 57 Rdl. 2 R 2 β , 1 dobbelt og 3 enkelte Dukater, beregnet til 12 Rdl. 3 R , og en svensk Mønt, beregnet til 1 Rdl. 1 R ; men dette var for lidt! Efter Protokollen manglede der ikke mindre end 221 Rdl. 4 R 13 β . *Mogens Brun* var ikke til Stede, og sikkert under stærk Bevægelse, blev der »resolveret«, at Restancen maatte henstaa, naar der blev stillet tilfredsstillende Kaution inden 8te Dage. 15de Februar holder Lauget atter Møde, og de fire Kvartalsmestre vare da opkaldte, »for at forklare, hvorledes det var tilgaaen med Nøglerne, da der manglede i laugscassen 221 Rdl. 4 R 13 β «. De fire Mestre forklarede, at de havde overgivet Nøglerne til den tidligere Oldermænd, »da laasen skulde repareres« — der aabner sig altsaa en Mulighed for, at Pengene ere forsvundne under Reparationen, hos Smeden f. Eks., men nærmere Forklaring faar man ikke. Derimod beslutter Lauget, at Oldermænd *Klauen* skal »søge Sagen videre ved Lands Lov og Ret.« Et godt halvt Aars Tid senere bliver saa *Mogens Brun* og de fire Kvartals-

mestre dømte til En for Alle og Alle for En at betale de 221 Rdl. samt Processens Omkostninger. Den 21de Oktober samles Lauget. De Dømte erklære her, at »de var fornøjede at lade det blive ved Raadstuerettens Dom«, idet de dog bad Lauget forunde dem Tid til at betale Summen efterhaanden, nemlig hvert Aar tyve Rigsdaler med fem Daler hvert Kvartal, »indtil Dommens Hele er vorden afdraget«. Dette gaar Lauget ind paa, og en af Kvartalsmestrene, Gregorius, betaler strax Procesomkostningerne, som udgjør 31 Rdl. 3 fl 6 p efter Prokurator Søren Rasmussens Regning.

Det gaar imidlertid smaat med Betalingen af de 20 Rdl. aarlig. Allerede i Maj 1758 oplyses det, at de 5 Rdl., som skulde have været betalte ved Kvartalet, ere udeblevne. I Juli bliver der betalt 5 Daler, men de nye forfaldende 5 gives der kun Løfte om af Mogens Brun. I Oktober oplyses, at der endnu ikke er betalt, ej heller indfinder nogen af Skyldnerne sig i Lauget. I Februar næste Aar betales 11 Rdl., og samtidig bliver et Par af de Dømte paany Kvartalsmestre. Efter længere Tids Standsning enes man saa i 1760 om, at de fire Mestre skulle betale 100 Rdl. — Mogens Brun har rimeligvis intet kunnet betale — og de 85 Daler heraf betales strax. De bliver da for »den resterende Summa frikiendt og erklæres for al Tilsigelse og Tiltale paa den Brunske Restance i alle Maader frie.«

Dermed er denne kjedelige Sag ude af Verden, og Lauget lever sit forholdsvis rolige Liv videre. Dog var der endnu i 1760 en lille Pengeaffære, men denne Gang blandt Svendene. Svendene havde været forsamlede og havde optalt deres Penge, men der var da bleven 1 fl 7 p borte fra Bordet. Man mistænkte en Svend ved Navn Peder Lassen, og da denne hørte det, indankede han selv sin Sag for Mestrene. Der blev i Lauget optaget et formeligt stort Vidneforhør, under hvilket det blev saa godt som konstateret, at Peder Lassen virkelig havde skjult Pengene under sit Frakkeærme og derpaa taget dem til sig. Derpaa blev han afhentet og foreholdt Sagen, og han aflagde da Tilstaaelse. Lauget traf derpaa den Afgjørelse, at naar han betalte 2 Rdl. til Mestrenes Fattigbøsse og 2 Rdl. til Svendenes Fattigbøsse, lovede aldrig mere at befatte sig med Sligt og bede baade Mestrene og Svendene om Forladelse, skulde man ikke lade ham høre mere om Sagen. Hans Mester lovede derpaa at betale de 4 Daler for ham. Saaledes holdt Laugene selv Justits, en af de Ting, som ofte var Regeringen en Torn i Øjet.

— I 1762, da Kronen er i Pengetrang, faar Oldermændene Ordre til at »foreholde samtlige Mestre, hvad som enhver især efter Formue og Vilkaar kunde af Penge afstaa til Hs. kongelige Majestæt mod 5 pCt. aarlig«. Ved Laugsmøde besluttede Mestrene ikke at yde noget »hver især«, men i Stedet tage 200 Rdl. af Laugskassen til Udlaan til Regeringen.

— 1764 faar Laug^{et} Tilbud om noget Træ, som bliver hugget i Kongens Have, og Mestrene »resolovere«, at de ville kjøbe, »hvad Enhver maatte behøve.«

— Der falder i disse Aar ret mange Domme for Skjældord. Særlig ubehagelig synes Mester Holmgreen at være — han faar 3 Rdl. i Mulkt.

Der anskaffes i 1768 *et nyt Ligklæde*. Det kostede den smukke Sum af 131 Rdl. Selve Klædet betaltes med 30 Rdl. Resten gik til Possementmagerarbejde, Sølv og Silke.

FORBRUGET AF TRÆ.

Regeringen havde i 1776 en Plan om Oprettelse af et »Magasin for Haandværkere«, hvilket faldt i Traad med andre lignende Planer i hin Periode. Der rettes i den Anledning Forespørgsel til Laug^{et} om, hvilket og hvor meget Træ Laugsmestrene aarlig forbruge, hvorfra Træet forskrives, og hvilken Længde og Tykkelse det skal have.

Laug^{et} svarer, at der er stor Forskjel paa Forbruget, men at man dog kan opgive Følgende: Der bruges omtrent 100 Stk. rent og skørt Asketræ aarlig, 12—14 Tommer tykt og 10—20 Al. langt; omtrent 50 Tylvter unge Stænger, 5—10 Tommer tykke og 7—8 Alen lange, til en Pris af 3—4 Rdl. Tylvten; omtrent 10 Tylvter Birkestænger, 5—9 Tommer tykke og 7—8 Alen lange (de faas fra Pommeren og Norge); omtrent 15 Favne Bøgetræ, 1—3 Alen langt og 6—14 Tommer bredt, til en Pris af 4—12 Rdl. Favnen (det faas fra Mecklenburg); 100 Stk. Hvidbøg, 3—6 Alen langt og 5—9 Tommer tykt, fra Kongens Lande til en Pris af 1 $\text{Rd}l.$ 8 β til 2 $\text{Rd}l.$ 8 β ; 12—14 Tylvter Valbirketræ, 5—6 Tommer tykt og 2—3 Alen langt, til 7—10 $\text{Rd}l.$ Tylvten (det kommer fra Norge og Sverrig, og Barken tages strax af det); 12—20 Stk. Espetræ, 18—20 Alen langt og 12—18 Tommer tykt, beregnet efter en Pris af 3—4 Rdl.; 10,000 Pund Pokkenholz, 3—14 Tommer tykt, og til en Pris af 9—10 β pr. 100 Pund. Desuden bruges noget Vald-nøddetræ, spansk, rødt og gult Træ, men saa lidt, at det ikke fortjener at anføres.

TRÆ-HAAND-SPRØJTERNE.

I 1789 indgiver Olderm^{and} *Lindberg* paa Laug^{ets} Vegne et »Promemoria«, hvori Laug^{et} bringer sin »underdanigste Taksigelse« for det høj Kongelige General-Toldkammers Omhu og Hensigt for Laug^{ets} Vel i at ville forebygge Træ-Haand-Sprøjters Indførelse.

At Drejerne her ikke kunne forfærdige Sprøjterne saa billigt som det kan ske i Udlandet, ligger, hedder det, i de højere Træpriser og i, at Svendelønnen og meget andet er kostbart her i Staden. De tyske Sprøjter ere dertil forfærdigede af Fyr, som faar Sprækker, de ere beslaaede med Blik udvendig, og indvendig er anvendt Staaltraad,

hvilket ruster. Drejerlauget derimod forfærdiger dem af Ask eller Bøg og benytter Messing eller Kobber til Samlingen. Dertil kunne Laugets Sprøjter gaa »12 a 14 Alen i Højden og altsaa op paa Taget af smaa 3 Etages Huse med god Effekt.«

Det hedder videre:

»Er vores Arbejde bedre og nyttigere end Tydskens, saa troer vi ogsaa fornuftig, at ingen bør disputere os højere Betaling. Den sande patriotiske Regel bliver unægtelig denne, at naar en indenrigsk Mand kan gjøre samme Arbejde som den udenrigske Mand og af bedre Varighed, bør denne være prefereret, fordi Pengene bliver i Landet, Arbejde, Næring og Folkemængde tiltager og Staten vinder.«

Ud fra den samme Betragtning sluttede Henvendelsen med en Opfordring til Kollegiet om at forestille Hs. Majestæt, at *al Indførsel af Drejearbejde her til Landet forbydes*, til Gavn for nuværende og tilkommende Mestre, og saaledes, at Ingen behøver at nære Frygt for at lade deres Børn lære denne Profession.

— — — I Marts 1794 er Lauget samlet i Anledning af Slotsbranden, og der tegnes af Mestrene 71 Rdl. til Gjenopførelsen, hvilket Beløb forøges med 4 Rdl. af Laugskassen som aarligt Bidrag. Allerede Aaret efter indtraf jo den store Brand i Kjøbenhavn, og Lauget bevilgede da 10 Rdl. til at deltage i Udgifterne ved Indsamlingen fra fremmede Steder til brandlidte Medmestre. Det største Bidrag kom fra Drejerne i Stockholm og Altona, nemlig 20 Rdl. fra hver By, fra Aarhus Drejerlaug sendes 11 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, fra Lübeck 10 Rdl., fra Rostock 10 Rdl., fra Flensborg 6 Rdl., fra Danzig 5 Rdl. og fra Lüneborg 5 Rdl.

— Om Laugets Pengeforhold i det attende Aarhundrede er allerede givet endel Meddelelser. Ved Aar 1800 var der en Kassebeholdning af omtrent 78 Rdl.

1800—1857.

Omkring Aarhundredskiftet havde Lauget i forskjellig Henseende en bevæget Tid, men de Begivenheder og Reskripter, som gave Anledning hertil, skulle — som særlig vedrørende Udviklingen under Laugets Love — omtales under næste Afsnit. Iøvrigt er selve Protokollen i det ny Aarhundrede meget lidt oplysende. Derimod vides det af talrige Politi- og Retssager, at Lauget i den for Haandhævelse af Laugsrettighederne særdeles gunstige Periode, som oprandt i Ty-

verne, var meget virksomt til at skride ind overfor alt uberettiget Drejeri. I 1825 indkaldes f. Ex. Thomsen, boende i Landemærket 171, og Petersen, boende i Snaregaden Nr. 9, samt Hansen, Drejer paa Mønten, for »Indgreb i Drejerlaugets Rettigheder«. Den Første var allerede sammen med to Andre bleven dømt i 1822, og han blev det paany i 1826. Hans egentlige Stilling opgives at være Værtshusholder, og han udfører Drejerarbejdet »ved Hjælp af en Soldat, som skal være i Logi hos ham.« I 1826 forbydes det endvidere af Retten en Weitemeyer, en Nielsen og en Møller at gjøre Drejerarbejde, og der rejses Tiltale mod en Drejersvend og en Øltapper, hvilken Sidste allerede en Gang for Retten »har lovet at ophøre med det ulovlige Arbejde.« Samme Aar indkaldes endelig Formanden for Porcellæns-handlerne, at han kan paalægge Medlemmerne af sin Korporation, »at de i ingen Henseende maa falbyde eller forhandle noget som helst Drejerarbejde«, men de første Aartier af Aarhundredet betegnes dog først og fremmest af Spørgsmaalet

DREJERE OG KUNSTDREJERE,

som nu kommer til at spille en lignende fremtrædende Rolle i Laugets Liv som Spørgsmaalet Stolemagerne Hundrede Aar tidligere.

Ny var Sagen jo ingeniunde. At Bendrejernes Særstilling var fremhævet allerede i de allertidligste Laugslove, og at der meget tidligt var Strid med en Bendrejer, fordi han ikke vilde gaa ind i Lauget, er allerede foran nærmere berørt. I sin Tid havde Bendrejerne desuden afvist en Regeringshenvendelse med de stolte Ord, at de hørte lige saa lidt hjemme dør, som Landskabsmalerne under Malerlauget, men de havde ogsaa i 1784 været anderledes sindede, thi da er der tilført Drejerlaugets Protokol: »Samme Dag (21. Oktober nævnte Aar) forevistes et Brev fra Beendreierne angaaende om at ville indtreede udi vort Laug, hvorpaa vi haver lovet dem skriftlig Svar efter de kongelige Laugs Articler«. Dette Svar førte ikke til noget Resultat, og senere ses intet i Protokollen om Sagen. Derimod skriver Lauget i 1794 til den store Kommission, at Bendrejerne have begjæret »at blive optaget i Lauget under Conditioner, som hverken Oldermænden, der maa aflægge Ed for Magistraten at holde sig de kongelige Laugs Artikler og øvrige kongl. Anordninger efterrettelig og vare paa Laugets Bedste, eller de øvrige Laugets Mestere vilde indgaa, end mindre da de fleste af dem vare Overløbere fra Lauget og under fremmed Navn var antaget som Borgere, de da ogsaa skulde holde sig i den Del af Professionens Grene, som de havde udgivet dem for, imod deres skriftlige Revers og en convenable Kiendelse til Lauget, for Resten

at nyde samme Rettighed med os i alle Maader, derfor maatte Sagen falde bort igjen, og de blev ved, og gjør saa endnu, at forlokke vores Svende, hvoraf der ej kan flyde andet end Uenighed.« I dette Dokument af 1794 udvikles det videre udførligt, at Laugets virkelige Navn er *Drejerlauget* alene, selv om Særbetegnelsen *Trædrejerne* senere er kommen ind, men det er vel netop sket for at hindre *Bendrejerne* i at udføre *Træarbejde*, særlig til Arméen og Flaaden. At *Trædrejernes* Fag derimod netop ogsaa omfatter *Arbejder i Ben*, fremgaar af, at deres Mesterstykker omfatter Skakspillet o. s. v., saa at Dygtigheden skal vises »saavel i det nyttige og solide som i det smukke og konstrige.« »Det er«, fortsættes der, »ogsaa i alle Lande blevet anset og anses endnu for, at den, der haver lagt Grunden i Træ Arbejde, den er det en let Sag, at Lyst og Lærebegierlighed gjør ham med Tiden til en fuldkommen Dreier.« Det udvikles, at Drejernes Stilling opfattes paa samme Maade andetsteds. Mesterstykket, der fordres af Drejeren, er i næsten alle evropæiske Lande det samme som her. I Stockholm skal der kun forfærdiges et Skakspil, det halve af Elfenben, den anden Halvdel af sort Elmholz. I de gamle Hansestæder blev der gjort Forskjel paa Blokkedrejere, Kleindrejere. Spinderokmagere og Bendrejere, men de vare alle sammen i et Laug. I 1678 blev en Drejer, formodentlig en Lübecker, holdt for uzünftig, fordi han ikke havde lært andet end at dreje i Ben. I Henhold til disse og flere Betragtninger ønsker man, at Kommissionen skal anbefale, at der fastsættes *et Mesterstykke for Bendrejerne*, bestaaende af »*et Skakspil* af ordinær Form, det halve hvidt. og det halve beidset, enten rødt, blaat eller sort, og *en Vindeltrappe* af dito efter vist Maal, men efter egen Skjønsmhed i Henseende til den øvrige Indretning, og et par *Billiard Kugler*, hvoraf den ene er beidset rød, den anden grøn.« Naar da dette Mesterstykke er fastsat, skulde Bendrejerne alene arbejde i Elfen- og Oxeben »uden at befatte sig med nogen Slags Træ Arbejde af hvad Navn nævnes kan.«

MESTERSTYKKET.

Forslaget om et Mesterstykke blev ikke taget til Følge i 1794, men en Snes Aar senere, i 1815, indgav Drejerlauget en ny Henvendelse til Myndighederne, og nu blev der fastsat et Kunstdrejermesterstykke, men dette kom til at omfatte saavel Træ- som Benarbejde og gav derved netop Anledning til ny Stridigheder. Mesterstykket, der bestemtes ved Reskript af 7de Juni 1816, skulde nemlig foruden af *et Skakspil af Elfenben*, bestaa af *en fin sleben og poleret Trækasse eller Daase* (til Skakspillet) og *en fin sleben og poleret Vase af Træ*, forsiret

med *Elfenben*. Denne Mesterstykkets Sammensætning, skriver Drejerne allerede to Aar efter, i 1818, til Øvrigheden, har givet Anledning til »en efter et Skønnende Misforstaaelse« hos Ben- eller Kunstdrejerne, at de have »Rettighed til at forarbejde alle Sorter Drejerarbejde, især de mindre Dele, hvorved Trædrejerlaugets Interessenter bedst og lettest kunne fortjene noget, især den mindre Formuende, da samme kun udfordrer smaa Materialier«. Lauget ønsker imidlertid meget, at »den Tvistighed, der i mangfoldige Aar har eksisteret mellem disse 2de forskellige Dreiere dog engang kunde ophøre«, og det foreslaaer derfor, at Daasen til Skakspillet i Mesterstykket fremtidig forfærdiges af *Elfenben*, hvilket kan ske, naar Spillet gjøres noget mindre og finere end almindeligt, og at Vasen af Træ afløses af et andet passende Stykke af Ben, Skilpadde eller Perlemor. Man ansøger desuden Kancelliet om bestemt at fastsætte, hvilke Slags Arbejder hver af de to Slags Drejere udelukkende maa forfærdige og vedlægger en vejledende Fortegnelse i saa Henseende.

Myndighederne synes imidlertid baade nu og senere at have taget det Parti at undslaa sig for egentlige Afgørelser i denne Strid. Kancelliet svarer i 1819 paa Forslaget om Fastsættelsen af en saadan Grændse mellem de to Slags Drejere, at det finder det betænkeligt, da det muligen kunde foranledige nye Trætter, »hvorimod«, tilføjes der diplomatisk, »at Laugsmestrene, naar de tro sig forurettede af Kunstdrejerne, kunne henvende sig til Politiet«.

Dette Svar har sikkert ikke tilfredsstillet Drejerlauget. En Klage til Politiet over Kunstdrejerne blev ganske vist strax indgiven, men den synes ikke at have ført til noget egentligt Resultat. Under Striden inddroges nu tillige stadig den Omstændighed, at fremmede Kunstdrejersvende, der ankom hertil, ikke kunde faa Hjælp af Kunstdrejerne, fordi disse intet Laug havde, men henvendte sig til Lauget, en Sag, der allerede i 1817 havde givet Anledning til en Skrivelse til Politidirektionen, da en tydsk Kunstdrejer henlaa syg paa Svendeherberget uden at faa Hjælp.

I OG UDENFOR LAUGET.

I de følgende Aar har Forholdet mellem Drejere og Kunstdrejere sikkert stadig været meget spændt, og i Slutningen af Tyverne og i Begyndelsen af Trediverne gaa Drejerne saa til kraftigt Angreb. Fra Aaret 1829 foreligger en af *A. G. Lohmann*, der, enten han var Oldemand, Bisidder eller almindelig Laugsbroder, altid var lige ivrig interesseret, affattet Fortegnelse over alle de Drejere eller Ikke-Drejere, som gik Trædrejerne i Næringen, og deres Antal var unægtelig i Forhold til Laugets Størrelse meget anseligt. Lauget talte nemlig 19—20

Medlemmer, og den nævnte Fortegnelse over Udenforstaaende omfatter 53 Personer, hvoraf 6 vare almindelige *Frimestre*. Af de øvrige er det største Antal, nemlig 39, *Kunstdrejmestre*. Ved en af disse, Dorn fra Gammelmønt, tilføjes, at han handler med Rokke, ved en anden, Lystrup paa Christianshavn, at han tillige er Graver. Syv Personer synes at svæve ganske i det Blaa, thi der anføres kun ved dem, at de »kalde sig *Drejmestre*« og ved Navnet J. Hansen, Nyhavn, er skrevet: »er *Drejer paa Mønten*; har 300 Rdl. Gage om Aaret, dog Fusker« (han blev flere Gange anmeldt til Politiretten). Endelig har Listen følgende Tilføjelse: »Naar nu Holmens Drejere og vel flere os ganske ubekjendte Brødtve, som fusker paa Professionen, bliver tillagt, saa skal vi ikke rose os af, at vi har nok at bestille«.

Det var da sikkert vanskelige Tider for Laugsmestrene, Konkurrencen var haard, og de følte den saa meget tungere, som de betragtede den som uretfærdig og uberettiget, som et Indgreb i deres i Følge gammel Laugsret vel erhvervede Rettigheder. I 1829 forsøgtes en Sag mod Kunstdrejerne ved Politiretten, men denne skjønnede, at den, som er berettiget til at forfærdige de finere Sorter Arbejde, tillige er berettiget til at forfærdige de simplere Sorter. Denne Afgjørelse satte Drejerne i den stærkeste Bevægelse, og der blev dels paatænkt, dels rettet forskjellige Henvendelser til Myndighederne, dog uden Resultat.

EN HISTORISK FREMSTILLING.

Fra *Drejernes Side* blev nu givet følgende Fremstilling, skreven med A. G. Lohmanns Haand, som særdeles klart oplyser, hvorledes de stod i denne Sag, dog at den herskende Bitterhed maaske nok har fremkaldt stærkere Udtryk, end under almindelige Forhold vilde være blevet anvendt:

»Det er vel bekjendt, at der her i Staden existerer 2 Slags Drejere, nemlig 1) Trædrejere, der er forundte Laugsrettighed efter Laugsartiklerne af Dato 7. November 1685, hvorefter de ere forpligtede, ikke alene at forfærdige Mesterstykke under Laugets specielle Opsyn, men tillige at holde sig saavel Laugsartiklerne som alle andre senere udkommende Forordninger og Rescripter, Drejerlauget vedkommende, efterrettelige og hørige; disse Laugets Mestre og Interessenter have for det meste blot befattet sig med at forarbejde alt i Træ af alle Dele henhørende, saavel større og grovere som mindre og finere Ting, endskjønt de havde fuldkommen Ret og Frihed tillige at forarbejde alt Drejerarbejde saavel af Ben og Horn som Metaller og deslige, have de dog yderst sjælden befattet sig med at forarbejde sidstnævnte, men i dets Sted godvilligen overladt det til et andet Slags, uden for Lauget sig her i Staden nedsatte Drejere under Benævnelse af Beendrejere.

Disse forhen benævnte Beendrejere har ligeledes i Fortiden ejheller befattet sig med andet end Been- og Hornarbejde, men i de senere Aar have disse Beendrejere paafundet at give sig Navn af Kunstdrejere, uden at det er Lauget bekjendt, hvad Kunstarbejde de nu, fremfor forhen, forfærdige. Thi at nogle af dem, der ere saa

formuende dertil, forskrive adskilligt Been- og Horndrejerarbejde fra Ulandet for her igjen at forhandle og udgive det for deres eget Arbejde, kan dog vel ikke henregnes til nogen Kunst. Det allerbesynderligste er, hvorledes det har behaget den høje Magistrat at meddele dem Borgerbrev som Kunstdrejere, uden først, ved flere agtede og i Professionen kyndige samt upartiske Mænds Vidnesbyrd, at være forvisede om, at de virkelig og i Sandhed vare det, de udgave dem for; saadanne Mænd kunde bedst have bestaaet af Drejerlaugets Oldermænd og tvende Mestre, samt 2 af de dueligste Been-drejere. Men da dette ikke har været Tilfældet, have alle og enhver — saavel den duelige som den udelige — let kunnet fremstille sig, og blot ved at forevise et Skakspil eller deslige samt et Slags Bevis, erholde Borgerbrev som Kunstdrejer, uden at velbemeldte vare ret forsikrede om, at det var og kunde passere for et Kunststykke, eller om den Paagjældende selv havde forfærdiget det, da Rygtet endog har sagt, at at den ene har laant det af den anden og, blot forsynet med et nyt Bevis, har fremstillet sig med samme og ligeledes erholdt Borgerbrev som Kunstdrejer. Havde det derimod, som ovenfor anført, været anordnet og bestemt, at slige Stykkers Forfærdigelse skulde være sket under fornævnte Mænds Opsigt og Bedømmelse, havde der ikke blevet en saa stor og overflødig Mængde af disse saakaldte Kunstdrejere her i Staden. Dette af dem sig antagne, og af den høje Magistrat tillagde Kunstnernavn, vilde af Laugets Mestre været anset med Ligegyldighed, om de endog havde faaet Navn af Kunstprofessorer eller Doktorer, naar de havde afholdt sig fra at gjøre Indgreb i Laugets Rettigheder med at forfærdige alle Slags Trædrejerarbejder, hvortil de er aldeles uberettiget; Lauget har alt for flere Aar siden indgivet forskjellige Ansøgninger derom til Magistraten, men samme har ikke udvirker andet, end da Laugets Oldermænd i en Promemoria 1815 oplyste den høje Magistrat om, hvorledes disse saakaldte Kunstdrejere hverken forfærdigede nogen Svende- eller Mesterprøve, udvirkedes det, at de ifølge det allerhøjese Rescript af 7. Juni 1816 skulde aflægge Prøve paa deres Duelighed, og det har jo sikkert været Kongens Villie tillige, at de i samme nævnte Mesterstykke udføres paa en mere end almindelig og ganske simpel Maade og tillige af kyndige Mænd bedømmes; dette allerhøjeste Rescript giver dem dog ikke nogen Tilladelse til at forarbejde alle Sorter Trædrejerarbejder, da det blot omtaler Kunstdrejerarbejde, men da der i merbenævnte Rescript staar benævnt en Trækasse eller Daase og en Vase af Træ, har en Del af dem troet sig berettiget til at forfærdige alt andet Drejerarbejde af Træ. Med Hensyn hertil indgav Drejerlauget den 15. Oktober 1818 en underdanigst Ansøgning til det høje kongelige danske Kancelli om, at der naadigst maatte bestemmes, hvad Arbejde, der kunde tilkomme Trædrejerne at forfærdige, og hvad Arbejde, der kunde med Rette tilkomme Ben- eller de saakaldte Kunstdrejere at forfærdige, og havde da Laugets Oldermænd tillige taget sig den Frihed at vedlægge en specificeret Opgave paa de Sorter Arbejde, han efter bedste Skjøn syntes, der med med Ret og Billighed kunde tilkomme enhver af Parterne at forarbejde og forhandle. Herpaa blev Lauget af Magistraten den 28. Juni 1819 communiceret det høje Collegiums af 22. s. M. dateret Resolution, at, skjønt Magistraten ansaa denne Bestemmelse gavnlige, fandt det høje Collegium det dog betænkeligt at bestemme, men naar de Laugsmestre saa sig forurettede af Kunstdrejerne, da kunde de henvende dem til Politiet. Dertil har Lauget og senere hen resolveret sig og indklaget adskillige af dem for den respective Politiret for uberettiget Indgreb i Laugets Rettigheder, men imod al Forventning maatte Drejerlauget erfare en af de respective Politiretsdomme af 27. Novbr. 1829, der, uden at tage i Betragtning enten Drejerlaugets Artikler eller andre Lauget vedkommende Anordninger og Rescripter eller videre i Sagen fornøden Oplysning, giver dem ifølge deres fingerede Kunstnernavn fuld Ret til at forarbejde alle Sorter Drejerarbejde af Træ, saa at de nu ifølge denne Dom

kan gjøre offentlig, hvad de tilforn som uberettigede gjorde hemmeligt; paa Grund heraf kan Drejerlauget vel troe sig berettiget at spørge: ere Drejerlaugets Artikler op-hævede og tilintetgjorte, ere alle andre Laugs-Anordninger og Rescripter Drejerlauget uvedkommende, hvorfor er den da Drejerlauget af den høje Magistat communiceret og tilsendt, eller er dette sket for at vise dem deres Rettigheder og Pligter, uden at høste Frugterne deraf? Da er det jo ligerviis som at vise den Hungrige og Vand-smægtende Maden uden at yde ham noget deraf. Nu maatte man vel endvidere spørge, hvad har Drejerlaugets Mestre forset sig med, at de skal see sig saaledes uforskyldt krænket og undertrykt i deres lovlige og med Flid og Bekostning erhvervede Næringsvej, og hvorved og ved hvilke Meriter har disse med deres falske og urigtige Benævnelse gjort sig fortjente til, uden at efterleve og efterrette sig de allernaadigste Laugsartikler og øvrige Anordninger, at forfærdige, hvad dem lyster. Dette maae jo aldeles stride imod vor allernaadigste Konges landsfaderlige Godhed og Retfærdighed, der vil, at Enhver skal leve og ernære sig af det, der med Ret og Billighed kan tilkomme ham, og hvortil han har gjort sig fortjent, og, uden at gjøre Indgreb i andres Næringsvej, æde sit eget Brød.

Med Hensyn til alt Foranførte og Ønsker paastaaer Drejerlaugets Mestre og Interessenter, at disse saa ofte benævnte Been- eller saakaldte Kunstdrejere maae, naar de i Fremtiden agte at forarbejde alt Trædrejerarbejde, lige med Laugsmestrene, da vorde forpligtede til, ifølge Forordningen af 21. Marts 1800 den 6te Paragraphs Bydende, at indtræde i Drejerlauget og forfærdige Mesterstykke efter den i Drejerlaugets Artiklers 4de Post, eller i Mangel heraf at man vægrer sig derfor — hvilket man dog ikke skulde formode, da de kalde sig Kunstnere — de i saadant Fald bliver aldeles forbudt at befatte sig med noget Trædrejerarbejde, som ifølge Artiklernes 1ste Post ene og alene tilhører Trædrejerne. I modsat Fald burde disse Kunstmagere forenes til en Corporation, for at dog i Fremtiden kunde blive nogen bedre Orden iblandt dem, saavel med Hensyn til deres syge Svende som med dem selv indbyrdes, hvorved da Laugets Oldermann kunde se sig befriet i Fremtiden for deres Overløb med at give dem Attester, at de ikke vare i Lauget, paa det de kunde blive frit indlagte paa Hospitalet, og vilde det tillige være en gavnlig Indretning for dem selv, saa at ikke enhver Dreng, der har staaet et Par Aar i Lære, kunde nedsætte sig under Navn af Kunstdrejer, som forhen har været Tilfældet.«

I en for Kongen bestemt Henvendelse præciseres det egentlige Trædrejerarbejde som »alt i Træ drejet Arbejde saavel som hvad der henhører til Bygnings, Meubel og huusligt Brug samt Skibsbrug saavel som i paakommende Tilfælde til Artilleri-Brug.« Om *Kunstdrejernes* Opkomst og Forhold forklares saaledes:

»For en Tid af over Hundrede Aar siden var her i Staden 3 Drejere under Navn af Beendrejere, der ikke befattede sig med andet end at arbejde i Been og Horn, senere hen i Tiden ankom hertil den bekjendte *Spengler* og nedsatte sig og fik en Svend ved Navn *Opitz*, der har været en meget duelig Drejer, der var øvet i at forfærdige adskilligt fint Arbejde i Been, Horn, Skildpadde og Perlemoer, og bekom da *Spengler* Navn af Kunstdrejer, og fornævnte *Opitz*, da han senere nedsatte sig, fik samme Benævnelse; senere hen nedsatte sig en Drejer ved Navn *Graumann* ogsaa under Navn af Kunstdrejer, den endnu levende Drejer *Schwartz* blev af en af Laugets Mestere

hertil forskrevet, men istedetfor at tage Arbejde i Lauget, blev han bekendt med fornævnte Graumann, og da han fandt det Arbejde lettere og mageligere, blev han Svend hos ham og senere hen Compagnoner, derefter kom *Kørber*, Spenglers sidste Svend; alle disse fornævnte Mænd, der førte Navn af Kunstdrejere, befattede sig ikke heller med noget Drejerarbejde, der ene tilkom Laugets Mestre, men i den senere Tid har der en saa stor Mængde af Drejere nedsat sig under Navn af Kunstdrejere, saa at de vel, ifald de alle vare bekendte, vilde overstige Laugets Mesteres Antal 3 Gange. Aarsagen er den lette og simple Maade, de have kunnet erhverve Borgerskab paa, fremfor Laugets Mestere være uafhængige og fri for alt, hvad der vedkommer Lauget, men dog under dette opfundne Kunstnernavn veed de at tilvende sig det Arbejde, der ene tilkommer Drejerlaugets Mestere at forfærdige, dem til allerstørste Skade.«

I Andragendet stilles derefter Krav i Overensstemmelse med Drejernes Ønsker, at alle Trædrejere bør være i Lauget og have aflagt en Prøve, og at alle Kunstdrejere skulle afholde sig fra alt Trædrejerarbejde og danne deres egen Korporation, »at der dog paa denne Maade kunde existere Orden iblandt dem.«

RETSSAGER.

I 1831 beslutter Lauget at gaa energisk videre ad Rettens Vej, antage Sagfører, anvende de Penge og Obligationer, Mesterladen ejer, til Formaalet og eventuelt optage et Laan og forhøje Kvartalspengene, for om muligt at naa et gunstigt Resultat. Nu blev Kunstdrejerne *Peder Martini* og *Johannes Hasselquist* indstævnedes for Politiretten, fordi de havde udført en Række Arbejder i Træ. De Indstævnte henvise til, at Lovgivningen ikke *forbyder* dem dette, og at en Del af det lovbefalede Mesterstykke er af Træ og, siger de, i hvilket Øjemed skulle vi aflægge en Prøve paa en Duelighed, som vi ikke ere berettigede til at benytte os af? Politiretten frikjendte de to Kunstdrejere med en lignende Begrundelse som i den omtalte Dom af 1829, men nu appelleredes til *Højesteret*. Lauget ledsagede her Politiretskjendelsen med en Udtalelse, hvori det kommer til det Resultat, at Kunstdrejerne maa være uberettigede til at forfærdige Drejerarbejde af de Træsorter, som kaldes de simple eller indenlandske, og til at forfærdige saadanne Arbejder, der regnes til Haandværksarbejde, saa som hvad der bruges til Bygnings- eller Meubelararbejde som Ballustre, Vaser og deslige, eller anvendes til Skibsbrug, samt Spinderokke eller andet Arbejde af indenlandsk Træ med eller uden Politur. Tilsyneladende vandt Lauget Sagen, og den mente ogsaa at have vundet den

fuldt ud, thi de to Kunstdrejere bleve dømte. Ved Velvillie fra Højesterets Justitskontor kan her meddeles det korte Referat, som den Gang gaves af Dommen, der afsagdes den 6te Juni 1833:

»I den af Citanten (Oldermand Ulrichsen) paa Trædrejerlaugets Vegne under 4de August 1832 udtagne Højesterets Stævning paaankes til Underkjendelse, Tilside-sættelse og Forandring, samt bedre Rets Nydelse en under Københavns Politiret den 10de Juli afsagt Dom i en Sag, betræffende Citantens Paastand om, at de Indstævnte i Trædrejerlaugets Rettigheder skulle anses efter Laugsartikler af 7de November 1785 og Plakaten af 4de Juli 1817.

Ved hvilken Dom er kjendt for Ret: »De Indklagede, Kunstdrejerne Peder Martini og Johannes Hasselquist, bør for Klageren, Oldermand Ulrichsens Tiltale i denne Sag fri at være.

Dom: De Indstævnte bør hver for sig bøde 4 Rdl. Sølv til Trædrejerlauget. Processens Omkostninger ophæves. Til Justitskassen betale de Indstævnte 1 Rdl.«

Nærmere har Forf. ikke kunnet faa oplyst om Dommen. Der var *mundtlig* Procedure i Sagen, og *Akter* foreligge saaledes ikke. *Præmisses* offentliggjorde Højesteret endnu ikke paa dette Tidspunkt — det er en langt senere Foranstaltning —, og den egentlige Domsakt ses af Rettens Bøger at være bleven udleveret. Efter al Sandsynlighed har Lauget faaet den, men den findes ikke i Arkivet. Efter rimelig Antagelse ere de to Kunstdrejere væsentligst blevne dømte, fordi de i stort Omfang udførte *alt* Trædrejerarbejde; de skrev selv i deres Indlæg til Politiretten, at de hidtil havde »forfærdiget alle Slags Drejerarbejder, saavel af de finere som simple Sorter«, og de tilføjede ydermere, at de agtede ogsaa fremdeles at paatage sig saadanne Arbejder. Paafaldende er den lave Bøde og den Omstændighed, at Procesomkostningerne ophævedes. I alle Tilfælde fik Lauget kun lidet Udbytte af virkelig praktisk Betydning — udover at Mester *Martini* fandt det rigtigst at indmelde sig i Lauget og fremtidig arbejde som Drejermester — af det opnaaede, særdeles kostbare Domsresultat. *) Kunstdrejerne tog strax paa forskjellig Maade Offensiven. De synes allerede under Sagen at have søgt at angribe Fjenden i dennes egen Lejr ved at bestride *Trædrejernes* Ret til at udføre Kunstdrejerarbejde, hvilket foranlediger en Forespørgsel fra Lauget til Magistraten, som svarer, »at *Drejermestrene i Lauget* ere berettigede til ogsaa at udføre *alt det Arbejde, som Kunstdrejerne kan tilkomne*«. Da Drejerne dernæst

*) Sagens Omkostninger vare: Salær til Højesteretsadvokat *Sporon* 561 Rdl. og til Prokurator *Haagen* 103 Rdl., Duceur til *Sporons* Fuldmægtig 25 Rdl., til Dommens Bekjendtgjørelser m. M. 8 Rdl., tilsammen 697 Rdl. For at dække denne store Sum, maatte man sælge de to Obligationer, Laden ejede, omtrent tomme Laden for dens Indhold af Kontanter og endda laane 175 Rdl. af Svendeladen, hvilket Laan man forpligtede sig til at tilbagebetale, tillagt 4 pCt. Rente, med 25 Rdl. ad Gangen, »saa ofte saa mange ere samlede i Mesterladen«. Ved andre Lejligheder laante Svendene iøvrigt af Mesterladen.

offentliggjør Højesteretsdommen og i Bekjendtgjørelsen »advarer« Kunstdrejerne mod at udføre Drejerarbejde til Bygningsbrug eller til Møbler og til Skibsbrug eller overhovedet noget Arbejde af simple, indenlandske Træsorter, klage Kunstdrejerne herover til Kancelliet. Dettes Svar gaaer dem imod, idet det udtaler, »at Oldermænden efter de gjældende Anordninger *maa anses berettiget til i Almindelighed at advare imod de omhandlede Indgreb i Laugets Rettigheder*«, men derefter tilføjes ligesaa diplomatisk som i et tidligere Tilfælde: »For- saavidt de Paagjældende (Kunstdrejerne) derimod i den paaankede Indrykkelse maatte finde saadanne specielle Arbejder nævnte, som de anse Kunstdrejerne berettigede til, vil Spørgsmaalet herom være at afgjøre ved *Domstolenes Kjendelse*«. Denne Kancellierklæring fremkom ca. 2 Maaneder efter Højesteretsdommen, og Kunstdrejerne have naturligvis fortolket den derhen, at Kancelliet udtalte, at det egentlige Stridsspørgsmaal endnu ikke var paakjendt. I hvert Fald tog de det Parti at hævde, at de ogsaa havde Ret til at udføre almindeligt Drejerarbejde af indenlandsk Træ, naar de paagjældende Arbejder vare *polerede*, og dette Standpunkt førte de sejrrikt igjennem. Drejerlauget lod ved Oldermænden og forskellige Laugsmestre foretage Undersøgelser i en Række Kunstdrejerværksteder og lod beslaglægge saadanne Arbejder, som Trædrejerne mente at have Eneret paa. Om 6 Rosetter af Birketræ bestemte til Stole og fundne hos Kunstdrejer *Schaumburg* kom Slaget til at staa. Oldermænden gjorde gjældende, at Rosetterne vare »uberettiget Arbejde«, S., at det var »poleret Arbejde«, medens Trædrejerne, ihvert Fald indtil for en Snes Aar siden, kun havde givet sig af med det »simple hvide Arbejde«.

I Politirettens Dom, der afsagdes 9de Juni 1834, hed det, at Spørgsmaalet i Sagen var, hvorvidt

»saadant Træarbejde, udført i simple Træsorter, nemlig i nærværende Tilfælde i Birketræe og uden at den egentlige Dreining kan skjønnes at udfordre stor Kunstfærdighed, kan henføres under det Arbejde, som Kunstdreierne ere berettigede til at falholde. Sammenligner man nu det Trædreierne i deres Laugartikler af 7. November 1685 § 4 foreskrevne Mesterstykke, der ikke omtaler poleret Arbejde, med det for Kunstdreierne i Pl. 17. Junii 1816 fastsatte, hvortil hører i fiin sleben og poleret Træekasse eller Daase, uden at der er nogen Indskrænkning foreskrevet med Hensyn til Træets Natur eller Kunstfærdigheden i Dreiningens Udførelse, og tages Hensyn til, hvad der er in confesso mellem Parterne, at Trædreierne i det Hele først i den senere Tid har givet sig af med poleret Arbejde, hvorimod det forhen almindeligvis udførtes af Kunstdreierne, skjønnes det ikke rettere, end at disse maa være berettigede til at udføre al Slags fiint slebet og poleret Dreierarbejde i Træe, uden Hensyn til, om det er til Brug ved Meubler eller ikke, hvoraf følger, at Indklagede i nærværende Tilfælde i Overensstemmelse med hans nedlagte Paastand vil blive *at frikiende*.«

Ved denne Dom, kun et Aar efter Højesteretskjendelsen, havde denne definitivt paa et vigtigt Punkt mistet sin væsentligste Værdi,

og en ny Højesteretssag havde Lauget naturligvis ikke Raad til at forsøge; Gjælden fra den første Sag var det først da lykkedes at afvikle ved at 17 Mestre hver især havde ydet et ekstraordinært Bidrag af 5 Rdl. dertil, og Oldermænden havde laant Laden Resten.

Kunstdrejernes Stilling udenfor Lauget var saaledes tilsyneladende særdeles stærk, de havde hævdet sig som »frie Kunstnere« og havde et stort Omraade at arbejde paa — omend de ikke maatte lave almindelig hvidt »simpelt« Arbejde af indenlandsk Træ; blev det blot poleret en Smule, var der intet til Hinder — men dog var det ikke frit for, at de bleve ramte af den Gjengjældelse, som Menneskeheden Børn undertiden ere udsatte for. Under alt dette var der nemlig kommen saa mange »Fuskere« ogsaa i *Kunstdrejerfaget*, at det blev de virkelige Kunstdrejere højst generende. Medens der ellers paa alle andre Punkter var ret snævre Grænser for Næringsretten, kunde »Kunstdrejeri« drives med meget svag Adkomst, og det var efterhaanden blevet opdaget af for mange. Paa Initiativ af Kunstdrejer *Westergaard*, og under Tilslutning af en Række Fagfæller, holdtes et Møde, hvor der lød lignende Klager over Indgreb, som saa ofte havde lydt fra Lauget, og ved hvilket man aabenbart var mest tilbøjelig til ligefrem at stifte *et Kunstdrejerlaug*. Men Tiderne var ikke gunstige derfor, og man endte med at stifte *en Forening*, hvis første og vigtigste Opgave skulde være ved Hjælp af en juridisk Konsulent at forfølge Fuskkerne. Det var 1. April 1841.

FORSØGET PAA EN SAMMENSLUTNING.

I Virkeligheden vare Kunstdrejere imidlertid ikke tilfredse; de følte sig navnlig ikke *betryggede* ved Kunstdrejerforeningen, og denne førte i den første Tid en trist Tilværelse. Det var *Laugstvang* og *Laugsret*, Kunstdrejere ønskede til deres Beskyttelse. Dette kunde Foreningen ikke yde dem, og allerede nogle Maaneder efter Foreningens Dannelse, henvende de sig derfor til *Drejerlauget* for at der kan ske en Sammensmæltning. Dette skete ved en d. 27. Juli 1841 af 45 Kunstdrejere underskreven Skrivelse, og det meddeltes i Skrivelsen, at d'Hrr. *Bang, Høgstrøm, Nygaard, J. G. Schwartz* og *Westergaard* vilde forhandle med Drejerlauget om Sagen. Forhandlingen aabnedes strax og blev fremmet hurtigt. Allerede fire Dage senere forelaa følgende, af Oldermænd *Aulum, Bisidderne A. G. Lohmann* og *J. Chr. Sørensen* og 15 Laugsbrødre underskreven, imødekommende Beslutning:

1841 d. 31. Juli var Dreierlauget forsamlet og blev af Oldermænden gjort bekjendt med et skriftligt Andragende fra 45 Kunstdreiere paa samtlige Kunstdreieres Vegne, om at indgaa en Forening med Lauget, paa Betingelser, som nærmere kunde

bestemmes. Lauget modtog dette Andragende med Velvillie og ansaae følgende Betingelser for billige og nødvendige:

- 1) At *alle* Kunstdrejerne her i Staden uden Undtagelse deltagte deri.
- 2) Lauget forbeholder sig Eneret til det Arbejde, som Laugsartiklerne hjemler det Ret til, og som nærmere kan specificeres, saa at denne Forening ikke udvider Kunstdreierens Rettigheder mere end hidtil.
- 3) Det hidtilværende Mesterstykke for Kunstdreierne bortfalder for Fremtiden, saa at Enhver, som herefter vil vinde Borgerskab som Dreier eller Dreiermester heri Staden, maa forfærdige det for Lauget foreskrevne Prøvestykke i Oldermændens Huus og under Laugets Opsigt.
- 4) De nuværende Laugsmestere forbeholde sig Ret til for sig og Enker at belægge den Plads i Haandværkerstiftelsen, Nr. 50, som Lauget nu besidder.

Ved et Møde d. 3die August af Lauget og Kunstdrejernes Delegerede behandledes Laugets Betingelser, og der stilledes da Forslag om, at Eneretten efter Punkt 2 kun skulde gjælde i 10 Aar, samt Forslag om Regler for Oldermændsvalget og om Svendenes Stilling m. m. Lauget tiltraadte Ændringsforslagene og tilskrev derefter d. 20. August Kunstdrejerne, at Betingelserne for Sammenslutningen nu vare følgende:

1. Alle Kunstdrejere her i Staden indtræder i Lauget.
2. De Laugsmestere, som have forfærdiget Trædreiermesterstykke, forbeholde sig Eneret i 10 Aar til de Arbejder, som Laugsartiklerne hjemler dem Eneret til, saa at i disse 10 Aar Kunstdreierens Rettigheder i Henseende til Arbeidsdriften, ikke udvides mere end hidtil, men efter den Tid skulle alle i Lauget værende Mestere have lige Rettigheder.
3. Det hidtilværende Mesterstykke for Kunstdrejerne bortfalder for Fremtiden, saa at Enhver, som vil etablere sig som Dreiermester her i Staden, maa forfærdige det for Lauget foreskrevne Mesterstykke i Oldermændens Huus og under Laugets Opsigt; det vedtages tillige, at den ene Deel af Mesterstykket, nemlig den durchgebrokkene Søjle, burde bortfalde, og i dens Sted forfærdiges et smukt Paraplystel.
4. De nuværende Laugsmestere forbeholde sig Ret til for sig og Enker at belægge Pladsen Nr. 50 i Haandværkerstiftelsen, som Lauget nu har Belæggelsesret til.
5. Ved de første 2de Oldermændsvalg, efter at den paatænkte Forening er istandbragt, skal en Trædreier vælges; men efter den Tid skal Valget være frit. I disse 10 Aar vælger Kunstdrejerne 2de Bisiddere, som fungerer tilligemed 2de af Trædreierne valgte.
6. Svende, som have lært hos Kunstdreiere her i Staden, skulle have deres eget Regnskab og egen Lade, for deraf at bestride Udgifterne til Sygepleje, Dødsfald m. v. i 10 Aar efter at den paatænkte Forening er istandbragt; men efter den Tid skulie begge Lader forenes, og samtlige Svende have lige Adgang til Hjælp af den fælleds Lade og øvrige Ejendele.
7. Lærlingene skulle indskrives og siden udskrives ved Lauget efter aflagt Prøvestykke, hvis Bestandele nærmere kunne bestemmes; Lærlingene, som have aflagt Svendep prøve, indskrives som Svende ved den hidtilværende Svendelade.

Bestemmelsen om Kunstdrejersvendenes Særstilling med Hensyn til Trædrejersvendenes Lade var en Følge af, at denne Lade var meget velhavende, idet den ejede 1000 Rdl. i Obligationer, og Kunstdrejersvendenene »intet tilsvarende Ækvivalent« kunde yde.

Laugets Forslag af 20de August forelagdes den 21de Oktober i et Møde af samtlige 45 Kunstdrejere. Ved Afstemningen *stemte 43 for, kun to imod* Forslagets Tilstrædelse, og med 43 Underskrifter tilstilledes Lauget følgende Svarskrivelse:

»Efter at have i en Forsamling, hvortil samtlige Kunstdrejere vare indbudne, diskuteret de af den udvalgte Komité antagne og under 20. August d. A. af Trædrejerlauget ved deres Oldermann fremsendte Betingelser, under hvilke de ere villige til at optage Kunstdrejerne i Lauget, og i alle Punkter fundet disse antagelige, have vi undertegnede Kunstdrejere besluttet under de ommeldte Betingelser at indtræde i Lauget. Herom give vi os den Frihed at underrette Lauget, for at der kan træffes de fornødne hensigtsmæssige Foranstaltninger til Foreningens snarest mulige Fremme.«

I et Laugsmøde den 18. December vedtoges enstemmig de forenede Drejeres og Kunstdrejeres Henvendelse til Kongen om Inkorporationen, og Ansøgningen indsendtes d. 31te Decbr. Sagen syntes altsaa saa at sige klappet og klar, men alligevel skulde den strande. Om der bag ved ligger særlige Forhandlinger eller Intriger, skal Forf. lade være usagt, Papirerne meddele intet derom, og i *Carl Hansens* Bog om Kunstdrejerforeningen (Kbhvn. 1891) hedder det udtrykkelig, at der intet findes om Planens Bortfalden i Kunstdrejernes Protokol — den nævnte Forfatter synes endog at være ganske ubekjendt med det, som her oplyses — men nok er det, at Kunstdrejerne, ikke to Uger efter den fælles Ansøgning, have indsendt en særlig Ansøgning, ved hvilken de *gik imod* Bestemmelsen om Drejernes 10 Aars Eneret. Dette Dokument blev gennem Magistraten tilstillet Lauget til Erklæring, og denne, der afgaves 5te Februar 1842 af Oldermann Aulum, havde baade Næb og Kløer og lød saaledes:

Ifølge den høie Magistrats Anmodning af 17. f. M. angaaende en Erklæring over den af Kunstdreierne indsendte Ansøgning, dateret 11. Januar 1842, giver jeg mig herved den ærbødige Frihed paa Laugets Vegne at indsende nedenstaaende Bemærkninger.

I Kunstdreiernes egen allerunderdanigste Ansøgning til Hans Majestæt Kongen, der tillige er tiltraadt af Lauget og tilsendt den høje Magistrat under d. 31. December f. A., udtrykke de selv de Betingelser, hvorunder de ønske at indtræde i Lauget; jeg maa derfor udtale den høieste Forundring over at faa hoslagte Ansøgning fra samme Mænd, der have skrevet den, der indsendtes d. 31. Decbr.

Hvad den Post i Overenskomsten angaar, som bestemmer, at Trædreierne forbeholde sig Eneret i 10 Aar til de Arbeider, som vi nu have Eneret til, og hvorover Kunstdreierne besvære sig, skal jeg blot bemærke, at Kunstdreierne i vore Komiteemøder, *aldeles intet yttrede mod denne Post*, men tværtimod i senere Skrivelse til Lauget af 21. Oktbr. 1841, underskrevet af 43 Kunstdreiere, udtrykkelig erklære, at de ønskede at indtræde i Lauget under de Betingelser, som af den udvalgte Komité var antagne og *i alle Punkter* fundet disse antagelige.

Paa Grund af ovenstaaende, nærer jeg det Haab, at den høie Magistrat ikke vil billige eller anbefale hoslagte Kunstdreiernes Ansøgning og uværdige Adfærd; men skal endnu paa Laugets Vegne paa det bestemteste erklære, at Lauget maa modsætte sig enhver Forening med Kunstdreierne og maa betragte alle dets Forhandlinger om

Foreningen med samme som uskeet, naar ikke de Bestemmelser, som indeholdes i vor fælleds allerunderdanigste Ansøgning til Kongen, tages til Følge, og at ikkun Majestæten Magtsprog skal bevæge os til at optage 45 Kunstdreiere i Lauget, naar de strax kunne borttage baade vort Arbejde og vore Svende.

Dette er det Sidste, som foreligger i Sagen; den var nu fuldstændig ude af Verden. Kunstdrejerforeningen vedblev at bestaa, men den fik i 1843 nye Love og var, skriver *Carl Hansen*, fra denne Tid »nærmest en Understøttelsesforening for trængende Kunstdrejere og disses Enker, dog har den samtidig den Opgave at varetage Standens Interesser.« Til Drejerlauget stod Kunstdrejerne endnu i nogle Aar i et meget spændt Forhold, og baade Retssager og Polemik kom til i den følgende Periode. Først en langt nyere Tid har bragt en lykkeligere Forstaaelse og tildels Samarbejde i Stand mellem de — det maa vel siges — forskellige Grene af samme Fag.

Naturligvis havde Spørgsmaalet Kunstdrejerne i høj Grad lagt Beslag paa Laugsbestyrelsernes Tid, men der bliver dog i denne Periode ogsaa udfoldet anden Virksomhed udover de daglige Laugsforretninger. Saaledes vedtages den 2den Februar 1927 »*Ligkassen*«s Love, »saaledes at enhver Interessent betaler kvartaliter 3 Ø til Ligkassen 1 Ø til Laden, hvorimod Interessenten ved sin dødelige Afgang erholder 50 Rdl. i Begravelsespenge og ligeledes til sin Kones Begravelse 50 Rdl., saafremt Interessenten opfylder de i Lovene foreskrevne Paragraffer, og at hver Interessent har betalt sit Kontingent i 2de Kvartaler«. Under Oldermænd *Ulrichsen* ordnes i 1838 en anden vigtig Sag, idet Lauget, efter forud at have ydet forskellige Beløb, faaer Skjøde paa Pladsen Nr. 50 i *Haandværkerstiftelsen*. Ved Stiftelsens Aabning den 18de 1837 har man første Gang bortgivet Pladsen til Drejermester *Bostrøms* Enke, som imidlertid kun har den meget kort. Allerede den 21de Juni 1839 tilføres Protokollen, at

»Lauget var forsamlet for at fatte Beslutning over et Andragende fra Direktionen for Stiftelsen for gamle Haandværkere og deres Enker i trange Kaar, om, at det maatte tillades Direktionen at disponere over Laugets Bolig Nr. 50 i Stiftelsen for Kammer Wandsted og Kones Livstid, imod at Lauget igjen erholder den først ledigblivende af de 6 Lejligheder, som Direktionen har at disponere over, og endvidere endnu en anden Lejlighed, hvis det af Lauget forlanges, samt at ved Wandsteds og Kones Dødsfald er Direktionen pligtig strax at overlade Lauget sin Bolig Nr. 50 igjen. Dette Andragende blev af Lauget billiget«.

I Tilslutning hertil blev det besluttet, at den først ledigblivende Bolig skulde tilfalde Mester *Pichers* Enke. I 1843 er der en ledig Plads, som Mester *Sedergreen* faaer »paa den udtrykkelige Betingelse,

at hverken Mester Sedergreen eller, efter hans Død, Enken maa lade nogen af deres Sønner arbejde ved Professionen i Stiftelsen eller have Ophold der, da i modsat Fald Pladsen er forbrudt og vil blive belagt med en Anden«.

Under Krigen i 1848 indgav Lauget en Skrivelse til Krigsministeriet med Beklagelse over, »at det betydelige Drejerarbejde, der har været fornødent til Krigsbrug, i den senere Tid har været overdraget nogle enkelte Mestre i Særdeleshed, hvorimod det ved ligeligere Fordeling vilde have ydet Flere Erhverv i denne næringsløse Tid«. I Forbindelse hermed staar det rimeligvis, at det 16de Oktober 1848 i en Laugsforsamling blev vedtaget fremtidig at *fordele Arbejdet i Portioner til Laugsbrødrene*: »En Portion Arbejde af de større Sorter antages at være til Beløb 50 Rdl., af de mindre til 25 Rdl. Bestillingerne fordeles *ved Lodtrækning*. Skulde en Bestilling herved tilfalde en Mester, der ikke i Øjeblikket ser sig i Stand til at modtage den, vil den overgaa til den næste i Rækken. Naar Bestillinger indløbe, maa vedkommende Mester indestaa for forsvarlig Arbejde og Udførelse i den forlangte Tid og Opfyldelse af øvrige Betingelser.« Lodtrækningen fandt straks Sted, og der vedtoges omstaaende Priskurant (S. 70).

Ved Udstillingen i 1852 er Lauget paa forskjellig Maade virksomt. Oldermænd *Aulum* indsender en Skrivelse til Bedømmelseskomiteen, i hvilken han peger paa de udstillede Drejerarbejders fortrinlige Udførelse og fremhæver, at Faget er i Opgang, hvilket Forøgelsen af Folketallet i Professionen viser. Ved Udgangen af 1842 arbejdede nemlig hos 26 Mestre: 34 Svende og 34 Drengene, medens nu (1852) 33 Interessenter arbejde med 45 Svende og 36 Drengene.

Iøvrigt er der i disse Aar forskjellige Stridigheder med Svendene og meget vidtløftige Forhandlinger om Svendenes Dispositionsret over Ladens Beholdning.

At Laugets Kasse under den her skildrede Periode undertiden var meget slunken, vil man allerede vide, men det blev paany bedre Tid, og Lauget opfyldte særdeles værdigt alle Forpligtelser. Fra 1845 foreligger en Takskrivelse fra det tekniske Selskab for en Gave af 10 Rdl., og der var forud ydet 15 Rdl. til den samme Institution. Desuden var der sket Indsamling blandt Laugets Medlemmer, som hver især ydede 1—2 Rdl., en enkelt 3 $\frac{1}{2}$. Til de Faldne og Saarede ydedes i 1848 af Laugskassen 50 Rdl. Til de faste aarlige Udgifter hørte nu gjennem en Aarrække 2 Rdl. til Oldermændens Pige og det traditionelle Ligbærertilskud til Studenterne, som for Drejerlaugets Vedkommende udgjorde 1 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$. I 1848 vedtog man at yde Oldermænden 25 Rdl. aarlig »for Skriversier med videre«. I 1857 ejer Laden ca. 70 Rdl., hvoraf de 50 Rdl. er udlaaente til Svendeladen.

Priskurant.

	Rbd.	Sk.
6 $\overline{8}$ ige Kuglespeil af Birketræ 3 $\frac{3}{8}$ Tom. bred 1 $\frac{1}{2}$ Tom. høi pr. 100 Stk.	6	„
12 $\overline{8}$ ige do. af do. 4 $\frac{1}{2}$ “ — 2“ — pr. 100 Stk.	10	„
Bomberør af Ahorntræ 6“ lang 1 $\frac{1}{4}$ “ tyk pr. 100.	6	„
do. af do. 3 $\frac{1}{4}$ “ — 1 $\frac{1}{4}$ “ — pr. 100	5	„
do. af Birketræ 1 $\frac{1}{8}$ “ — 1 $\frac{1}{4}$ “ — pr. 100	1	48
168 $\overline{8}$ ige Sætterkolb med Stang af Asketræ 10 $\frac{1}{2}$ Tom. tyk 10“ lang.	3	64
do. Viskerkolb af do. 9 $\frac{1}{2}$ — — 12“ —	3	32
med Stang til hver af Fyrretræ 11 Fod 6“ lang 1 $\frac{3}{4}$ “ tyk		
84 $\overline{8}$ ige Sætterkolb af Asketræ 8 $\frac{1}{2}$ “ tyk 9“ lang	2	„
do. Viskerkolb af do. 7 $\frac{1}{8}$ “ — 12“ —	1	48
med Stang til hver af Fyrretræ 11 Fod 6“ lang 1 $\frac{3}{4}$ “		
36 $\overline{8}$ ige Sætterkolb af Asketræ 6“ 5“ tyk 9“ lang	1	64
do. Viskerkolb af do. 5“ 5“ — 12“ —	1	48
24 $\overline{8}$ ige Sætterkolb af Asketræ 5“ 7“ — 7“ 6“ lang	1	32
do. Viskerkolb af do. 4“ 7“ — 11“ —	1	16
med Stang af Fyrretræ til hver 9 Fod 6“ lang 1 $\frac{3}{4}$ “ tyk		
12 $\overline{8}$ ige Sætterkolb af Asketræ 4“ 4“ tyk 6“ 8“ lang		
med een Stang til begge af Asketræ 7 Fod 6“ lang 1 $\frac{1}{2}$ “ tyk	1	80
12 $\overline{8}$ ige Viskerkolb af do. 3“ 4“ tyk 9“ lang		
6 $\overline{8}$ ige Sætterkolb af Asketræ 3“ 5 Liner tyk 5“ 4“ lang		
do. Viskerkolb af do. 2 Fod 8“ — 7“ —	1	32
med een Stang til begge af Ask 6 Fod 1 Tom. land 1 $\frac{1}{2}$ “ tyk		
84 $\overline{8}$ ige Propper af Ask, Alm eller Eeg 9“ 2“ tyk 10“ lang.	1	32
36 $\overline{8}$ ige do. af do. — — — 6“ 10“ — 8 $\frac{1}{2}$ “ —	„	42
24 $\overline{8}$ ige do. af do. — — — 6“ — 8 $\frac{1}{2}$ “ —	„	56
12 $\overline{8}$ ige do. af do. — — — 4“ 9“ — 7 $\frac{1}{2}$ “ —	„	44
6 $\overline{8}$ ige do. af do. — — — 3“ 10“ — 7“ —	„	32
24 $\overline{8}$ ige Morteerviskere af Ask 4“ 7“ 6 $\frac{1}{2}$	„	56
med Skaft af Ask 18 $\frac{1}{2}$ “ lang 1“ tyk		
84/168 $\overline{8}$ ige Morteervisker af Ask 7 $\frac{1}{2}$ “ tyk 9“ lang	1	32
med Skaft af Ask 1 Alen 16“ lang 1 $\frac{1}{2}$ “ tyk		
Haandspiger (svære) af Birketræ 3 Alen lang 3 $\frac{1}{4}$ “ tyk	„	64
do. (let) af do. 3 Alen — 2 $\frac{3}{4}$ “ —	„	56
do. af Asketræ uden Indlodning af Jern 2 Alen lang 3“ tyk	„	56
Fængørduppe af Birketræ $\frac{3}{4}$ “ tyk $\frac{1}{2}$ “ høj pr. 100 Stk.	„	28

Saaledes vedtaget paa Laugforsamlingen den 16. October 1848.

1857—1902.

Som alle andre Laug fulgte Drejerlauget naturligvis den sig nærmende *Næringslov* med spændt Opmærksomhed. I 1848 indgav saaledes den samlede Laugsbestyrelse en meget udførlig Skrivelse med Bemærkninger i Anledning af den da foreliggende Betænkning

angaaende Næringsforholdene. Man var da ikke saa vidt i Udvikling som senere; der tænktes mere paa Regulering og Omordning end paa fuldstændig Næringsfrihed. Saaledes var der Tale om, at *Snedker- og Stolemagerlauget* skulde forenes og saaledes erholde Ret til at have Drejelad. Drejerlauget udtalte i den Anledning, at det derved formentlig vilde miste det Arbejde, som Snedkerne hidtil havde ladet udføre hos Drejerne, og »naar saaledes ingen udvidet Virkekreds tillægges Drejerne til Gjengjæld for det, som betages dem, ville disse ikke kunne finde Erhverv, af hvilken Grund det anses nødvendigt og tilraadeligt, at *Trædrejerlauget forenes med Snedker- og Stolemagerlauget*«. (I Laugsforsamlingen havde enkelte Mestre stemt imod dette sidste Punkt.) Med Hensyn til de paatænkte Indskrænkninger af Mesterstykket, saaledes at der kun forfærdiges enkelte Stykker af et Hele, da var Lauget bestemt derimod, men det kunde dog anbefale, at der fremtidig kun skulde udføres »et samlet Stykke i Henseende til Rokken, men at derimod af Skakspillet ikkun udføres et Stykke af hver Del, at Kuglen vedbliver, men Pillen bortfalder.« Iøvrigt fastholdt man i Princippet paa næsten alle Punkter de gamle Laugsregler. Denne Erklæring af 1848 blev i 1853 enstemmig vedtaget paany og indsendt, forsynet med egenhændige Underskrifter af Laugets samtlige Medlemmer.

Da Næringsloven saa er en Kjendsgjerning, har der naturligvis været mange Drøftelser i Laugsbestyrelsen og Mand og Mand imellem med Hensyn til den fremtidige Stilling. Protokollen fortæller dog intet derom. Lauget samles, ganske som hidtil, paa de sædvanlige Tider og »med Magistratens Tilladelse«. Der har dog sikkert, og Oldermann *Picker* har været den Første til at hævde dette Standpunkt, været Enighed om, at man vilde fastholde de gamle Former det længst mulige, og man forsøgte gennem et Forslag til

NYE LOVE

at gjøre dette i vid Udstrækning. Dette Forslag nævnes første Gang officielt den 27de Juli 1861, da der meddeles i Protokollen: »Efter Oplæsningen af de foreløbige Love for Laugets fremtidige Existens have samtlige tilstedeværende Mestre (16) erklæret at ville vedblive at være Medlemmer af Lauget.«

Disse Loves Hovedbestemmelser ere følgende:

»Laugets Formaal er: Ved alle Midler, der staa til dets Raadighed, at virke til indbyrdes Velstand og udvortes Anseelse, og saaledes i enhver Retning søge at fremme sine Medlemmers Tarv. Dette Formaal betegnes fornemmelig i følgende Punkter:

a. At Laugets Medlemmer paalægge sig som en hellig Pligt at oplære og ud-danne de dem betroede Unge til Flid og Dytighed i Haandværket, ligesom at forunde

dem Lejlighed til at erhverve de Færdigheder og Kundskaber, der kunne være nødvendige for dem som Haandværkere og vordende Statsborgere.

b. At vedligeholde og hævde den Anseelse, som Duelighed alene kan skjænke den, der vil befatte sig med og udøve et Haandværk, ved at fordre en fornuftig Prøves Aflæggelse af den Unge, naar hans Læretid slutter, og han agter at indtræde som Svendemedlem, ligesom ogsaa senere ved en ny Prøve, naar han ønsker at være Mestermedlem af Lauget.

c. At drage Omsorg saavidt muligt for, at Dytighed og Ærlighed i al Slags Handling maa være de Egenskaber, som fortrinsvis skulle betegne den i sit Fag fuldt oplærte og prøvede Arbejder, fremdeles at denne kan vedligeholdes og styrkes.

d. At understøtte og fremme ældre i menneskekjærlige Øjemed i og for Lauget stiftede Indretninger, saasom Hjelpe-, Syge- og Begravelseskasser, Legater, Stiftelser for trængende Medbrødre og deres Enker o. Fl., samt stræbe at begrunde flere i lignende Hensigt.

Der er Vendinger heri, der læses som en indirekte Protest mod Næringsfriheden. Ikke alene Svende-, men ogsaa *Mesterprøven* opretholdes, og det hedder senere i Lovene, at det er en Selvfølge, at kun saadanne, som have aflagt denne, »*erkjendes som Mestere i Faaget*«. Bedømmelsen af Mester- og Svendeprøver skal ske ved en Komité, bestaaende af Oldermænd, to Medlemmer af Lauget, et Medlem af Kunstakademiet eller den polytekniske Lærestanstalt og et Medlem af Magistraten.

Lauget skal, som hidtil, styres af en Oldermænd og to Bisiddere. Svendene skulle vedblivende udgjøre en Del af Lauget, og dettes Medlemmer forpligtes til fortrinsvis søge Medhjælpere blandt Laugets Svende. Af andre karakteristiske Bestemmelser hidsættes sluttelig Følgende:

»Det hører til Aanden i det hele Laugssamfund, at indbyrdes Velvillie og Bistand skal knytte dets Medlemmer sammen, og, at ligesom der paalægges disse Pligter ud ad mod andre Medborgere, ligeledes fordrer man selvfølgelig trofast og redelig Handlemaade indad mod Medlemmerne i Lauget. Man venter saaledes, at ingen forkastelige Midler anvendes, som Overtalelse eller Forlokkelse af Svende eller Drengene fra anden Mand, at Ingen paa uværdig Maade tilvender sig Andres Kunder, eller Lignende foretages, der ikke stemmer overens med en sand medborgerlig Adfærd. Sager af denne Natur kunne, hvis Laugsbestyrelsen finder Anledning dertil, blive Gjenstand for Undersøgelse og medføre Erlæggelse af Mulkt til Laugets Fattigkasse og i overordentligt eller gjentaget Tilfælde bevirke Udelukkelse af Lauget. Ved slige Sagers Behandling er Laugsforsamlingen i ethvert Afgjørelsestilfælde højeste Instans, hvorfra ingen Appel kan finde Sted«.

I et nyt Laugsmøde, den 12te Oktober 1861, forelagdes Lovene og vedtoges enstemmigt, saaledes at de skulde træde i Kraft den 1. Januar 62. Bestyrelsen bemyndigedes til at søge Lovene *stadfæstede* af Indenrigsministeriet, men det viste sig, at denne Sanktion *kunde ikke opnaas*. Som Betingelse for den forlangtes væsentlige Forandringer paa en Række Punkter og naturligvis netop saadanne Forandringer, som vare i nøje Overensstemmelse med Næringsfrihedens Prin-

cipper og Næringsloven, men netop derfor i Strid med Laugsopfattelsen og med de Tanker, som endnu havde været ledende ved Udarbejdelsen af Lovudkastet, der vel pegede ud mod den ny Tid, men beholdt et solidt Fodfæste i god gammel Sæd. Lauget afslog at foretage de krævede Forandringer og besluttede at fortsætte sin Bestaaen »under de gamle Former«.

Nu følger en 30-aarig *Overgangsperiode*. Man fastholder i denne »de gamle Former«, ændrer lidt hist og her, men gjør ikke Skridtet helt ud (Se under »Laugets Love« og »Oldermænd«). I Slutningen af Firserne begynder den ny Tid at vise sig. Man deltager livligt i Fagmødet under Udstillingen 1888, der vedtages i 89 en ny Priskurant, og der udgives en af Bisidderen Lindhard forfattet Piece om Tolden paa indført Drejerarbejde, der agiteres for første Gang alvorligt for at faa nye Medlemmer, og Oldermænd *Clausen* kan give den glædelige Meddelelse, at Lauget har faaet *et Legat*, stort 1000 Kr. og skænket af Snedkermester Claus Detlef Heinrich *Willrodt* til Fordel for trængende, i Stiftelse værende Medlemmer af Drejerlauget. Hertil kom et særligt Julelegat. Lauget viste senere sin Erkjendtlighed ved at op hænge et Billede af Legatstifteren i Laugssalen i Haandværkerforeningen.

Med Oldermænd *Lindhard* kommer Nytiden, i hvilken man, uden paa nogen Maade at bryde med Traditionen, bygger kraftigt op og resolut indretter sig med Tidens Forhold for Øje. Der virkes under nye Laugslove, skjønt der heller ikke nu kunde faas Stadfæstelse, og Lauget slutter sig nær til det store Organisationsarbejde indenfor Haandværket og bliver Medlem først af »Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri« og senere tillige af Arbejdsgiverforeningen. Samtidig omfatter man stadig Toldspørgsmaalet med den mest levende Interesse, men medens man her, hvor andre have Afgjørelsen, hidtil intet har naaet, lykkedes det, hvor egne Kræfter vare nok, at udrette saa meget, at Lauget blev styrket og voxede i Medlemsantal, Betydning og Anseelse. Man traadte desuden fra første Færd i et venskabeligt Forhold til Kunstdrejerforeningen, og i den til Generalforsamlingen i 1891 knyttede Fællesspisning deltog saaledes 27 Kunstdrejere. I det Hele udrettes der meget ved selskabeligt Samvær i Lauget, og ved en Række Sammenkomster ved forskellige Lejligheder styrkes Sammenholdet og udvikles den kollegiale Følelse. At man arbejdede i Forstaaelse med Foreningen »Danmarks Drejere«, senere omdøbt til »Drejermestrenes Centralforening«, for hvilken Lindhard ogsaa blev Formand, er en Selvfølge.

Her en kort, skematisk Oversigt over Virksomheden i denne Periode, som ligger Øjeblikket saa nær, at dens Betydning kan overskues af alle:

7de Februar 1890 vælges den nye Bestyrelse. 10de Februar indmeldes Lauget i Fællesrepræsentationen. 24de Marts Laugsmøde, ved hvilket der bl. a. nedsættes et Udvalg angaaende en Priskurant for Mestre. Arveafgiften af det Willrodske Legat eftergives, og Legatets Beløb er derefter 1006 Kr. Efter Forhandling med Svendene vedtages i Oktober en Priskurant for disse under visse nærmere Forbehold. Der af gives Betænkning til Haandværkerforeningen angaaende Lærlingelovens § 4.

Ved Generalforsamlingen i Februar 91 vedtages det enstemmig paa Forslag af Oldermændene foreløbig ikke at uddele det Willrodske Legat, men at lade det voxe ved Tillæg af Rente og Renters Rente, for om muligt at erhverve endnu en Fribolig, foruden den Lauget ejer. Den 16de og 28de April holdes Laugsmøder, hvorpaa «*Drejerlaugets Begravelsesselskab*» stiftes. Det faar strax 35 Medlemmer. Der vedtages en Lovforandring om Fordelingen og Anvendelsen af Laugets Indtægter. 20de Oktober holdes Fest i Anledning af Ophængningen af Billedet af Willrodt.

Ved Generalforsamlingen i Februar 92 gives Meddelelse om den med Magistraten førte resultatløse Korrespondance for at hindre, at andre Haandværkere, end Drejerne selv, oplære Lærlinge til Drejere. 22de Februar: Fest i Anledning af Oldermændens Mesterjubilæum. 9de Maj fejres efter et Laugsmøde 240-Aarsdagen for Laugets Stiftelse. 17de Maj vedtages det at anskaffe en Silkefane og to Dannebrogflag til Lauget, medens Oldermændene skjænker endnu to Flag. 29de Maj indvies Fanen. *D. A. Tulinus* slog det første Søm i, *C. Woll* det andet, *Emil Langgaard* det tredje, hvorpaa Oldermændene holdt Talen. Samme Dag deltog Lauget meget talrigt og meget smukt i Haandværkertoget i Anledning af Kongeparrets Guldbryllup. I Oktober indgives sammen med andre Foreninger Andragende om at faa Gas til Værkstedbrug til Kogegas-Pris.

I 93 holdtes Halvaarsgeneralforsamlingen i Lyngby og var sat i Forbindelse med en vellykket Skovtur, hvori Laugets Damer deltog. 23. September holdtes Laugsmøde i Anledning af *D. A. Tulinus'* 50-Aars Mesterjubilæum. Det besluttes at optage T. som Æresmedlem, at afholde en Fest til Ære for ham og at indstille ham til Fortjenstmedaillen i Sølv. Festen holdtes 27. September og talte 53 Deltagere.

I Februar 94 fik Oldermændene Bemyndigelse til at købe endnu en Fribolig i Haandværkerstiftelsen. Paa Foranledning af J. P. Schelhase som Medlem af det af Foreningen af Danmarks Drejere nedsatte Udvalg afholdtes 29de Marts Møde om Priskurantspørgsmaalet.

Efter forskellige ret vanskelige Forhandlinger i Løbet af 1894, afsluttedes Kjøbet af Boligen Nr. 45 i Haandværkerstiftelsen, og ved Generalforsamlingen i 95 kunde det meddeles, at Sagen var afsluttet paa en for Lauget heldig Maade. Der var betalt 900 Kr. kontant for Lejligheden, der er paa 1 Værelse paa 3die Sal ud mod Ny Kongensgade. Boligen bortgaves første Gang til Drejermester P. C. Jacobsen og Hustru. I December 94 blev der vekslet Skrivelser med Træ- og Kunstdrejernes Fagforening, og Lauget indgik paa, at Mestrene, saavidt muligt, skulde holde den fulde Arbejdsstyrke Vinteren over, men til Gjengjæld indskrænke Arbejdstiden. Lauget deltager i disse Aar sammen med de borgerlige Foreninger i Opstillingen af Kandidater til Borgerrepræsentantvalgene. Der holdes Møder angaaende Arbejdslønnen for Dørgrebsarbejde og føres en Række Forhandlinger med Svendene. Fra Foreningen »Danmarks Drejere« fremsendes en af J. P. Schelhase udarbejdet Priskurant for Mestrene.

I Løbet af 95 veksles mange Skrivelser med Svendene, og det trak op til Lønkamp. I November besluttedes det under samme at samarbejde med Kunstdrejerforeningen, ligesom der ogsaa samarbejdedes med »Danmarks Drejere«. I Februar 96 holdt Oldermændene for en stor Forsamling af Mestre og Svende Foredrag om Lønspørgsmaalet, Arbejdsregulativet og Faget. Efter Mødet lang Diskussion. 29de Marts

bebudede Svendene Strike fra 13. April at regne. Det lykkedes dog, særlig ved Oldermændens og Bestyrelsens Energi, at undgaa en alvorlig Standsning, og i Slutningen af April kom det til endelig Overenskomst om en ny Priskurant.

6te Juni blev Sølvpokalen med Indskriften »Tak for din Virksomhed for Faget« overrakt J. H. Lindhard ved et festligt Møde. Talen holdtes af C. Woll, og der var, som saa ofte ved de festlige Sammenkomster, skrevet en Sang af J. P. Schelhase.

I Løbet af 96 blev de nye, smukke Svendebreve anskaffede.

Allerede i Juni udbrød Strid om Priskuranten, og 6te Juli erklærede Svendene Strike. Denne faldt vel atter bort, men selve Konflikten varede til Februar 1897, da der efter en Række meget venskabelige Forhandlinger naaedes endelig Overenskomst, efter at H. Trier havde været tilkaldt som Opmand. Lauget gik styrket ud af denne Lønkamp, idet det under denne lykkedes at tilvejebringe et Sammenhold, der netop paa dette Punkt et Par Gange havde været savnet til stor Skade for Mestrenes Interesser.

6te Maj nedsattes et Udvalg, bestaaende af Lindhard, Joh. Petersen, Stenholdt, Schelhase og N. C. Møller til at revidere Lovene. Efter forskellige Møder og Generalforsamlinger vedtages det nye Lovudkast den 27de August.

Laugets Indlæg i Toldsagen omsendtes til alle Medlemmer.

I Juni opsagde Svendene Priskuranten til Ophør 1ste September. Lauget nedsatte et Udvalg. I September og følgende Maaneder forhandlede dette Udvalg med et af Svendene nedsat Udvalg. I December omdeltes den nye Priskurant, og Udvalget afsluttede sin Virksomhed.

I Februar 1898 tegnede 15 Medlemmer sig for et ekstraordinært Kontingent for at støtte og fremme Laugets Virksomhed. Ved Generalforsamlingen, som holdtes i Marts, vedtog Lauget enstemmigt at indmelde sig i Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring og tegne sig som Garant for 1000 Kr.

I Aarets Løb udarbejdedes en ny Priskurant for Dørgreb, og der var Strid om Paraplyarbejdet. Under den for Trædrejerne vedtagne Priskurant forløb Aaret roligt.

I Begyndelsen af 1898 holdtes Generalforsamling med en meget omfattende Dagsorden. Oldermænden, som enst. gjenvalgtes, bebudede at ville træde tilbage, naar han havde fungeret i 10 Aar.

25de Februar fejrede Lauget paa særdeles højtidelig Maade den tidligere Oldermænd Carl E. Clausens 40 Aars Mesterjubilæum.

Ved Generalforsamlingen den 13de Maj 1899 vedtoges det at sætte Laugskontingentet til 8 Kr. Ved en ny Generalforsamling 1ste September vedtoges Laugets Indtrædelse i Arbejdsgiverforeningen, og ved en Generalforsamling 5te Oktober valgtes 5 Bestyrelsesmedlemmer til at repræsentere Lauget overfor Arbejdsgiverforeningen. Det overdroges Bestyrelsen som Udvalg at udarbejde Forslag til Laugs-Hjælpekassen.

Ved Generalforsamlingen i Februar 1900 modtog Lindhard efter de til ham rettede indtrængende Opfordringer Gjenvalg som Oldermænd. Den 9de April samlede han Medlemmerne som sine Gæster til en smuk Festlighed i Haandværkerforeningen.

Der førtes paany Forhandlinger om Priskuranten, som Svendene ønskede forhøjet, og ved Generalforsamlingen i Juni vedtoges endel Forandringer, hvorom der var naaet Overenskomst. Senere i Aaret forhandles om Drejersvendenes Arbejde paa Snedkerværksteder og Skærerier.

8de Februar 1901 døde Oldermænd Lindhard (se under »Oldermænd«).

Under den nye Oldermænd, J. P. Schelhase, har der i den siden forløbne Tid været arbejdet trofast i det gamle og gode Spor, og Lauget staaer stærkt og godt, anset og respekteret, nu ved dets 250

Aarsdag. Forberedelsen til denne har paa mange Maader optaget Laugsbestyrelsen, og foruden den egentlige Fest, har den i Overensstemmelse med Lauget, gennemført en *Jubilæums-Udstilling af Drejerarbejder*, som aabnes den 9de Maj i Industriforeningen. Udstillingen finder Sted under Tilslutning fra Drejermestrenes Centralforening, den Drejerne hele Landet over omfattende Organisation, hvis Formand nu er *B. M. C. Jensen*, og Kunstdrejerforeningen, samt med Industriforeningens betydningsfulde Hjælp og Støtte.

LAUGETS LOVE OG UDVIKLINGEN UNDER DISSE.

GJENNEM Laugets Love faa vi et Billede af Lauget selv, og netop saa meget ere Tiderne skiftede i de 250 Aar, Lauget har bestaaet, som Forskjellen er stor mellem hin gamle Tids Lovbestemmelser og de Lovparagraffer, der nu trække Rettesnor og Grænser for Virksomheden.

De *ældste* Laugsløve have en Indledning, der slaar selve Laugets Stiftelse fast.

»Anno 1652 den 9. Maius« — hedder det i den gamle Protokol — »Er Vi Mestre Udj Jesu naffn her Udj Voris Kongelige Maistedtz Residens Stad Kjøbenhafuen bleffuen forenet om et Lau at stifte paa Voris det oprictige og Konstrige Dreyer Handtuerck och det af os Underskreffne Ved ære och Redelighed Vdi alle effterfølgende maade Urygeligen at holde och effterkomme, och dersom det saa befindis, at der nogen af Voris Underskreffne Mestre sig Vdi mod nogen aff disse Voris Articler sig forbryder, hand skal angiffues for Lauet och der goduiligen Lade sig straffe som Vedbør«.

Derefter følger de egentlige Love. Den første Bestemmelse fastslaar *Bestyrelsen* og dens fornemste Pligt: At holde Arbejdet i Ære og sørge for »at der bliffuer god arbed giort«. Det hedder:

Artiklerne
af 1652.

»For det første skal der Vellis en fformand och en bisider som skal betiene Voris Lau Vdi 2 Aar och skal Vare paa Voris Laus beste och haffuer deri god indseen at alting gaar Rictig til och slet intet i nogen maade at fordølge, mens at gaa alting Rictig igennem, Som det sig Vedbør, i lige maade skal Voris fformand och bisider Enhuer fierding aar gaa om hos Voris Laus brødre og bese arbedet och haffue deri god indseen at der bliffuer god arbed giort, Som det sig bør, befindis der nogen, Som icke gjør godt arbed, da skal fformanden giffue hanom an for Lauet och hand derfor at Straffes Som Vedbør, Vdi Lige maade skal fformanden haffue mact til at Straffe

den ene Saa Vel Som den anden, naar nogen Sig der imod forseer paa det, at den kand Straffes Som bør at Straffes, och den at bliffue fri Som er fri; naar de fornævnte 2 Aar er forløben, Saa skal fformanden afløses och bisideren trede i hans Sted igien och effter Valen den elste Lausbroder i bisiderens Sted igien, I lige maade skal fformanden giøre Ret og Regenskab for det gandske Lau, naar hand tacke aff, paa det at alting kand gaa Rictig til Som det Sig bør«.

Som man vil se, var Styrelsen indrettet efter det monarkiske Princip: Der var altid en Thronfølger rede. Bisidderen var den lovlige Kronprinds, han traadte til som Oldermænd, naar den hidtidige Oldermænd havde fungeret sine to Aar, og den ældste Laugsbroder blev da Bisidder med Udsigt til om nye to Aar at blive Oldermænd. Saaledes kunde i alle Tilfælde Bestemmelsen fortolkes. Om det i Praxis gik saaledes til, skal lades usagt.

Oldermænden havde stor Myndighed og altsaa, som Regel, tillige Alderens Værdighed. Ordinært kom saa den næstældste Mester til at staa ved hans Side, men dertil havde han den yngste Mester til Tjeneste til Udførelsen af de Forretninger, som krævede unge Ben. Det hedder i den anden Lovparagraf, hvori der allerede er Tale om Laden, Ligklædet og Bøssen:

»For det andet skal alle Lausbrødre giffue fformanden Lyd, naar hand Klager paa, at hand kand forbye hvad som skal være forboen Vdi Lige maade skal Voris fformand Vdi sin foruaring haffue Voris Laus Lade, Ligklæde och Laus bøse och bisideren at haffue den ene nøgel, och den Øngste mester den anden nøgel til Voris Laus bøse, i lige maade skal den Øngste mester være forplect at lade Sig hørsommelig Strax finde Vdi fformandens Hus, naar hand aff hanom tilsigendis Vorder Under 3 ʒ Straff, i lige maade skal en huer Lausbroder Lade sig finde paa den Sted, Som han aff den Øngste mester bliffuer effter fformandens befaling tilsagt Under 3 ʒ Straff, Saafremt hand er fresk och er iche forreist«.

Om det egentlige *Medlemskontingent* og dets Indsamling bestemmes derpaa:

»For det tredie skal der och Være en Øngst mester, Som skal betiene Voris Lau effter Voris fformands befaling och ellers at gaa om huer Søndag at Samle 4 ʒ hos en huer mester Vdi Voris Lau, Lauet til beste och at leuere denem Same Dag Vdi bøsen I fformandens Hus inden Klocken er 12 Under 3 ʒ Straff«.

Men den yngste Mester havde endnu en — utvivlsom vigtig — Bestilling, thi hedder det:

»I lige maade skal och den Øngste mester overhofued betiene Lauet, naar Vi der hafuer noget at forrette, Som er, at Vi der hafuer

en Tønde Øl til beste, da den at tape Ud och at skenche I for mestrene och at hafue god indseen der til, at der aff intet Spiles, huem her imod giør, han skal Være Vdi Voris Laus Straff«.

Det var i hine Tider et stort Avancement, naar en Svend opnaede Mesterværdighed og optoges i Lauget. Ikke alene var det, socialt set, et Spring, men utvivlsomt betød det ogsaa økonomisk at komme paa den rette Side af Tilværelsen. Ikke saaledes, at hine gamle »oprichtige og konstrige Dreyere« vare Velhavere, tværtimod, men saaledes, at de ved et fast Sammenhold og en vis Arbejdets Fordeling klarede sig og førte en ret rolig Tilværelse med Foden under eget Bord. Det var da heller ikke saa let et blive optagen i deres Kreds. Man maatte have sine Papirer i Orden, arbejde for halv Løn i to Aar, lave et upaaklageligt Mesterstykke og beværte Lauget, saaledes som det i Følgende bestemmes:

»For det fjerde skal och en huer Suen Som Vil Være Mester Vdi Voris Lau Være forplect til at Vise sidt ære- och Lære bref frem, och Siden at Staa och arbeide for halff Løn Vdi 2 Aar hos huilchen mester Som hanom aff fformanden blifuer beffalet, och Siden at giøre Sit mester Støcke Som er en U-Straffelig Spiende Roch, en Krud flaske och een trind Klods och denem at giøre ferdig Vdi fformandens hus inden 14 Dage, Siden skal det beses af det gandske Lau, er det da iche Som det Sig bør, da er han Straff feldig, I lige maade skal han gifue Vdi Lauet en tønde Øl og to Reter mad med Sin behøring och Siden betale I Lauet huad hanom aff fformanden blifuer tilsagt«.

Dog, Familien i Ære. Om Mestersønner og Ægteskabskandidater gjaldt følgende særlige Regler:

»For det femte: Er det en Mesters Søn Vdi Lauet Som Vil blifue mester, han hafuer formeldte 2 Aar fri och gifte sig ærligen som det hanom Løster, dog skal han giøre Laus Retighed, Som det Sig bør og før er Sagt, er det ellers en fremmet Suen, Som Vil blifue mester och han tager en mesterinde Vdi Lauet eller mesters Daater til Ægte, han hafuer och formeldte 2 Aar fri, dog skal han forholde Sig Vdi alle maader Som før er Sagt«

Fire Gange aarlig holdtes Mestermøde, »Quartal«, hvorom bestemmes:

»For det Siete skal den maner holdis Vdi Voris Lau at Voris mestre skal huer fierding aar Komme tilsammen, och da skal disse Voris articler Læses for os, och holde offentlig Spørsmal fra den elste mester Rundt om och til den Øngste paa det at de desbedre Kand Vide, hvorledis at de dennem skal forholde, och da skal de Klage Som hafuer at Klage, och de at blifue Straffet Som er Straf-

feldig, Siden skal de drenge Som Lærer Voris handtuerk for det gandske Lau skrifues ind, och i lige maade da at gifues løs de Som Udlært hafuer, och da at giøres til ærlige Suenne, herhos skal det och forbydis, at huilcken mester Som hafuer nogen gammel had eller Klameri med huer anden, at de det sparer til en anden tid och iche gifuer nogen aarsage til Klameri under Voris Laus Straf; ey heller maa nogen beholde Knifue eller anden geuer hos Sig, Som han Kand giøre Sin Lausbroder skade med, Under Straf, ey heller maa den ene mester falde den anden i Sin talle, førend han hafuer Vdtalt, Siden Kand de Suare huem der i noget hafuer at Sige, iche heller maa den ene mester holde den anden Sin Vanlerskab for under 3 ʒ Straf.

Som det vil ses var det i og for sig gode og sunde Regler. Dog tyder det paa lidt voldsomme Vaner, at det udtrykkelig bestemmes, at Laugsbrødrene ikke maa have *Knive* hos sig, men det Billede, man faar af Lauget derigennem, er vel nok optrukket med noget kraftigere Streger end nødvendigt, selv om det, som man har set af Laugshistorien, kunde gaa ret livligt til hos Drejerne som i andre Laug, og det Samme gjælder tildels de følgende Punkter, hvis Affattelse sikkert i første Række tager Sigte paa at faa bravt ind af Bøder:

»For det Syvende skal det och være brugeligt, at naar Vi hafuer noget Vdi Voris Lau at forrette, at det da forrettes Ved offuene hoffueder och at samme er siirligen Vdi Snack och tale och ey maa bruge nogen Letfærdige Viser eller Snack Vdi Voris ærlige Lau och Samquem; huem her imod giør, skal Være I Voris Laus Straff Som er 3 ʒ.

Og:

»For det otende skal det och Være forboden at ingen mester eller Suen maa Spilde mere Øl paa bordet, end han Kand tøre med Sin hand, huem her imod giør, skal gifue Straff; huem mere Spilder Vnder bordet end han med Sin fod Kand tøre, skal gifue douelt Straff Som er 12 ʒ.

Om *Svendenes* Forhold og deres Løn gives følgende interessante Bestemmelser:

»For det niende skal det och Være brugeligt I Voris Lau at naar der Kommer en Suen och Vil hafue arbed, da skal han skikkes om Vdi Lauet fra den elste mester og til den Øngste om 14 Dages arbed effter handtuerkis brug, tar han forlof, naar de 14 Dage er ent, da maa han skikkes om igien, gifuer mesteren hanom forlof, da staar det hanom och fri for at skikkes om, men arbejder Samme Suen ofuer de 14 Dage paa Samme Sted og da tar forlof, da skal Samme Suen Reyse fra byen et fierding aar, førend han han maa arbeide her igien, Kommer han igien inden et fierding aar, da skal han gifue Sin skienck igien; er der eller nogen mester Som Vil for-

skrifue Sig en Suen fra andre Steder paa Sin egen Omkostning, da skal det Staa hanom frit for, dog skal han indskrifues til hanom af Suenene effter Voris handtuerks maner och brug«.

Og:

»For det tiende skal ingen aff Voris mestre gifue deres Suene mere Løn om Ugen, Som gjør færdig Arbed end 2 R , och den Som iche Kand gjøre færdig Arbed skal hafue 24 B , er der en bendreyer, Som iche Kand gifue nogen Suen for Samme Løn Som før er Sagt, han maa forliges med hanom derom, det beste han kand«.

For at sikre afdøde Laugsmestre en værdig Jordefærd og tage Afstand fra Ikke-Laugsmestre, bestemme Lovene:

»For det elleftue naar Vi hafuer Lig Vdi Lauet enten at følge eller at bære, da skal Mestrene Saa Vel som mesterinerne och Suenne Lade Sig goduiligen finde paa den Sted och Ved det Kloche Slag Som de aff den Øngste mester blifuer tilsagt Vnder Voris Laus Straff, om de ellers er freske och til Stede, huem heri findes forsømelig och er fresk och til Stede, skal gifue 3 R Straff, her hos skal och en huer mester och Suen Være forboden at følge eller at bære de mestres Lig, Som er Vden Lauet och ey heller hafue nogen omgængelse med denem Vnder Voris Laus Straff.«

Om *Lærlingeforholdet* findes følgende for sin Tid sikkert udmærket gode Bestemmelser:

»For det tolte skal och en huer mester Være forplect til, Som Vil Lære nogen Dreng, at de den skal gifue and for fformanden och gifue Sin Retighed til Lauet, Som er 6 R , førend han blifuer Sadt til noget arbejd, och naar Vi holder Laus Steffning, da skal Samme Dreng skrifues in och betale skrifuer penge Som er 24 B , och dersom Samme Dreng Løfuer fra sin mester, inden hans tid er omme, da maa ingen mester tage Samme Dreng and igien at Lære, Vnder Voris Laus Straffs, och Kommer han til Sin forie mester igien og Vil Lære Sin tid Ud, da skal hans Lære aar gaa and paa ny igien; naar en Drengs Lære aar er omme, da skal han gifues Løs och gøres til Suen paa formeldte tid Som før er Sagt og Sig dereffter forholde Som Vedbør, i lige maade naar nogen Vil hafue Sidt Lære bref, da skal det gifues hanom for det helle Lau, och han derfor skal gifue i Laus bøsen 6 R .«

Og:

»For det Trætende om nogen Lære Drengs mester dør fra hanom, och han hafuer Været 2 Aar i Lære, da skal formeldte Dreng Lære Vd hos hans Læremesterinde om hun er hanom begerindes, men Vil hun iche beholde Samme Dreng Sin tid Vd, da hafuer fformanden mact til at tage hanom til Sig, Vil han iche hafue hanom,

da Kommer det bisideren til eller effter Valen ned ad, paa det at han Kand lære Sin Tid Ud.«

Om Mesterenkerne hedder det videre i samme Paragraf:

»Som det Sig bør, er ellers engken begerendis en Suen, Saa skal fformanden Være hende behielpelig, Saafremt der er nogen i byen at bekomme, Vil da Suenen ikke arbede hos hende, da skal han Reyse fra byen, och ingen mester maa gifue hanom arbed Vnder Straff, er der ingen Suen i Byen at bekomme, och hun vil skrifue andetstedtz effter en, da skal hun forhielpis med Voris Laus Segel.«

Som det vil ses, lod Mestrene den indbyrdes Beskyttelse gaa videre til Enken, men var Enken ikke alt for højt til Aars, kom hun, som Regel, snart paany i Ægtestand, thi for en Drejersvend var hun ofte et godt Parti.

Næste Paragraf vender paany tilbage til *Svendene*:

»For det fiortende skal ingen mester gifue Sine Suene forloff i Ugen, ey heller maa nogen Suen paa den tid tage forloff Vden alene om Søndagen, da hafuer en huer mact heri at gjøre Som handtuerket Vdkreffuer, huem her imod gjør, skal Være Straffeldig, i lige maade, Kommer der en Suen och om Onsdagen blifuer omskiftet och begynder at arbede, da skal iche mesteren forliges med hanom før han hafuer arbeidet i $2\frac{1}{2}$ Uge, Kommer han om torsdagen Saa Regnes det for 14 Dage, Kommer han om tirsdagen Saa Regnes han Sin fulde Ugeløn, iche heller maa Suenene hafue flere mandage Vden en huer maanes Dag, i lige maade skal en huer Suen Lade sig finde om morgenen paa mesters Verksted, naar Klocken er 5 om morgenen, och skal han hafue hellig afften naar Klocken er 8, huem herimod gjør, skal være Straffeldig.«

Om extraordinære Laugsmøder fastsættes:

»For det femtende: er der en mester Vdi Lauet, som Vil hafue Lauet Sanglet og de hafuer noget at forrette for det helle Lau, da skal fformanden hanom det bevilge Uden nogen betaling, er der ellers nogen fremet eller Suene, Som Vil hafue Lauet Sanglet, da skal de det Strax betale, Som brugeligt er, 3 R .«

Den næste Bestemmelse er interessant ved sin overordentlige Modsætning til den frie Konkurrencens Tid:

»For det Sextende maa ingen mester holde mere end en Suen til Lige, gaaer ellers Valen Saa hasti om, at der blifuer hanom noch en anskrefuet, da maa han gifue hanom 14 Dages arbed och iche Længer Vnder Straff, iche heller maa nogen mester Lære mere end en Dreng til Lige, og naar den er i Sit Sidste Lære aar, da maa hans mester sete en anden til igien, om han den Kand bekomme, huem her imod gjør, skal være Straffeldig.«

Derefter hedder det:

»For det Sõtende naar noget er i Voris Lau at bestele, da maa iche nogen aff Voris Lausbrødre gaa bort aff Lauet før alting er bebestelt Vnder 3 R Straff, iche heller maa nogen aff Voris Lausbrødre Sige paa andre Steder, huad Vdi Lauet besteles Vnder Voris Laus Straff som er 6 R .«

Endelig slutter de første Laugslove med følgende to Paragraffer, der klart viser det hele Laug som *et Kompagni- og Interessentskab, hvor man handler i Fællesskab til fælles Fordel*:

»For det attende maa ingen aff Voris mestre Kiøbe noget fremet dreyet arbeid til Sig Vden det tilforen er det helle Lau tilboden, og de da gifue dennem forlof at Kiøbe, huem heri mod giør, skal Være i Voris Laus Straff 6 Rdl.«

Og:

»For det Netende naar der er 2 tylter Tømer Ved Stranden at selge, da maa ingen af Voris mestere deraff Kiøbe, før det blifuer det helle Lau tilboden, paa det at den ene deraff Kand faa Saa Vel Som den anden, huem her imod giør, skal Være i Voris Laus Straff, som er 6 Rdl.«

Disse Laugslove af 9de Maj 1652 dannede i det væsentlige Grundlaget for Laugslivet i over 200 Aar. Ganske vist, der skete Forandringer, men selve Aanden og de ledende Principper bleve i det væsentlige staaende, til Trods for forskjellige Attentater, indtil den ny Tid for Alvor holdt sit Indtog ved Næringslovens Gennemførelse i 1857, men selv da bleve de gamle Former kun langsomt og ikke ganske forladte.

De sexten Mestre, der i 1652 gav deres Underskrift med »egen Handt« paa uvægerligen at holde de vedtagne Love, bandt jo nok sig selv derved, og hver ny Laugsbroder maatte underkaste sig Bestemmelserne, men den høje Øvrighed, Borgmester og Raad, og kongelig Majestæt havde endnu ikke givet Skraaen Segl og Avtoritet. Dette skete først endel Aar senere, og selve Ceremonien var saa vidtløftig og langsommelig, at den tog 12—15 Aar.

Laugsvæsenet var jo langt fra noget nyt og uprøvet, da Drejerlauget stiftedes. Andre Laug havde bestaaet længe før det, og alle Ceremonier og Skikke vare byggede paa mangeaarig Tradition. Alligevel vare Børneaarene sikkert ikke lette. Krigsperioden og den følgende Indførelse af Enevoldsmagten skabte Vanskeligheder af forskjellig Art. Samtlige Laugsartikler bleve efter 1660 gennemsete og forandrede, thi Laugenes Selvstyrelse og delvise Uafhængighed af Myndighederne var ikke velset (Carl Bruun: »Kjøbenhavn«). I 1664 afgav Statskollegiet en Betænkning, hvori det udtaler sig imod Laugenes Egenraadig-

Tider og Forhold.

hed i at optage og udelukke Medlemmer, saa vel som i at begrænde den enkelte i den frie Udøvelse af hans Næring. Laugenes Ret til efter eget Tykke at holde sine almindelige Sammenkomster betegnes som farlig og bør derfor afskaffes; saadanne Laugsmøder bør kun tillades, naar Kongen, Magistraten eller Stedets Øvrighed paabyder dem, hvorhos den Jurisdiktion, Lauget har udøvet over sine Medlemmer, maa ophæves eller dog indskrænkes. Ret store Følger havde disse Bestræbelser vel ikke, men det følger af sig selv, at de ikke lettede den første Tid for et lille nyt Laug som Drejernes. Dog, ogsaa dette Laug gled ind i Ensemblet, det hele Datidens Laugsbillede: Laugsforsamlingerne, hvor Oldermænd med Bisidderen eller Bisidderne ved sin Side thronede foran den aabne Lade — og Drejernes Lade var særlig smukt og kunstfærdigt udført — og smykket med Laugsmærket. Her foretoges nu de forskjellige Forretninger, Dreng indskreves i Drengbogen, Mestre optoges under de fastslaaede Ceremonier, Kjendelser afsagdes, Forlig mægledes og Bøder indkasseredes. Vare disse Forretninger til Ende, kom »Nachspielet«. Laden blev baaren ud — den maatte kun være til Stede ved Alvoren — og nu begyndte Lystigheden. Øltønden var nu Samlingsmærket, og Tobakspiben var den frie Samtales Befordrer.

I Løbet af Tredserne maa Lovene — Laugspapirerne indeholde intet derom — være blevne gennemgaaede og reviderede, og Oldermænd, *Niels Rasmusen*, har derefter henvendt sig til Kjøbenhavns Magistrat for at faa *Bevilling* paa Laugartiklerne, saaledes at disse fik fuld *Retskraft*, hvilket selve Laugets Vedtagelse ikke kunde give dem, og han har tillige, som det vil ses, havt adskillige Forestillinger at gjøre paa Laugets Vegne.

Den 12. August 1668 gaves da Underskrift paa et Dokument, der indleddes som følger:

»Præsident, Borgemestere oc Raadmænd udi den Kongelig Fry Rigs oc Residentz samt Stabell Stad Kiøbenhaffnn Giøre Witterligt: Att Efftersom Erlig oc Wellforstandig Mand Niells Rassmussen Dreyer oc hans Bysiddere, paa samtlige Dreyernis vegne her i Staden, Oss Tjenstevilligst andraged oc Tilkiende gifued hafuer, hvorledes de Svenne og Dreng som Handtverched hos dennem Lærdt hafuer ey Udj andre fremmede Steder paa Handtverched kunde reysse, passere oc vorde antagne saasom Andre Tyske Steders Svenne, Oc det formedelst, de her inted eget Laug oc Ambt hafue; Desligest hafue de Oss oc tilkiende gifued, at oc atskillige Uordninger og Stridigheder mellem dennem oc deris Svenne ofte skal indfalde oc anden Uskikkelighed i deris Handtverch skal Begaæes Saavelsom oc at ochsaa meged Dreyed Arbeid af Fuskere oc andre her skal indførís og Selgis, den-

nem som Kongl. oc Byens Tynge her udstaa till stor Nærings Scwechelse oc Schade, Saadant saavidt mueligt at forekomme, Oc at deris Handteverch ved nogen Visse Regler, Goede Skikke og Ordning, lige ved andre lofflige Handtvercheres Laugs Her i Staden fremdragis kunde, Haffue de flittigen væred Begierendis, wy dennem gunstigen ville Bevilge, nogle visse Artickler, hvoreffter de med Svenne oc Drengte et Ordentlig Handtvercks Laug oprette og fremdrage kunde, dennem og Deris Effterkommere til Gaffn og Fremtarff, Saa effter at wy Saadan deris Anmodning til deris Handtverchs oc Nærings Befordring hafue befunden Billig oc fornøden, Hafue Wy derfor (dog paa Kongl. Majestedt allernaadigste Behag oc Ratification) forbemeldte Dreyere forundt og Bevilget effterfølgende Laugs Artickler.«

Dette var Bevillingen, men den gaves »paa Kongl. Majestedt allernaadigste Behag og Ratification«. Den kgl. Stadfæstelse kom først 10 Aar senere. *Den 2den Maj 1678* gav Kong Christian den Femte paa et med 50 Rigsdalers Stempel forsynet Stykke Pergament sin Underskrift paa de »behørige Privilegier og Articler« for Lauget. I Indledningen til dette Dokument hedder det, at man har *forandret* Artiklerne af 1668 »saa vidt det til Misbrug og adskillige inconvenientier kunde give anledning«. Endnu gennemgik Aktstykket forskjellige Læsninger, den sidste Onsdagen den 3die August 1681, og Lauget havde ganske sine Papirer i Orden. Egentlig var det først nu officielt anerkjendt.

Privilegierne og Artiklerne af 1678.

De første 6 Paragraffer ere enslydende i Dokumenterne af 1668 og 78. Det forbydes i første Post, at Nogen driver Drejerhaandværket, naar han det »hos Mestere iche lærdt hafuer«. Det hedder derpaa i § 2: »Till deris Laugs beedre Schick og Indsettelse bewilges dem een Oldermænd oc een Bisidder«. I de næste Paragraffer nævnes den yngste Mesters Pligter, at tilsige til Lig at bære o. s. v. og gives Regler for Laden, Ligklædet og Laugsbøssen. Det bestemmes, at der skal holdes en Laugsskriver, og at han skal have »en billig Løn«, og der fastsættes Bøder i Skilling for Mestrene, naar de ikke møde til Tiden efter Tilsigelse fra Lauget, og i Mark, om nogen bliver »slet borte«.

I Post 7 forandredes *Mesterstykket*. I Aktstykket af 1668 bestemtes to Gjenstande: En *Spinderok* og en »*Krudflaske*« eller en »*trind Klods*«. I de kgl. Privilegier bibeholdes *Rokken*, men ved Siden deraf fordres for første Gang *et Skakspil* og »*en rund Circhel Kugel*«. Alle tre Stykker skulle nu udføres.

Ret vigtig er en hel ny Bestemmelse, som indsættes i 1678, og hvorved Mestrene i Provindsbyerne paa Sjælland drages ind under Lauget. Mestrene i Kjøbenhavn have forebragt, at der ikke kommer Svende hertil fra fremmede Stæder, fordi de ikke kunne rejse paa

Haandværket, da der ikke i nogen af de sjællandske Kjøbstæder findes saa mange Drejermestre, at de kunne oprette et Laug. Det bestemmes derfor, at disse Mestre kunne inddrages i Københavns Laug og nyde Laugets Rettigheder.

Iøvrigt følges væsentligst de gamle Laugsartikler af 1652, dog nu i noget formildet Form. Nogle Bødebestemmelser stryges i Chr. Vs Privilegier, og det hedder derpaa til Slut i strænge Ord, at Lauget haver sig efter Articlerne »allerunderdanigst at rette og *ingen andre* uden vores videre allernaadigste Tilladelse eller Anordning sig imellem at oprette«.

Det var i 1678. Den nye Anordning kom allerede i 1685. I 1681 udsendte den samme Konge sin store Lov om Laugsvæsenet, og i de følgende Aar gives en Række nye Love, saaledes ogsaa i 1685 de nye og udførlige Love for Drejerlauget.

Artiklerne
af 1688.

Hovedbestemmelsen heri er denne:

»Det skal ingen tilladt være sig af Træ-Dreyen at ernære, enten med noget Arbeyde at betinge, eller Svenne og Drengene at antage og holde, førend hand haver vundet sit Borgerskab og *er i Dreyer-Lauget indskreven*; Forseer sig nogen herimod, bøde første Gang *fire Rigsdaler*, anden Gang *dobbelt saa meget* og tredje Gang *straffes paa Kroppen*«.

Om Oldermændene bestemmes:

»Træ-Dreyerne skal have en Oldermænd, som samme sit Æmbede i toe Aar skal forestaa, og naar nogen afgaaer, da skal samtlige Mestere ved fleeste Stemmer tre af deres Middel Magistraten paa Raadstuen foreslaa, ud af hvilke de haver en at anordne, som dennem synes bedst og dygtigst der til at være, men dersom ingen af de tre foreslagne dennem anstaaer, da maa de en anden, som de best eragter der til beskikke«.

Ordet »Bisidder« bruges ikke udtrykkelig i disse Love, men der vedblev i Virkeligheden at være to. Loven var iøvrigt saaledes at forstaa, at *Magistraten* valgte en af de tre indstillede til Oldermænd, men ogsaa, om den syntes, kunde vælge en slet ikke indstillet Mester. Der stilles desuden fire Mestre ved Oldermændens Side, saaledes som det fremgaar af den følgende Bestemmelse:

»Oldermændene skal alle de gamle og unge Mestere, som nu Borgere ere, og Handværket bruger, saa og dennem, som herefter i Lauget indkommer, ved Navn lade antegne, saa vel som og hvor de boer, paa det hand desbedre dennem kand vide at finde, naar enten noget udi Vores eller Byens Ærinde forefalder at forrette, eller og de Bønhasere paa deres Handverk vil eftersøge; hvilket, paa det det des bedre kand exequeres, skal det være forskrevne Oldermænd

tilladt, fire Mestre at udnævne, som skal være berettigede til, med hannem og en af Underfogderne, forskrevne Bønhasere at udsøge, og af dennem oppebære den ovenmeldte Straf; Men hvis de den ikke strax betaler, maae de uden nogen Henseende til deres Jurisdiction, hvor de antreffes, henføre dennem i Stadens Arrest-Huus indtil de Bøderne betaler, og skal bemelte fire Mestere, som Oldermænden i saa Maade til sig tager, hver fierding Aar forløves, og andre fire i deres Sted igien af hannem nævnes, som samme Forretning skal i agt tage, indtil det i Lauget er gaaen omkring«.

Under Træ-Drejerner regnes Blokke- og Rokkedrejere og Stolemagerne. *Mesterstykket* for de første blev paany forandret, idet det nu bestemtes til fire Dele, nemlig:

*En forsvarlig opstandendes flammed Spinde Rok,
et Skak-Spil,*

*En Pille, 3 Quarter lang durchbrochen med 3 Stænger og
en rund Kugle, som skal drejes uden Cirkel.*

For Stolemagerne bestemtes »en flammed omløbendes Barne-Stoel, en Mands Læne-Stoel og en flammed Bord-Stoel«, hvilket Mesterstykke i 1706, da det befandtes »ganske at være af moden«, forandredes til »en flammet omløbende barnestoel med et krydtz og sex been, en flammet mands lehnstoel, saa som de nu bruges, begge deele med ledder beslagen, og en calepche (Canapé) tie quarteer lang, tree quarteer breed med otte been og tree krumme krydtz samt rygstøcke og arme lehner paa begge ender, med læret betrochen og stoppet med kaagt haar«.

Med Hensyn til Mesterstykket for Drejerner skal iøvrigt her noteres, at Lauget i 1684, altsaa før de nye Laugsløves Udstædelse, forespurgte, om det maatte vise sig elskværdigt overfor flere »gamle Mestersønner, som vil sette sig neder og bruge Dreyerhandverch«. Da Svaret lyder imødekommende, faar en saadan Mestersøn strax Tilladelse til alene at gjøre et Skakspil, som da skal »opvises paa Raadstuen«.

I Artiklerne af 1685 forbydes det Snedkere, Tømmermænd, Hjulmænd og »andre deslige Handverker« at have nogen Drejerværksted i deres Huse. Overtrædelse straffes med Bøder, og det fundne Værktøj er »til Lauget forbrudt«. »Ej heller maae noget Dreyer-Arbejde fra andre Stæder heri Staden indføres, under des Confiscation til Politie-Mesteren og Børnehuset udi Christianshavn«.

Videre bestemmes:

»Den Træ-Dreyer, som sidst i Lauget indkommer, skal efter Oldermændens Sigelse, Lauet betiene, og tilsige til Vores, Byens og Laugets nødvendige Ærinde, indtil en anden i hans Stæd kommer. Findes hand u-villig eller forsømmelig, bøde hver gang fire Mark til de Fattige i Lauget; men bliver hand syg, eller er udi lovlig Forfald, da den, som næst for hannem udi Lauget er indkommen, at tiene som for bemeldt, indtil den anden selv igien sin Gierning kand forrette; Men dersom flere paa

een Tid indtages, skulle hver af de, som for saadan Umage ville være fri. betale til Laugets Fattige, og dens Belønning, som Lauget skal betiene, fire Rigsdaler.

Hvilken Laugs-Broder, som vorder tilsagt for Oldermænden at møde, om de Ærinder, som Vores allernaadigste Forordning af den 23. December 1681 ommælder, og hand ikke møder til det Klokkeslet hand tilsiges, bøde tolv Skilling til Laugets Fattige; Bliver han borte en halv Time over Tiden, bøde 24 Skilling men bliver hand en heel Time eller slet borte, bøde tre dobbelt, uden at hand kand bevise sig at have haft lovlig og kiendelig Forfald.

Hvilken Mester i Lauget, som reiser her fra Staden og tager sin Bopæl i en anden Bye eller paa Landet, og bliver over Aar og Dag borte, og hand det ikke for hans Bortreyse haver haft med Magistratens og Laugets Minde, da maae hand, om hand igienkommer, ikke søge sit Stæd i Lauget, uden hand Magistraten og Lauget tilfreds stiller.

Endvidere:

Naar nogen Mester i Lauget ved Døden afgaaer, da skal det være hans efterladte Hustru u-forment, Handverket ved Svenne og Drengene at fortsætte. saa længe hun sidder u-gift og sig ærlig forholder.

Om Drengene bestemmes:

Naar nogen Dreng begiver sig til nogen Mester, Dreyer-Handverk at lære, da maa Mesteren have hannem hos sig en Maaned paa Forsøg, om hand er bequem til Handverket at lære. Og ere de med hinanden paa begge Sider tilfreds, da skal der skriftlig Contract imellem Mesteren og Drengens Paarørende oprettes, og i Oldermændens Bog, strax hand antages, indskrives, nemlig: for Dreng at tiene i fire Aar, om hand giver Penge, men giver han ingen Penge, da i fem Aar. Forsømmer Mesteren hannem, som forbemælt, at lade indskrive, da bøde derfor til Laugets Fattige fire Rigsdaler. Naar og Drengen, som forbemælt haver udtjent, da maa hannem ikke veigres at blive Sven, om hand er dygtig; men dersom derom tvistes, da haver Oldermænden med de fire ældste Mestere der paa at kende, om han til Svend bør at antages.

Naar nogen Lære-Dreng sine Lære-Aar, som forbemælt, haver udtient, saa hand er dygtig kiendt for Svend at antages, da skal hans Mester give hannem hans Lære-Brev. Hvorefter hand, enten her eller Uden-Lands, skal paa sit Handverk tiene fire Aar for Svend, og her i Staden et Aar for Mester-Svend, før hand maa blive Mester i Lauget.

Naar en Mester ved Døden afgaar, og haver Drengene udi Lære, som ikke haver udlært, da blive de hos Enken efter den med hendes Mand oprettede Contract, om hun Handverket ved Svenne fortsætte, men overgiver hun Handverket, og hun dennem ikke vil beholde, da skal de forblive udi de resterende Lære-Aar hos hvilken Mester dennem af Oldermænden bliver forordnet, indtil deres Læres Udgang; men hvem derimod gjør, give fire Rigsdaler.

En Art Syge- og Begravelseskasse oprettedes ved følgende Bestemmelser:

Paa det de Svenne, som med Sygdom blive beladne og ikke selv haver Middel at underholde sig af i deres Sygdom, des bedre kand blive hjulpen til deres Helbred igien, eller og, om de døer, de da kand blive til Jorden maneerligen bestædet, da skal enhver Mester indeholde af sin Svends Fortjeneste fire Skilling Danske hver Maaned, og legge dem i deres Laugs Fattiges Bøsse, som skal staa i Oldermændens Huus, hvor til hand skal have en Nøgel, og en af de ældste Svenne en anden, hvor af da skal tages saa meget, som i foreskrevne Tilfælde kan behøves, Men dersom de kommer til deres Førlighed igien, da skal de det efter Haanden, som de noget for-

tiener, igjen i Bøssen indlegge, men om de ved Døden afgaaer, da deres Begravelse, om de ganske ingen Formue eye, af samme Tide-Penge betales.

Naar nogen Mester, hans Hustrue, Børn, Svend, Dreng eller Pige ved Døden afgaaer, da skal Oldermændene lade af Lauget tilsige saa mange, som behøves, efter ordentlig Omgang, at bære Liget til Jorden, og er der nogen, som for Alder og Svaghed skyld ikke kand bære, da maae de forbigaaes; Hvo ellers herimod gjør, og sidder overhørig, bøde hver gang En Rigsdaler.

Det ses af Bødeidømmelserne, at af og til En og Anden har svigtet sin Pligt til »Lig at bære«, men det var sjældent. Begravelserne vare et meget vigtigt Led i det hele Laugsvæsen; man søgte altid at gjøre dem saa storslaaede og højtidelige som muligt efter Forholdene, og Laugsbrødrene vare iførte lange sorte Kapper.

Sluttelig skal nævnes af hine Artikler, at de fastsætte en bestemt *Arbejdstid*, der er en Time længere end efter Artiklerne af 1652. Det hed i Post 14:

Arbejds-
tiden.

»Svennene skal være paa deres Mesters Arbejde og Verksted, naar Klokkeren er Fem om Morgenen, indtil Klokkeren er Nie om Aftenen, Maaltids-Tider undtagne; Men Drengene skal være en Time tilforn om Morgenen.«

Dette var *Lov* — Arbejdet sattes i hine Tider højt som det Første og det Sidste — og denne Lov blev ganske sikkert overholdt, ligesom Bestemmelsen af og til indskærpedes fra Øvrighedens Side, f. Ex. skete det i 1704 ved en Skrivelse til Oldermændene, Mester Trinde. Den lange Arbejdsdag holdt sig endnu langt ind i det Aarhundrede, vi nylig have forladt. Et Vidnesbyrd i saa Henseende findes fra Kunstdrejernes Lejr. I sin Bog »Johan Adam Schwartz« (Kbhvn. 1875) fortæller Professor *C. Nyrop* i en Skildring fra det Schwartz'ske Etablissement omkring 1830: »Svende og Drengene havde alle Bolig og Kost hos »Mester«. De sov to og to sammen i Seng i en stor Sal, og allerede Kl. 4¹/₂ om Morgenen maatte den yngste Dreng op for at hente Vand til Svendene, lægge i Kakkellovne o. s. v. Kl. 5 skulde de andre Drengene være oppe, og Kl. 6 begyndte Arbejdet. Det var en Ordning, som strængt overholdtes, ligesom at det var »Fyraften« Kl. 8. Saa ophørte Arbejdet for Svendene; Drengene *skulde* endnu arbejde til Kl. 10, det saakaldte Fyraftensarbejde, der var forskelligt fra det almindelige Dagarbejde deri, at Mester beregnede dem en Godtgjørelse derfor, som af ham opsparedes for at udbetale dem med en samlet Sum, naar de bleve Svende. Søndagene var væsentlig som Hverdagene. Drengene *skulde* arbejde om Søndagen, kun hveranden Søndag havde de skiftevis fri«.

Saaledes hos Schwartz, og saaledes i de øvrige Drejerværksteder i Kjøbenhavn. Der hengik over 150 Aar, førend man begyndte væsentlig at fjærne sig fra Christian den Femtes Laugsregler. I den

nyeste Tid gaar man til Gjengjæld mere og mere til den modsatte Yderlighed. Tidligere var Arbejdet i Værkstedet Livsværket, derfor tog det den *overvejende* og sikkert for stor Del af Døgnet — nu er der en noget beklagelig Trang til at gjøre Arbejdet til det næsten *sideordnede*, som kun lægger Beslag paa en forholdsvis ringe Del af Døgnets Timer.

Længst fremme i denne Retning er man ikke i Drejerfaget, men det har dog Interesse i denne Forbindelse og til Sammenligning med gamle Dage at nævne, at den almindelige Arbejdstid for Drejersvende nu i Aaret 1902 er fra 6 Morgen til Kl. 6 Eftermiddag med $\frac{1}{2}$ Times Frokost og $1\frac{1}{2}$ Times Middag. For Lærlinge gjælder den samme Arbejdstid. Arbejdets Begyndelses- og Slutningsklokkeslet er lidt varierende.

Med Laugsartiklerne af 1685 var Udviklingen foreløbig ført til sit Endemaal. Kun af og til kunde et Reskript gribe ind i Forholdene og anordne Optagelse af en Mester i Lauget, uanset at Lovens Bestemmelser ikke vare opfyldte. En større Begivenhed var det, at *Stolemagerne* i 1742 udskiltes som et særligt Laug, hvorved de dem vedrørende Bestemmelser udfaldt af Laugsartiklerne, men dette er allerede udførlig omtalt under Laugets Historie.

Ogsaa Lauget selv søgte undertiden en og anden Forandring indført i de paagjældende Bestemmelser — bortset fra, at Drejerne ganske sikkert, lige saa lidt som de andre Laug, fuldt og helt respekterede, men tværtimod paa alle Maader omgik de ny Regeringsbestemmelser, som stred imod den gamle Laugsaand. I 1690 har Lauget »følgende Poster opsat og er begierendes for det første: Naar nogen Mester vill forskrifue nogen Suend, da skal det vere oprictig og paa det kand være foruden Suig, da skal den Mester, som vill forskrifue en Suen eller flere, lade det bref underskrifue af Oldermænden, og naar saa at Suenden kommer paa det bref, da skal den Mester hafue hannem som har forskrefuet hannem og skal samme mester betahle Suenden, for det andet, naar nogen Suende kommer reisendis som inte er forskrefuen eller nogen Suende bekommer Afsked fra sin Mester, da skal han af Oldermænden henviises till den ældste Mester og siden efter lige indtil den yngste, hos dennem som ingen Suenne hafuer, da gaar de for ældste Mester, mens der som fornefnt ingen Suend behøfver da gaar de fra de ældste till de yngste i de fulde verchsteder, for det tredie, naar nogen U-enighed mellem Mester og Suend kunde falde, som er af ringe Inportans som iche er værd at øfuerløbe Magi-

straten om, at Oldermændene da med de fire Mestre det maatte bilægge, om begge Parter dermed vilde vere tilfreds, men dersom de iche vill da at søge Øfrigheden.« De to første Punkter vedrørende Svendene bleve approberede, men med Hensyn til det sidste, som jo var en delvis ligefrem Tilbagevenden til den tidligere Ordning, da kunde dette Forslag »paa ingen Maade tillades.«

I Midten af det attende Aarhundrede var der paany en alvorlig Bevægelse imod Laugene. Man rettede, som iøvrigt ofte tidligere, særlig Opmærksomheden mod de store Omkostninger, der var forbundet med at blive optaget i de fleste Laug. Der krævedes Oplysninger i saa Henseende, og Drejerlauget ses at have faaet Skrivelser derom i 1750 og 1754. I Aaret 1754 udkom saa Kong Frederik den Femtes Plakat, som fastsatte fuldstændige Regler for, hvad Laugene maatte opkræve.

Ydelserne
til Lauget.

I *Drejerlauget* maatte for *Læredrenge*s Indskrivning kræves 4 Rdl. til Laden. Ved deres Udskrivning ligeledes 4 Rdl. . Beløbet var det almindelige for de fleste Laug, ved enkelte betaltes mindre, f. Eks. Dugmagerne, Kobbersmedene og Tøjmagerne 3 Rdl. , ved nogle Laug betaltes mere, til Strømpeværernes saaledes 1 Rdl.

Ved Udskrivningen til *Mesteraar* skulde betales af Drejerne 1 Rdl., hvilket var en Middeltaxt. Ved Indtrædelsen i Lauget som Mester skulde betales til Skuemestrene for Opvartning ved Mesterstykket *intet* (hos Snedkerne skulde betales 8 Rdl.), til Værktøj og Værelse etc. skulde ugentlig ydes 1 Rdl. Til Laugskassen skulde betales 2 Rdl., til Laugshuset 2 Rdl., til Ligklædet 2 Rdl., til Oldermændene 1 Rdl., til Laugets Fattige 1 Rdl., til Laugsskriveren 1 Rdl., til »Politie-Betienter for Tils. at ey tracteres« 1 Rdl. Hertil kom endnu et Par Smaaavgifter, saa at Udgiften ialt blev 13 Rdl. 2 Rdl. . Dette var forholdsvis billigt — for en Skomager var Udgiften mere end tre Gange saa stor, nemlig 42 Rdl., for en Blytækker 35 Rdl.

Tabellen af 1757 havde til Hensigt at lette Adgangen til Laugene, men allerede de følgende Aar fremkaldtes en ny stærk Bevægelse mod Laugstvangen. Særlig Generalprokurør *Stampe* var ivrig i denne Bevægelse, og han fik Støtte hos Kancelli og Kommercekollegium. Bevægelsen førte til Reskriptet af 1761, hvis ledende Tanke var denne imod selve Laugsordningen stridende Sætning, at »det udi en vel indrettet Stat ikke lettelig bør formenes Nogen at ernære sig paa hvad lovlig Maade, han bedst ved og kan.« For fremtidige nye Laug maa Op-

Bevægelsen
mod
Laugene.

tagelsesudgifterne derfor nedsættes meget betydeligt, for de bestaaende maa forsøges ny Nedsættelser, og Magistraten skal have Ret til at dispensere duelige Svende fra at gjøre Mesterstykke. Svendene skulde frit kunne indgaa Ægteskab, afskedigedes de af den Grund af Mesteren eller nægte andre Svende at arbejde sammen med dem, vil Kongen bevilge dem uden videre at indtages i Lauget som Mestre. Fattigfolk skulde have Lov til at arbejde i hvilken som helst Profession med egne Hænder, ja til at tage Assistance af Haandlanger eller Dreng, uanset om de have lært Professionen, naar de erklære ikke paa nogen anden Maade at kunne skaffe sig Føden.

Dette Reskript var det alvorligste Angreb, som endnu var rettet mod Laugene, hvis Ophævelse man aabenbart stiledede imod, men forgæves. Laugsaanden var en stærk Aand, og meget store Følger fik Reskriptet ikke. Det fulgtes af en ny Plakat af 1762, hvorved Optagelsespengene til Lauget nedsattes, saa at de nye Mestre ved deres Indtrædelse i Lauget ikke med anden eller videre Udgift maa bebyrdes, under hvad Prætext det end være. Den samlede Udgift skal nu for *Drejerer* være 8 Rdl., en Nedsættelse, som bringer Summen i Forhold til den ny fastsatte Udgift for de andre Laugs Vedkommende. Blytækkerne skulde nu svare 22 Rdl. — Motivering for Afgiftens Størrelse er den Fare, der er forbunden med dette Fag — Skomagerne 18 Rdl., thi Lauget var i Gjæld. For *Drengenes* Vedkommende fastsættes nu Ind- og Udskrivningspengene i alle Fag til Drejerlaugets Taxt, nemlig 4 R , og Indskrivningen for en Svend til Mesteraaret bestemmes som »general Regel« til 1 Rdl.

Svende-
stykke.

I 1762 kommer endvidere en Plakat, hvorved der fastsættes *Svendestykker* for de forskjellige Laug. Det bestemmes, at »Drengene førend de løsgives af deres Lære og blive Svenne skal vise en Prøve af, at de i deres Lære-Aar have nogenlunde skikkelig lært Professionen, saa de kan passere for Svenne, hvilket Svenne-Stykke skal fremvises og approberes i Lauget, og naar det befindes, at Drengen ey tilbørligen er bleven undervist i Professionen, da skal Mesteren straffes efter Forordningen af 6te Maj 1682 dens 12te Post« (heri fastsættes bl. a. en Erstatning til Drengen af 30 Rdl.). Dette Svendestykke bestemtes for Drejerne »til en ziirlig Knap efter forelagt Tegning.«

Laugenes næste Trængselstid fulgte under Struenses Regimente. Struense, den store Reformator, ønskede Frinæring, og han paatænkte, men naaede ikke saa vidt, at gennemføre en Ordning, hvorefter

enhver Svend, som havde arbejdet et vist Antal Aar, uden videre, uden Omkostninger og Mesterstykke, skulde kunne blive Mester. I denne Periode steg ogsaa Frimestrenes Antal enormt. For Laugene var dette saa meget mere føleligt, som det var økonomisk set vanskelige Tider. Drejerlauget ligesom adskillige andre Laug indgav en lang Skrivelse for at faa Baandene strammede, men dette Skridt forblev frugtesløst.

I den Guldbergske Periode svingede Forholdene naturligvis paa dette som paa andre Punkter, men i 1777 blev dog Strømpevæverlauget og 1782 Brolæggerlauget ophævede. I 1780 søgte man at komme nogle af de gamle Skikke til Livs, særlig de højtidelige Optog ved Laugsskiltets Flytning, men i deres egen Kreds, i Laugshuset og i Laugforsamlingerne, holdt Haandværkerne vedvarende de gamle Cereemonier højt i Ære, hvortil ogsaa den livlige Forbindelse med Tyskland, hvor Laugsvæsenet florerede, bidrog. Tydske Svende kom hertil, nøje opdragne i Laugsvæsen, danske Svende drog paa Rejse og vendte hjem med forøget Respekt for de nedarvede Skikke. For Laugene optaarnede sig imidlertid i Slutningen af Aarhundredet en Række store Vanskeligheder som Følge af voldsomme Arbejderbevægelser, hvoraf jo særlig *Tømmersvendekonflikten* i 1794 kom til at spille en overordentlig Rolle, saa at alle Fag, ogsaa Drejerne, berørtes derved. I August 1794 nedsattes nemlig en Kommission under Forsæde af Chr. Colbjørnsen, der først ved Imødekommenhed stillede Tømmersvendene nogenlunde tilfreds og som derefter forhandlede med Svende og Mestre i en hel Række Fag.

Arbejderbevægelserne.

Drejersvendene havde, efter alt at dømme, holdt sig ganske udenfor selve Arbejderbevægelsen, men de mødte nu for Kommissionen og erklærede her, at Mesterstykket i deres Laug »*medtager en Udgift af 70 til 90 Rdl.*«. Da de, Svendene, »intet særdeles Ønske« havde om Forandring i *Laugsanordningerne*, indlod, hedder det i Kommissionsprotokollen, Kommissionen sig med dem udi Samtale om den Tanke, »at en Svend efter 4 eller flere Aars Forløb kunde blive Frimester og efter at have været det i 4 eller flere Aar blive Mester uden at forfærdige Mesterstykke m. M.«. Drejersvendene forenede da deres Ønske med de øvrige Svendes om at faa saadanne Regler.

Drejersvendenes Erklæring.

I Anledning af Drejersvendenes Udtalelse fremsendte Lauget et langt »Promemoria«, hvis Udtalelser om selve Faget og dets Tilstand allerede er nævnt i nærværende Bogs første Kapitel. Det fremhæves heri, at Drejersvendene selv sikkert ikke have havt noget særligt Ønske, og der henvises til, at hele Lauget bestaar af 17 Mestre med 9 Svende. Med Hensyn til Forslaget om Adgang til at blive Frimester, »da maa man være i Tvivl om, enten det er en Velgjerning

Mestrenes Svar.

eller en Straf for Mestre og Svende«, thi »det kan dog vel ej andet end betragtes for en Straf for Mestrene, hvoraf de fleste er nødt til at arbejde foruden en Svends Hjælp«, at de »skulde om en føje Tid blive belastet med endnu en Sværm af Frimestre«. »Som Belønning for Svendene kan det ej heller anses, men meget mere for en Straf, thi da han efter nuværende Indretning efter 4 Aars Svendestand kan, efter sit Mesterstykkets Forfærdigelse, blive antaget til Mester og Borger, kan han efter Forslagene ikke opnaa dette, førend efter 8 eller flere Aars Forløb, med mindre Belønningen skulde bestaa deri, at de saa ere frie for Mesterstykke«. En oplyst og ærekjær Svend, tilføjes det, som kjender sin Profession, stræber efter at perfektionere sig saaledes, at han naaer frem ad den banede Vej, den nuværende Ordning anviser.

Lauget erklærer Oplysningen om, at Mesterstykket koster 70 à 90 Rdl., for *ganske urigtig*. Ingen afkræves af Lauget mere end 9 Rdl. For Borgerskabet paa Raadstuen, for Borgerbrevet og i Douceur til Betjentene betaales 15 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$ og til Svendene ydes 1 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$. Det bliver »ikke 26, langt mindre 90 Rdl.«.

En af Laugsmestrene, *Peder Simonsen*, indgav efter Opfordring af Oldemanden en særlig Skrivelse om »Svennenes hurtige Befordring til Mester«, hvori det hed:

»Efter min Enfoldighed kand det ikke blive til nogen Fordeel for Staden eller nuværende Borgere og endnu mindre for disse Svenne som i deres unge Aar ikke selv kand indsee eller betænke hvad som der følger paa, naar man først er bleven sin egen. Mange saadanne unge Mennesker holde vistnok meget af dette Forslag, da de tænker her er Vej for dig til snart at kunne blive din egen og altsaa da at kunne og faa dig en Kone, men jeg frygter, at de med Tiden for sildig ligesaa meget vil beklage at de har benyttet sig af saadant Forslag, thi nu er saadan en Svend og flere med ham da bleven Frie Mester og altsaa sin egen Mand, han givter sig da, Standen fører flere til, jeg mener Børn, Hvo forsikrer ham eller dem Alle, at de hver for sig som Frie Mestere, der kand arbejde med egne Hænder, just altid kand have eller faa Arbeide. da Mængden af saadanne tiltagende Mestere vil gjøre at de hvad Dreierarbeide angaaer ikke til alle Tiider vilde have bestandig Arbeide, og bliver jo da Følgen, disse ikke allene vil lide selv men endog har ført Kone og Børn med i samme Trang og Nød, thi uden at have noget at fortjene, ville de jo komme til at fattes det nødvendige til Livets Ophold; jeg vil ikke tale om at Sygdom eller andre Gienvordigheder kand tilstøde, som endnu vil forøge deres Kummer mere, og visselig var saadan en Svend bedre faren ved at arbejde som Svend hos en Mester indtil han kunde have fortient noget som og erhværet sig den fornødne Færdighed som udfordres til at blive en habil Mester og den hand aldrig ved at blive Frie Mester vil opnaa og imidlertid han saaledes arbejder som Svend skulle blive syg da nyder han Understøttelse af Lauget, dette vil for ham bortfalde naar hand skal arbejde som Frie Mester. Og samtidig ville paa den anden Side slig Frihed om den skulde blive sadt i Værk være høyst fornærmende og undertrykkende for Laugets Mestere, hvilket jeg ikke kand troe at vores Gode Konge vil, saa meget mindre som vi som Borgere ikke have forbrudt noget til saaledes at blive undertrykkede og som efter ald Rimelighed ville føre Ruin med sig. Ey heller ville det almindelige blive tient med en saadan Forandring,

da det tilfulde maa kunne indsees at iblandt saadanne Frie Mestere ikke altid vil blive got og forsvarligt Arbeide at erholde, det jo fornemmelig burde at bestræbes for«.

Det er udenfor al Tvivl, at Mester Simonsen — han var Bisidder og blev senere Oldermænd i Lauget — skrev ud fra en almindelig raadende Opfattelse i Drejerfaget saavel som i Haandværksstanden i det Hele, men Strømningen gik imod, og Kommissionens Arbejde førte til Forordningen af 1800.

»Hs. Majestæt«, hedder det i denne, »har befundet, at der i de fleste Haandværksfag hersker Fordomme og Misbrug, som have skadelig Indflydelse paa denne Borger-Klasses moralske og økonomiske Forfatning og lægge Hindringer i Vejen for dens Fremskridt til den Grad af Fuldkommenhed, som kunde og burde opnaaes«. Man maale Forskjellen mellem Regjerings- og Laugsopfattelsen! Alligevel blev dog ikke netop det, som bl. A. Drejerlauget og Mester Simonsen havde protesteret imod, at Frimestrene efter nogle Aar kunde *fordre* at blive Laugsmestre, til Lov. Dog gik man saa vidt, at det bestemtes, at det stod enhver indfødt heri Byen arbejdende Haandværkssvend frit for, naar han havde arbejdet fire Aar som Svend, at nedsætte sig som Frimester og derpaa tage Borgerbrev mod at betale det Halve af, hvad Laugsmesterborgerbrevet kostede. Naar en Frimester havde arbejdet i to Aar, kunde han tage en Dreng til Hjælp, som dog ikke kunde blive Svend, før Frimesteren blev Laugsmester.

Forordningen af 1800.

I Forordningen fastsættes desuden en Række Bestemmelser om Forholdet mellem Mestre og Svende, om skriftlige Kontrakter med Læredrengene, og en Række, i øvrigt strænge Straffe for Opsætsighed mod Mestrene. Straffen for den Svend, der skjældte sin Mester ud, var 4 Dages Vand og Brød, for den, der slog sin Mester, 2 Maaneders Forbedringshus. Om Svendene »overlægge og indgaa en lovstridig Aftale mellem sig ikke at ville arbejde hos denne eller hin Mester, da skal Ophavsmændene til Sammenrottelsen dømmes til at arbejde 1 eller 2 Aar i Forbedringshuset, og et saadant Laugs Svende ikke mere tillades at have Herberge eller Forsamlingshuse«. Forledes andre Laug til at deltage i Arbejdsnedlæggelser, straffes Ophavsmanden med 6 Aars Arbejde i Jern samt Landsforvisning.

For Svendestykkets Udførelse skabtes ved Forordningen og forskjellige Reskripter efterhaanden følgende Ordning:

Svendestykkets Udførelse.

Naar en Dreng, som har lært hos en Mester i Dreierlauget, skal være Svend, da maa han først forfærdige Tegning til det Stykke, han skal forfærdige til Svendeprove, hvilken Tegning forfærdiges i Oldermændens Huus, til Sikkerhed for, at Lærlingen *selv* tegner den. Naar Tegningen er færdig, indsendes den til Kunstakademiets Bedømmelse, hvor den da enten bliver approberet eller ogsaa tilbagesendt til Omtegnning, hvis der er Fejl i Stykkets Figur eller Tegningens Udførelse. Naar Tegningen af Akademiet er antagen, forfærdiger Lærlingen Stykket, enten hos Oldermænden eller

ogsaa hos Læremesteren under Opsigt og skiftevis Tilsyn af to af Bisidderne ved Lauget, hvilke tilligemed Læremesteren under deres Haands Underskrift attestere, at den paagjældende Lærling virkelig selv har forfærdiget det Stykke, han opviser som Svendeprove. Stykket indsendes, tilligemed Tegningen og fornævnte Attest, til Magistraten, hvor det ifølge kongelig Befaling bedømmes af en Kommission, som bestaar af en Raadmand, et Medlem af Kunstakademiet og Laugets Oldermænd. Naar Stykket findes antageligt, bliver Lærlingen indskreven som Svend og erholder sit Lærebrev paa det befalede stemplede Papir. Dersom Prøvestykket skulde være saa slet, at det ikke kan antages, da maa Læremesteren ifølge Forordningen af 21. Marts 1800 16 § bøde 50 Rdl. til Stadens Fattige, fordi han ikke har sørget bedre for Læretidens Anvendelse.

Reaktionen.

De strænge Straffe efter Forordningen af 1800 bleve kun i ringe Grad anvendte, og paa den anden Side fik de mod Laugene rettede Bestemmelser ikke den Betydning, at Laugenes Levedygtighed svækkedes. Det varede ikke ret mange Aar, før Frimesterinstitutionen paa forskjellig Maade indskrænkedes, og i 1822 var Regeringen naaet til den Opfattelse, at *det Uheldige* netop var »den Lethed, hvormed Svende kunne nedsætte sig paa egen Haand«. Dette Forhold »gjør dem baade kostbarere og vanskeligere at holde Myndighed over, end om dette kun staar aabent for dem, der have erhvervet en saadan Duelighed, at de kunne gjøre Mesterstykke.« Og Udførelsen af Mesterstykke gjøres *obligatorisk* for den, der vil være Frimester, ligesom det forud er bestemt, at han mindst maa være 25 Aar.

En lille Snæs Aar senere fulgte næste Bevægelse. Da rejstes atter Kravet om Laugsvæsenets Revision. En Kommission nedsattes i 1839, thi nu, mente man, det var »en almindelig og uimodsagt Paastand, at det nuværende Laugs- og Korporationsvæsen trænger til betydelige Forandringer.« Efter dette overvejede man til 1857, da den sidste og store, men nu fuldstændige Omordning fandt Sted og — som en Række Laug endda overlevede.

Efter
Nærings-
loven.

Da den store Omvæltning, Næringsloven af 1857 betød, kom, talte Lauget 21 Mestre. Det var kun 5 mere end ved Stiftelsen for omtrent 200 Aar siden, men det maa erindres, at Stolemagerne forlængst vare udskilte, og at »Bendrejterne« nu alle vare blevne til Kunstdrejere og siden 1841 havde deres egen Forening. Den nye Tingenes Tilstand syntes at true alle de gamle Laug og naturligvis ogsaa det ærværdige Drejerlaug. De 21 Mestre søgtes i 1861 samlede

under nye Love. Disse Love, som er omtalte under Laugshistorien, kom aldrig til at gjælde. Men Lauget holdt sammen, og man vedblev at leve under de nu ældgamle Laugsartikler, og da Magistraten i 1884 ønskede tilsendt to Exemplarer af Laugets Love, svarer Lauget, at det kun har »et Eksemplar fra 1668«, og Resultatet bliver, saaledes som der er tilført Protokollen, at »det vil Magistraten ikke berøve os.«

Ogsaa *Mesterstykket* opretholdes endnu længe efter Næringslovens Ikrafttræden. Det sidste Mesterstykke udførtes i 1859 af Bornholmeren *Bang*, det næstsidste samme Aar, men nogle Maaneder tidligere af *S. T. Stetting*. Det bestod af 6 *Skakbrikker*, en *Rok* og en *Keglekugle med Inddeling*.

Saa at sige underhaanden indførtes i Aarenes Løb enkelte Forandringer i de gjældende Regler. Egentlige Lovændringer var der ikke; de indførtes blot i Protokollen og fulgtes derefter, om de da ikke, som i et bestemt Tilfælde, stiltiende paany bleve opgivne.

I 1862 besluttes det saaledes, at der fremtidig kun skal holdes to ordinære Laugsforsamlinger aarlig, i Januar og Juli. Med andre Ord: Der holdes ikke længere »Kvartal«, dog vedbliver man at betale »Kvartalspenge«. I 1867 toges følgende Beslutning, hvorved Fordringen om *Mesterstykke* definitivt og sikkert med Sorg opgives:

»Interessenterne bleve enige om at modtage som Medlem i Lauget Enhver, som efter at have løst Borgerskab, maatte ønske det, og vil saadanne nye Medlemmer have at erlægge: Indskud til Lauget 2 Rdl., til Ligklædet 1 Rdl., til Laugets Oldermænd 1 Rdl., til Laugets Fattige 1 Rdl.«

Der krævedes altsaa kun Borgerskab, men Optagelsen kostede dog endnu 5 Rdl. De 5 Rdl. afrundedes senere til 4 Rdl., og i 1874 vedtoges det derpaa, at Optagelse kunde ske imod et samlet Indskud af kun 2 Rdl., og umiddelbart efter optoges for første Gang i nogle Aar to nye Medlemmer, som hver især ydede deres 2 Rdl.

Dette skete efter *Pickers* Død, og samtidig med det nye Oldermændsvalg (*Carl A. Petersens*) blev det enstemmig vedtaget for Fremtiden at benævne Oldermænden med »Navnet Formand og Bisidderne med Navnet Repræsentanter.« Senere vendte man stiltiende tilbage til det gode og hævdvundne »Oldermænd«, og nu, efter de gjældende Love, har Lauget atter »Bisiddere«.

Endelig sker i disse for Lauget vanskelige Aar den sidste Underhaandsforandring, uden at man skrider til en samlet Lovrevision, i 1889, da det under Oldermænd *Clausen* vedtages at nedsætte Indskudet til 2 Kroner, en Beslutning, der iøvrigt, ligesom den tidligere Nedsættelse, følges af endel Indmeldelser.

Smaa
Forandringer.

Først i 1891, da *J. H. Lindhard* bliver Oldermænd, vedtages nye moderne Love, som senere underkastes en indgaaende Revision og derefter i ny Affattelse gennemføres i 1897.

DE NUGJÆLDENDE LOVE.

Siden 27de August 1897 gjælde følgende Love for Drejerlauget i Kjøbenhavn:

§ 1. a. Laugets Formaal er at virke til Fagets og Standens Tarv og til Sammenhold blandt Medlemmerne.

b. At understøtte trængende Medlemmer, Enker og ukonfirmerede Børn.

§ 2. Enhver, der har Borgerskab som Drejer, og driver dette Fag som Hovednæring, kan blive optaget som Medlem, naar han er bosat her i Landet.

§ 3. Den, der ønsker sig optaget i Lauget, maa henvende sig derom til Oldermænd, medhavende sit Borgerbrev. Optagelsen sker ved Oldermændens Skjøn. Skulde en Begjæring om Optagelse blive nægtet, kan den paagjældende appellere til Generalforsamlingen, dog skal der i dette Tilfælde være mindst $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer for, for at Optagelsen kan finde Sted.

§ 4. Kontingentet betales forud med Kr. 1.50 pr. Kvartal. Ny tiltrædende Medlemmer betale Kontingent for det Kvartal, i hvilket de ere optagne, og desuden et Indskud af 2 Kr.

Ved Erlæggelsen af Indskudet og det første Kontingent erhoder hvert Medlem et Optagelseskort, udstedt af Oldermænd, et Exemplar af Laugets Love og et Exemplar af den til enhver Tid gjældende Svendepriskurant.

§ 5. Paa Laugets Regnskab fordeles det ordinære Medlemskontingent saaledes: $\frac{1}{6}$ tilfalder Laugets Trængende, $\frac{2}{6}$ kan anvendes til en selskabelig Sammenkomst, medens Resten anvendes til Laugets Formaal og Administration.

§ 6. Intet Medlem maa paadrage sig Restance for mere end et Kvartal, hvis Vedkommende da ikke i Løbet af en Maaned, efter skriftlig Paamindelse af Kassereren, indbetaler Restancen, udslettes han af Lauget og kan ikke gjenoptages før Skylden er betalt. Oldermænd og Kassereren kan dog give yderlige Henstand, naar de finde, at særlige Omstændigheder tale derfor. Er der hengaaet et helt Aar efter Udsettelsen, skal tillige betales nyt Indskud.

Bopælsforandringer maa strax anmeldes for Oldermænd og Kassereren, i paakommende Tilfælde maa Vedkommende selv bære Ansvar af de Følger, Undladelse heraf kan medføre.

§ 7. Under særlige Forhold har Bestyrelsen Ret til at lade opkræve extra Kontingent, som dog ikke maa overstige 1 Kr. Kvartalet. Af Laugsmestre, der arbejde alene, af Enker eller andre, der staa i Rang hermed, kan ikke opkræves extra Kontingent.

§ 8. Ældre og svagelige Medlemmer kunne blive kontingentfri, uden derfor at miste nogen af deres Rettigheder, naar de henvende sig med Begjæring derom til Oldermænd, der har at forelægge Sagen ved første Bestyrelsesmøde, som tager Bestemmelse. Samme Adkomst har Afdødes Enker, ligesom disse kunne indtræde i Mandens Rettigheder, saalænge de forblive ugifte.

§ 9. Under Strejkeforhold, eller naar en Priskurant er opsagt, enten fra Mestrens eller fra Svendenes Side, kan ingen Udmeldelse finde Sted. Kun under rolige Arbejdsforhold kan et Medlem melde sig ud af Lauget, og skal Udmeldelsen da ske

skriftlig til Oldermænden med 3 Maaneders Varsel, og Kontingent betales for det Kvartal, hvori Udtrædelsen finder Sted. Staar Vedkommende i Skyld til Lauget, komme Reglerne om Restance til Anvendelse (se § 6).

Fra den Tid et Medlem har udmeldt sig, har hverken han, eller eventuelt hans Enke, nogen Adkomst til Laugets Goder.

§ 10. Ukollegiale Handlinger, samt upassende Opførsel paa Møderne kan medføre Udelukkelse af Lauget.

Udelukkelse kan dog kun finde Sted efter Beslutning paa en Generalforsamling, og naar $\frac{3}{4}$ af de Mødte have stemt derfor. Til en saadan Generalforsamling skal den Paagjældende have Tilsigelse og Ret til at være til Stede, saalænge hans Sag staar for, men han har ingen Stemmeret. Forslag om Udelukkelse kan fremkomme fra Oldermænden, 3 Bestyrelsesmedlemmer eller fra 10 Medlemmer. Disse maa i saa Fald indgive en med Navnes Underskrifter forsynet motiveret Klage til Oldermænden. Bestyrelsen skal dog kunne tilbagevise en saadan Klage. Udelukkelse af Lauget kan enten gjælde for bestandig, eller for kortere Tid.

§ 11. Et Medlem, der ved Dom er fundet skyldigt i en i den offentlige Mening vanærende Handling, udslettes af Lauget og kan ikke senere optages, medmindre han har erholdt Æresoprejsning.

§ 12. Æresmedlemmer udnævnes af Generalforsamlingen efter Forslag af Bestyrelsen. Æresmedlemmer betale intet Kontingent, og ere ikke pligtige til at modtage noget Tillidshverv.

BESTYRELSEN.

§ 13. Laugets Bestyrelse skal bestaa af Oldermænden, som vælges for 1 Aar ad Gangen, samt af 6 Bisiddere, der vælges for 3 Aar. Af disse afgaa hvert Aar de to ældstvalgte. Ved første Generalforsamling afgaa ingen af de nuvalgte Bisiddere. Hvert Aar vælges desuden en Suppleant. Bestyrelsesvalg skal almindeligt feregaa paa den ordinære Generalforsamling, men kan dog, under særlige Omstændigheder, ogsaa foregaa paa en extraordinær.

Alle Bestyrelsesvalg skulle være skriftlige. Afgaaende Bestyrelsesmedlemmer kunne gjenvælges.

Afgaar et Bestyrelsesmedlem i Aarets Løb, enten ved Dødsfald eller af anden Grund, indtræder Suppleanten i hans Sted, indtil Valg kan finde Sted.

§ 14. Hvert Medlem er pligtig til at modtage det paa ham faldende Valg, dog skal det Medlem, der har havt Sæde i Bestyrelsen, i den her i Lovene fastsatte Funktionstid, have Ret til at træde tilbage og kan ikke, mod hans Villie, vælges til noget Tillidshverv før efter 3 Aars Forløb.

§ 15. Efter hver Generalforsamling, hvor Bestyrelsesvalg har fundet Sted, sammenkalder Oldermænden snarest muligt et Bestyrelsesmøde, ved hvilket den af sin Midte vælger Viceoldermænd, en Kasserer og en Sekretair. Valgene foregaa ved skriftlig Afstemning.

For at et Bestyrelsesmøde er beslutningsdygtigt, skal mindst 5 af dens Medlemmer være til Stede.

I Bestyrelsen afgjøres alle Sager med almindelig Stemmeflerhed, i Tilfælde af Stemmelighed gjør Oldermændens Udslaget.

§ 16. Oldermænden paaligger det at repræsentere Lauget og besvare Spørgsmaal, der maatte blive rettede til det. Han leder Forhandlingerne saavel ved Bestyrelsesmøderne som ved Generalforsamlingerne, og han underskriver paa Laugets Vegne i alle Tilfælde, undtagen naar Penge skal hæves i Sparekassen eller andre Steder, hvor Laugets Midler maatte være anbragte, da udfordres tillige mindst 2 Medbesty-

reses Underskrifter. Han opbevarer alle Laugets Værdier og Ejendele, som han besørger forsvarlig assurerede. Af Kassereren modtager han alle Laugets Kontanter, saasnt de ere indkomne, og udbetaler alle Regninger og tilstaaede Understøttelser. Han bistaar Kassereren med Laugets Regnskab, fører Tilsyn med Laugets Udlærlinge medens de tegne deres Svendeprove, og i Laugsprotokollen indfører han en Inventarliste, der stadig holdes à jour. Han er berettiget og pligtig til at optræde og handle paa Laugets Vegne, naar han finder det fornødent.

Intet Møde eller Generalforsamling kan indvarsles uden gennem ham.

§ 17. Viceoldermanden overtager i et og alt Oldermændens Pligter og Rettigheder, naar denne er forhindret i at røgte sit Hverv.

§ 18. Kassereren udstæder Kvitteringer, indkasserer Indskud og Kvartalskontingent, fører Laugets Regnskab samt Af- og Tilgangsliste, som ved den aarlige Generalforsamling skal være indført i Laugsprotokollen. Saasnt Kvartalskontingentet er indkasseret, hvilket senest maa være tilendebragt midt i Kvartalet, indbetales det til Oldermænden mod fornøden Kvittering. Regnskabsaaret udløber med Kalenderaaret.

§ 19. Sekretairen fører Protokollen saavel ved Bestyrelsesmøderne som ved Generalforsamlingerne. Iøvrigt bistaar han Oldermænden ved alle skriftlige Arbejder.

§ 20. Ordentligvis holder Bestyrelsen Møde mindst hvert Halvaar. Paa disse Møder fremlægger Oldermænden Sparekassebøger og andre Værdier, ligesom han er pligtig til at give alle de Oplysninger, som maatte ønskes, der vedrører Laugets Regnskab.

§ 21. Til at gennemgaa og efterse Laugets Regnskaber, Sparekassebøger og øvrige Lauget tilhørende Værdier, vælges hvert Aar paa den ordinære Generalforsamling 1 kritisk Revisor for 2 Aar, første Gang vælges 2. Den, der ved første Valg har faaet det færreste Antal Stemmer, afgaar efter et Aars Forløb men kan gjen vælges. Revisorerne skal have mindst 8 Dages Frist til at revidere Regnskabet, og Oldermænden skal forelægge dem Laugets Værdier og Sparekassebøger ved den aarlige Revision, og ellers saa ofte de maatte forlange det.

Efter endt Eftersyn giver Revisorerne Regnskabet Paategning om eventuelt fundne Udsættelser eller Godkjendelse. Regnskabet skal revideres en Gang aarligt, og fremlægges det i revideret Stand ved den ordinære Generalforsamling i Februar.

§ 22. At have Sæde i Laugets Bestyrelse, som alle andre Hverv, ere ulønnede Tillidsposter, derimod har Bestyrelsen Ret til, under særlige Forhold, at benytte lønnet Medhjælp, ligesom Oldermænden, naar han finder Anledning dertil, for Laugets Regning kan antage en Jurist til at dirigere og assistere ved Møder eller Generalforsamlinger.

GENERALFORSAMLINGER.

§ 23. Ved simpel Stemme flerhed har Generalforsamlingen den højeste Myndighed i alle Laugets Anliggender, undtagne ere § 3 og Lovforandringer. For at en Generalforsamling skal kunne vedtage ny Love eller Lovændringer udfordres, at mindst $\frac{3}{4}$ af de Mødte skal stemme for.

§ 24. Alle Generalforsamlinger og Møder bringes til Medlemmernes Kundskab mindst 2 Dage før, ved trykt eller skriftlig Tilsigelse, der omsendes med Posten. Alle Tilsigelser skulle indeholde en fuldstændig Dagsorden, og ved Lovforslag og Lovændringer skulle disses Ordlyd være aftrykte.

Naar en Generalforsamling er lovlig indvarslet, er den beslutningsdygtig uanset de Mødtes Antal, men kan ikke tage afgjort Bestemmelse om Andet, end hvad der er opført paa Dagsordenen.

En Generalforsamlings Lovlighed er ikke afhængig af om samtlige Medlemmer

have modtaget Tilsigelsen; i Tvivlstilfælde afgjør den selv, med alm. Stemme flerhed, om den skal betragtes som lovlig eller ej.

§ 25. Den ordinære Generalforsamling afholdes hvert Aar i Februar Maaned, paa denne foretages følgende Sager:

- a. Fremlæggelse og eventuel Godkjendelse af de reviderede Regnskaber (hvoraf sendes en Afskrift til Kjøbenhavns Magistrat).
- b. Beretning om Laugets Virksomhed i det forløbne Aar.
- c. Af- og Tilgang.
- d. Behandling af indkomne Forslag.
- e. Valg af Bestyrelse i Henhold til Lovene, Valg af Suppleant og Delegerede.

Forslag, der ønskes behandlet paa den ordn. Generalforsamling, skal være indsendt skriftlig til Oldermænden før 25. Januar.

§ 26. Laugsprotokollen, som føres ved alle Generalforsamlinger og Møder, skal altid underskrives af den tilstedeværende Bestyrelse, og er der taget Beslutninger i vigtige Spørgsmaal, kan Bestyrelsen tillige forlange samtlige Medlemmers Underskrifter. Ved at underskrive Protokollen have Medlemmerne forpligtet sig til at bøje sig for skete Afstemning.

§ 27. Extra ordn. Generalforsamlinger kan besluttes af Oldermænden, 3 Bestyrelsesmedlemmer eller mindst 10 Medlemmer, naar disse, samtidig med Begjæringen, skriftlig opgive til Oldermænden, hvad de ønske behandlet, og er han da pligtig til at indkalde Generalforsamlingen senest 14 Dage efter at have modtaget Begjæringen.

Undtagen ved Bestyrelsesvalg kunne alle Afstemninger ske ved Haandsoprækning, men skulle dog foretages skriftlig, naar det forlanges.

Ingen kan afgive Stemme uden ved personlig Nærværelse.

§ 28. Enhver, der er lovlig tilsagt til en Generalforsamling, er pligtig at møde, den, der udebliver uden at sende skriftligt eller mundtligt Afbud til Oldermænden, skal betale en Bøde af 25 Øre, der tilfalder Administrationskontoen og opkræves tilligemed Kvartalskontingentet.

ANDRE BESTEMMELSER.

§ 29. Under Arbejdsstandsninger maa ingen af Laugets Medlemmer antage strejkende eller udelukkede Arbejdere, kommer det til Oldermændens Kundskab, at Nogen har forset sig herimod, skal han straks sende Paabud til Vedkommende om at afskedige disse.

§ 30. Ingen Laugsmester maa indgaa paa eller underskrive Noget, der udgaar fra Svendene eller deres Organisation, før det er forelagt og vedtaget i et Laugsmøde.

§ 31. En Lærling, der er løbet af sin Lære hos en af Laugets Medlemmer, maa ikke antages af nogen anden Laugsmester, med mindre Bestyrelsen og vedkommende Læremester billiger det.

§ 32. I Tilfælde af Uenighed blandt Medlemmerne, er Enhver, saavel Klager som Anklaget, pligtig, efter Tilsigelse, at møde for Bestyrelsen, og gjøre Rede for Sagen. Hvis et Bestyrelsesmedlem er Part af Sagen, indtager Suppleanten hans Plads, medens Sagen paakjendes. De stridende Parter ere pligtige til at bøje sig for den faldne Kjendelse.

§ 33. For Overtrædelse af §§ 29, 30, 31 og 32 kan Bestyrelsen ikjende Bøder indtil 20 Kr. De ikjendte Mulktter skulle indbetales til Oldermænden inden den i hvert enkelt Tilfælde fastsatte Tidsfrist; Undladelse heraf har Udelukkelse af Lauget til Følge.

Forsaauidt det ikke forud er fastsat her i Lovene, tager Bestyrelsen Bestem-

melse om, hvilken Laugskonto de forskjellige Mulkter og Laugets uvisse Indtægter skulle tilfalde.

§ 34. Ønsker Medlemmernes Udlærlinge at aflægge Svendep prøve ved Lauget, maa Udlærlingen møde hos Oldermænden for at lade sig indtegne, hvorfor han betaler 4 Kr., der tilfalde Administrationskassen. Lærlingen vil da faa Underretning om, naar og hvor han skal tegne sin Svendep prøve. Den udførte Tegning bedømmes af Oldermænden. Efter udført og antagen Svendep prøve udstedes Svendebrevet af Bestyrelsen, der tillige er Bedømmelseskomité.

§ 35. Har en Lærling indtegnet sig til Aflæggelse af Svendep prøve, tilsiger Oldermænden 2 Skuemestre, der under Arbejdets Udførelse have at tilse Lærlingen saa ofte, at de i Forening med Læremesteren, kunne give Attest for egenhændig Udførelse. Fortrinlige Svendep prøver ville blive indstillede til Haandværkerforeningens Medaille.

§ 36. Dør et Medlem eller et Medlems Hustru, og Dødsfaldet anmeldes for Oldermænden, skal der omsendes Meddelelse til Medlemmerne om naar og hvor Begravelsen finder Sted. Det ved Lauget værende Ligklæde kan ved saadanne Lejligheder beholdes til Laan, naar vedkommende Slægt vil lade det afhente hos Oldermænden og forpligte sig til efter Brugten atter at tilbagelevere det i ren og forsvarlig Stand.

§ 37. Skulde Lauget se sig i Stand til at opspare Kapital i Understøttelseskassen, eller muligt ved Legater komme i Besiddelse af Formue, skal denne anbringes paa den mest betryggende Maade og altid paa Laugets Navn. Kun Renten kan anvendes i dens oprindelige Øjemed, men aldrig Kapitalen.

§ 38. Alle Understøttelser, Legater og Laugets Friboliger i Haandværkerstiftelsen bortgives som Regel af Generalforsamlingen (herfra er dog, i Henhold til Testamentets Bestemmelser, de C. D. H. Willrodtske Legater undtagne), dog kan Bestyrelsen, i paa kommende Tilfælde, votere en øjeblikkelig Hjælp.

Den, der har erholdt en af Laugets Friboliger, er kontingentfri, hvis det forlanges.

Kun Laugets Medlemmer, deres Enker og ukonfirmerede Børn kunne faa Understøttelse af Lauget.

§ 39. Det Medlem, der nyder Legat, Fribolig eller anden Understøttelse af Lauget, er fritaget for Tillidshverv.

§ 40. Hvad Lauget ejer, eller muligt kommer til at eje, kan aldrig deles eller paa anden Maade forbruges af Medlemmerne.

Skulde Medlemsantallet tage saaledes af, at Lauget kan befrygtes hævet i Kraft af Næringslovens § 25, eller et Flertal af Medlemmerne beslutter det, da skal der, ved tvende Generalforsamlinger, hvor Sagen forelægges og drøftes for den første, medens endelig Afstemning først kan finde Sted ved den anden, og ved denne skulle Reglerne i § 3 bringes til Anvendelse, tages Bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes med den Formue og de Rettigheder, som Lauget maatte være i Besiddelse af.

§ 41. Skulde forekomme Tilfælde, der ikke ere forudsete i disse Love, har Generalforsamlingen den afgjørende Myndighed, og ingensinde kan en Sag, der vedrører Laugets indre Forhold, indankes eller paadømmes af Landets Domstole.

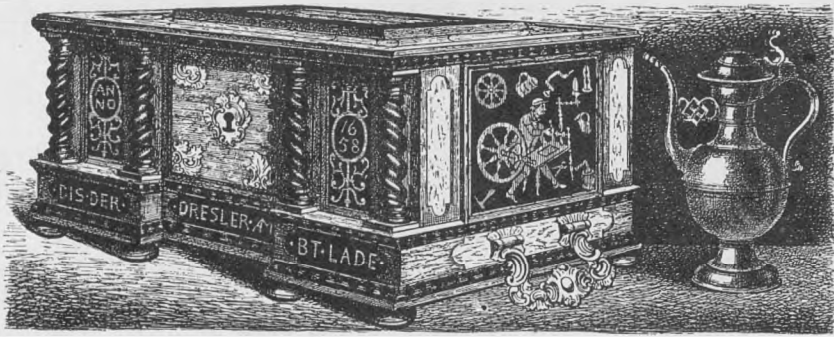

Fig. 50. Drejerlaugets Lade.

LAUGSMINDER.

DET ældste Laugsminde er Protokollen af 1652 med Artiklerne og de korte, tildels ufuldstændige Mødereferater. I Amtsseglet, som er gengivet heri Bogen, staaer 1653, men om det har denne Ælde er vel tvivlsomt. Derimod er Drejerlaugets Lade ganske sikkert fra Aar 1658 og er en af de ældste Lader, som existere og utvivlsomt en af de smukkeste (Fig. 50). Den opbevares nu i »Dansk Folkemuseum«, hvortil den i 1887, i Oldermænd Clausens Tid, blev overladt til Opbevaring tilligemed det gamle Ligklæde.

Laden, der er ca. 1 Al. lang og $\frac{3}{4}$ Al. bred, har følgende Indskrift: »Di Dresler Amt Lade«. Den har en meget stor og solid Laas og Bronzebeslag og er smykket med smukke drejede Søjler. Ejendommelige ere Felterne paa Siderne og Endefladerne med Fremstilling af arbejdende Drejere. Paa vedføjede Afbildning (Fig. 51) ses et af disse Felter.

Paa Folkemusæet, hvor Forf. beredvillig har faaet alle Oplysninger, findes ogsaa Svendens Lade, der er langt yngre,

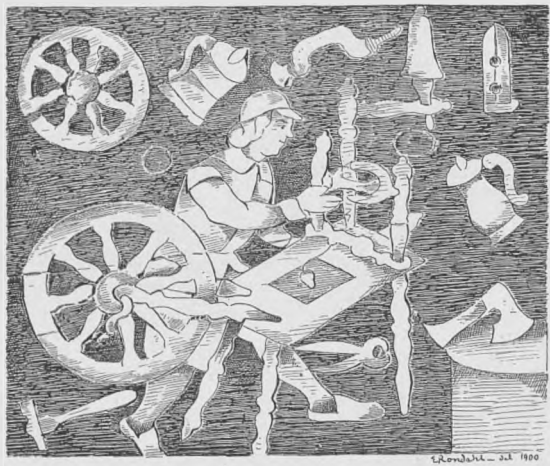

Fig. 51. Et af Ladens Felter.

Fig. 52. Drejersvendenes Lade.

nemlig fra 1790. Ogsaa af denne Lade hidsættes en Afbildning (Fig. 52), men den er ikke nær saa smuk og interessant, omend den er overordentlig vel bevaret.

Af Interesse er naturligvis Velkomsterne, hvoraf findes en i Sølv og den her afbildede af Tin (Fig. 53). Paa Sølvvelkomsten er graveret: Oldermænd *M. J. Brund*, hvortil maa sigtes til Oldermænd *Mogens Jochumsen Brun*, som var Oldermænd i Aarene 54—57 og hvormed altsaa Velkomstens Alder er konstateret. Noget Aarstal er den ikke forsynet med. Derimod findes, foruden Bruns, 25 Navne og to Vers. Paa den ene Side læses:

For Drejer Lauget her nu staaer
 En Hvælkomst som i mange Aar
 I Laden haver voxet op
 Men nu har faaet sin fulde Top
 Derfor vi sige denem Tak
 Som nu for lang tid sagt god Nat.

Hvorafter forstaaes, at Sølvskiltene, som samledes af Laugene, naar Tiden var inde, sammensmæltedes og benyttedes til Velkomsten. Denne Sølvvelkomst har dog faaet ny Forsyning og staaer nu prydet med 24 Skiltmedailler i Sølv, og paa Velkomstens anden Side læses da ogsaa:

Di Drechsler aber abzuglich
 Soe machen disen Wilkomst rich
 Mien Bruder giebst du mit da zu
 So trinkt davon beide ich und du.

Velkomsten er kronet af en Fane med Rokkehjulet og Løbere af Skakspillet.

Paa Tinvelkomsten findes paa Laaget en romersk Soldat, og den er prydet med otte Løvehoveder og Drejernes Vaaben, saaledes som det ses af Afbildningen.

Af Sager, som ere overgivne Musæet af Drejersvendene, findes videre: En Tobakstallerken af Tin, et Tinbæger fra 1778, et Sølvbæger fra 1803 og et Bæger af Tin fra samme Aar, en Tudkande af Tin, et Laugsskilt, forskellige Skafferstokke og Marskalkstave og to Faner. Den ene af disse er tildels af rød Silke. Paa Skjoldet findes en kronet Sammenstilling af forskellige Skakbrikker. Skjoldet er delt med et bredt Kors i fire blaa Felter, i hvilke findes Drejernes sædvanlige Attributer, hvortil er føjet en Paraply. Over Korsets Midte er lagt et mindre Skjold, paa hvis forgyldte Grund ses en Rok. Den anden af disse interessante Faner er af gult Silketøj. Herpaa er gengivet en Rok, paa hvis ene Side findes et Horn, paa dens anden Side en Kugle omspændt af en Krumpasser.

I Laugets Besiddelse er endnu en Bøsse af Messing (Fig. 54) og forsynet med Aarstallet 1742.

Vi vende tilbage til Protokollerne. Af saadanne er bevaret i Laugets Værge to store og læderindbundne, den ene benyttet fra 1744—1750 og senere fra 1878—1900, den anden anvendt som egentlig Laugsprotokol i Perioden 1750—1877. Fra Aaret 1674 have en mindre, men tyk pergamentsindbunden Protokol, som delvis benyttedes til 1736. En meget fin Bog, i Pergament og med Metalspænder, er fra 1679. Paa dens Yderside er skreven: »Mesterbogen« og

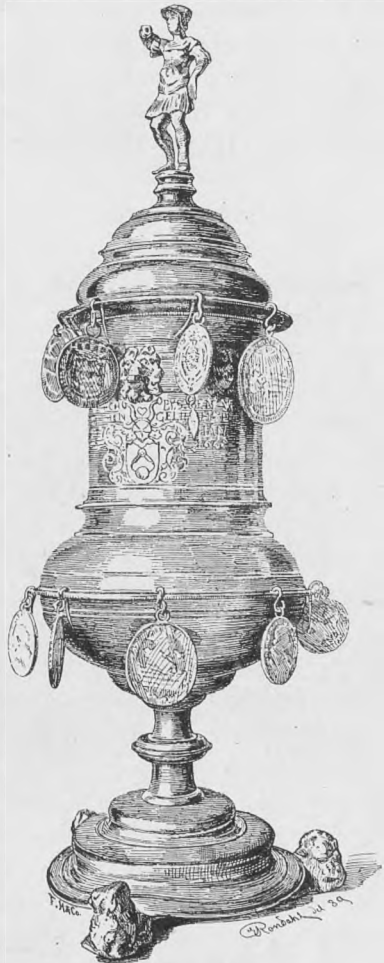

Fig. 53. Tin-Velkomsten.

paa dens Ryg: »Mesterrullen fra 1679 til 1744«. Paa den første Side læses, prentet med store og smukke Bogstaver:

*Udi den Hellige Trefoldigheds Naufn Hafuer de
Erbaarne og Konsterige Dreyer Ampls Mestere
Her udi den Kongelige Residentz Stad Kiøbenhafn
Anno 1679 ladet denne Bog bekoste og forferdige
til Brødernes Naufne at Indskrifue som nu ere,
Sampt alle efterkommende Mesteris nøte og brug,
Brugis kand.*

*Og findis Amptmesternis Naufne indført en efter
anden, som di udi Lauget ere indkomne och deris
Steed falde kand.*

Ligeledes i Pergament er en »Drenge- og Restancebog« fra 1652—1674 og »Drenge Bogen fra 1695 til 1725«. I tykt Læderbind findes en Drengebog, som er ført fra 1740 til 1846, og hvori et Reglement med nyttige Regler for Læredrenge, saasom: »Naar de nogensteeds i Byen udskikkes, skal de deres Ærinde høflig og rigtig forrette og strax skynde sig hjem igien«. Ogsaa i Læder er »Dreyer Laugets Quartal Bog«, ført fra 1744 til 1829.

Endelig besidder Lauget »Svennenes Bog fra Anno 1742«, indbunden i Pergament og ført til 1819. En »Drejer Laugets Mesterbog«, indbunden i Læder, er fra 1744, men den har mest været benyttet som Regnskabsbog. En lille Protokol, der er benyttet fra 1818 til 1844, har Fortegnelse og Regnskab med Hensyn til Svendene og de af dem ydede Bidrag eller modtagne Understøttelser og endelig findes en Bog med »Efterretning om de Svende, som ved Dreierlauget have forfærdiget Mesterstykke og hvilke af Laugets Mestere, der have haft Tilsyn dermed, saavel som hvad Tid enhver Mester har været tilstede og hvilken Deel af Mesterstykket i den Tid er arbejdet paa«. Denne Bog er ført fra 1833 til 1859.

Fra Aar 1900 benytter Lauget en ny stor og smuk Forhandlingsprotokol, hvori Alt indføres systematisk, hvilket unægtelig ikke gjaldt de ældre Bøger, hvor meget øjensynlig er udeladt og som dertil ofte ere benyttede i Flæng, uanset deres egentlige Bestemmelse.

Laugartiklerne af 1668 og 1678 findes i smukke Udskrifter paa Pergament, de første forsynet med Segl i elegant drejet Trækapsel.

I Raadhusarkivet opbevares en elegant Bog i Pergament og med Spænder. Den har følgende Titel: »Denne er Dreier-Svennenes Inskriver Bog Anno 1742. Der Dresler-Gesellen Ihre Einschreib Buch Anno 1742«. Paa første Blad læses: »Anno 1742 d. 12. November bin ich Michael Jacobsen Klauen (senere Oldemand. Forf. Anm.)

zum Ersten Mahl bei der gesellen lade in Copenhagen Erscheinen. Kost 3 $\frac{1}{2}$ 3 β dansk«. Paa Dansk staaer der senere ved Forskjellige: »sad jeg første Gang for Laden«, eller »... var jeg første Gang for aaben Lade«. En af de sidst indskrevne i Bogen er *Johan Heinrich Lindhard*. Endvidere findes i Raadhusarkivet en »Omskuebog fra Drejersvendene i Kjøbenhavn 1832«. Den indledes med en Fortegnelse over de Svende, som betale Tidepenge til Laden. Den omfatter 25, næsten alle ganske unge Svende.

Laug^{et} benytter stadig sit smukke *Ligklæde* og *Laugsfanen*. Denne er en Silkefane, hvis Stang afsluttes af en udskaaren, forgyldt Trækroner. Paa Fanen staaer som Indskrift blot »Drejerlauget«. Til Hovedfanen hører fire Bifaner med Hovedfigurerne af Skakspillet.

Det allersidste »Laugsminde« er *Dirigentsklokkerne*. Den er skænket til Jubilæet af Dørgrebsfabrikant *Mart. Petersen*, Bisidder i Laug^{et}.

Den har Inskriptionen: 9de Maj 1652. Drejerlauget i Kjøbenhavn 1902. Paa dens Side er gjengivet en Krumpasser, omfattende en Kugle, og Drejernes daglige Værktøj, et Rør og en Mejsel.

Carl Hansen skildrer i sin Bog »Kunstdrejerforeningen i Kjøbenhavn« en Kvartalsforsamling af Drejersvende i Trediveerne saaledes:

De zünftige Svende samledes fire Gange aarlig paa Herberget efter Tilsigelse af Oldgesellen, for der at erlægge deres Tidepenge til Laug^{et}. Til disse Kvartalsmøder tilsagdes ogsaa 2 Mestre (Lademestrene). Naar Alle vare forsamlede, lukkedes Døren omhyggelig til, Laden anbragtes paa Bordet, og Oldgesellen slog 3 Slag paa Laug^{et} med Skafferstokken, idet

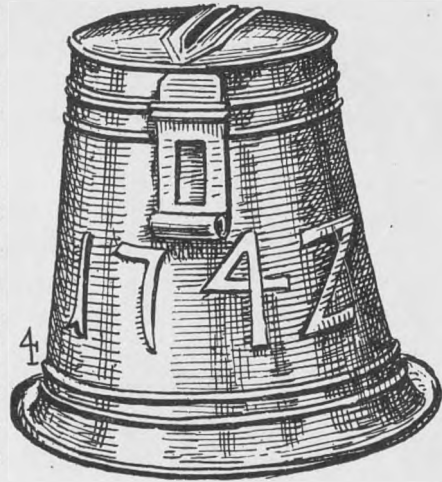

Fig. 54. Laugsbøssen.

Fig. 55. Dirigentsklokke.

han udtalte: »Also, mit Gunst nun mache ich auf.« Højrosted Tale, Banden og Tobaksrygning var fra dette Øjeblik under streng Mulkt forbudt, Ingen indlodes, og enhver af de Tilstedeværende skulde have de 3 nederste Knapper i Frakken tilknappede. Først da aabnedes Ladens 3 Laase af Oldgesellen og de 2 Lademestre, der hver havde sin Nøgle. Ladens Laag aabnedes, og Skafferstokken anbragtes i lodret Stilling i Ladens bageste Hjørne til højre. Naar Regnskaberne og de Forhandlinger, der skulde foretages for aaben Lade, vare afsluttede, indlodes den, hvis Svendestykke alt var antaget af Mestrene, og som nu skulde gjøres til Svend. Den Indtrædende stillede foran den aabne Lade, og følgende ceremonielle Ordskifte udspandt sig:

Oldgesellen: »Hvad er din Begjæring?«

Drengen: »At blive gjort til en retskaffen og zünftig Drejersvend.«

Oldgesellen: »Alsaar mit Gunst. Idet jeg stiller Dig, nu udlærte Dreng for Svendenes aabne Lade, for at gjøre Dig til en retskaffen og zünftig Drejersvend, underrettes Du af mig om, hvad der herved paalægges og forbydes en saadan. Du skal være Din Øvrighed og Din Mester lydlig og underdanig, og i Mesterens Fraværelse fra Værkstedet skal Du paase, at Drengene udføre deres Arbejde godt og passe samme, samt at der er Rolighed og Orden tilstede paa Værkstedet. Du maa ikke indlade Dig med Drengene i Spil, Drik, Kammeratskab eller sligt, men holde dem i tilbørlig Lydighed. Du maa ikke lade Dig se paa Gaden uden Frakke og Stok, og iøvrigt altid opføre Dig som det sig en retskaffen Drejersvend agter og anstaaer.«

Efter at den vordende Svend havde oplæst Grussen, der lød saaledes:

»Glück für Meister und Gesellen von eigenem Handwerk«,
fortsatte Oldgesellen:

»Hermed giver jeg Dig en Stok i Din højre Haand som Tegn paa Ende af Din Drengestand, og ønsker Dig til Lykke i Din Svendestand, og siden en duelig Mester i Din hele Levetid.«

Den fyldte Velkomst rakte af Oldgesellen mod Ungsvenden; denne modtog den dog ikke, men tog kun Laaget af. Oldgesellen drak Ungsvenden til Velkomst i Lauget, idet han sagde: »Skaal Du, Hoch Drechsler«, hvorpaa Ungsvenden skulde slaa i Bordet. Efterat Laaget igjen var paasat, modtog Ungsvenden Velkomsten af Oldgesellen med de Ord: »Saafremt Du tømmer den i et Drag, koster den intet« (ellers betales den med 1 Rdl.). Oldgesellen tog nu Laaget af Velkomsten, og Ceremonien gjentoges af Ungsvenden. Oldgesellen og Ungsvenden rakte hinanden Haanden, idet de begge sagde »Hoch Drechsler«. Oldgesellen slog derefter 3 Slag med Skafferstokken i Bordet, og Laden lukkedes med de Ord: »Also mit Gunst, nun mache

ich zu.« Først nu var Ordet frit. Piberne tændtes og specielt en med røde Silkebaand besat Kridtpibe, der overrakte Ungsvenden af Herbergsøsteren (Pigen), og hvilken han skulde betale med 1 # og et Kys.

En Svend, der søgte Arbejde, havde ifølge Carl Hansen følgende at iagttage: Før han gik ind paa Værkstedet, slog han 3 Slag paa Døren med den for Svendene dengang aldeles uundværlige Stok. Naar han kom ind, oplæste han Grussen, hvorpaa de paa Værkstedet værende Svende sloge med knyttede Hænder i Bænken og sagde »Hoch Drechsler«. Naar dette var gjentaget af den fremmede Svend, begyndte Forhandlingerne, hvorefter han enten fik Arbejde eller Geschenck.

En ældre Mester, der har rejst meget i Udlandet som Drejersvend, har meddelt Forfatteren af denne Bog følgende Skildring af Ankomsten til et fremmed Værksted:

»Svenden træder ind med Stokken i venstre Haand og Hatten paa Stokken. Højre Arm og Haand holdes lige nedfaldende. Felleisen eller andet Rejsetøj medhaves ikke.

Han fremsiger »Grussen«:

Hoch Drechler! Glück zum Meister und Gesellen wegen des Handwerks,
og begiver sig hen til den Ældste paa Værkstedet og slaaer i hans Bænk.

Mestersvenden (den Ældste) spørger: Bist du Drechsler?

Svenden: Jawohl!

Mestersvenden: Wo komst du denn hier?

Svenden: Aus Nürnberg.

Mestersvenden: Was bist du für ein Landsmann?

Svenden: Aus Copenhagen.

Mestersvenden: Dann bist du willkommen!

Derpaa gives der Svenden Geschenck, og han gaaer baglænds ud af Døren«.

Fig. 56.

Svendeprøve efter Akademiets Drejernes Skafferstok. Svendeprøve.
Tegning.

Sølvpokal, skjænket Oldermænd Lindhard.

OLDERMÆNDENE.

OM Laugets første Oldermænd véd vi lidet eller intet. Protokollerne og Papirerne give os ingen Oplysninger. Med Sikkerhed véd vi, at Drejer *Niels Rasmussen* var Oldermænd omkring 1668, thi hans Navn er knyttet til Skraaen af dette Aar. Fra 1674 kunne vi derpaa begynde at følge Oldermændsrækken. Som det allerede i anden Anledning har været nævnt, blev i dette Aar Stolemageren *Rasmus Christensen* Oldermænd. Han regjerede i to Aar og afløstes i 1676 af Drejeren *Jørgen Reinkam*. I 78 fulgte *Johan Trimann*, i 80 *Jens Christensen*. Han sad til 1684, men fik saa endda først Lov at træde tilbage i 85. Den nye Oldermænd hed *Christen Andersen*, der i 87 afløses af *Knud Rasmussen*, som sidder temmelig længe og under hvem Lauget samledes i »en Sahl i Wilmanden i Schindergaden«. Først i 92 kommer en ny Oldermænd, *Thomas Brun*, i 95 afløses han af sin Navne, *Jochum Brun*, efter hvem *Rasmus Lauridsen* følger i 98. I 1701 er *Christian Trinde* Oldermænd og afløses tre Aar efter af *Michel Klauen*, hvorpaa følger *Niels Olsen*, *Villads Jensen*, *Christen Christensen*, *Thomas Christensen*, *Jakob Møller*, *Mikkel Grønwallt*, *Lauritz Jørgensen*, *Christian Lorentzen*, *Jørgen Nielsen*, *Lorentz Pipgras*, *Jacob Klauen* og *Peder Svendsen* — den sidste valgt i 1734 — i regelmæssig Række, som

dermed afbrydes. Peder Svendsen er Stolemager, og under ham begynder den voldsomme Strid, som er omtalt under Laugshistorien. Lauget var i Virkeligheden i nogle Aar uden Oldermænd. I Begyndelsen af Fyrreerne er *Isac Hermansen* traadt til, og fra 1744 er der med *Henrich Holst* som Oldermænd atter regelmæssige Forhold til Stede. Under denne Oldermænd er det, at Lauget faar Kro i »Veltkuglen«. I 1746 bliver *Johs. Gregorius* Oldermænd og vedbliver at fungere til 1750, dog synes han ikke at have deltaget i Møderne de sidste Par Aar og har rimeligvis været syg. I 50 overgiver han Laden og dens Beholdning med Undtagelse af et »Dokument fra Lüneborg«, som er bortkommet, til *Niels Jørgensen*, og nu holdes en lille Tid den toaarige Oldermændsvalgperiode. I 52 vælges *Christian Blanzius*, i 54 *Mogens Brun* (se under »Historie«) og i Begyndelsen af 57 *Michael Klauen*. Først i 61 er der nyt Valg, Klauen gjenvælges med 7 St., to andre Mestre faar hver et Par Stemmer. I 1763 vælges *Johannes Ambrosius*, som nyder den i denne Periode særlige Tillid at blive gjenvalgt baade i 65 og 67, iøvrigt er det en vanskelig Tid, og først i 69 at blive afløst af *J. E. Magnus*, som med Gjenvalg i 71 fungerer til 73. Den nye Oldermænd bliver *A. O. Weile*, der i 1775 gjenvælges med 6 St., medens *Lindberg* faaer 4 St. og *Lars Larsen* 1 St. I 77 gjenvælges *Weile* med 9 St., *Lindberg* faaer paany 4, men i 79 faaer *W.* kun to St., medens *H. M. Lindberg* vælges med det forholdsvis store Stemmeantal af 13 — der har aabenbart været Valgrøre — og derpaa holder Oldermændsædet i en Aarrække. Han gjenvælges i 81 og 83, men kommer i 85 i Mindretal. *Lars Larsen* faaer 7 St., *Lindberg* kun 3 og *A. Olsen*, *Weile* og *Geriche* hver 2 St. Overfor denne spredte Afstemning maa enten Magistraten have fastholdt *Lindberg*, eller *Larsen* have trukket sig tilbage, thi *Lindberg* vedbliver at være Oldermænd og gjenvælges i 87, 89, 91 og 93. Der er dog stadig Opposition, og særlig trænges han ved de to sidste Valg haardt af *Geriche*, som i 91 faaer 7 St. mod *L.s* 9 og i 93: 6 mod 11. Om Efteraaret efter det Valg dør imidlertid *Lindberg*, som har været Oldermænd 14 Aar sidste og ganske sikkert ledet Lauget med Dygtighed. *Geriche* bliver hans Efterfølger, valgt med 11 St., medens *Weile* faaer 4. *Geriche* vedbliver at være Oldermænd i 9 Aar til sin Død i 1802, hvorpaa den Tids største Drejermester, *Peder Simonsen*, bliver Oldermænd og fungerer til 1805, da han kommer i Mindretal overfor *Bencke*, som faaer 9 St., medens der kun falder 7 paa *S.* *Bencke* gjenvælges i 1807, men faaer kun 3 St. i 1809, medens *Spendrop* (*Spentrup*) vælges med 10 St. og gjenvælges i 1811. Ved det sidste Valg faaer han 9 St., medens der falder 5 paa *Lohmann*, der i 1813 vælges til Oldermænd med 14 St., medens *Spendrop* kun faaer 2 og atter er Stemmetallet saa

stort, at det tyder paa foregaaende Agitation. Lohmann var utvivlsomt en meget intelligent Mand, omend gjennemsyret af sin Tids mest konservative Tankegang. Han spillede, saa længe han levede, paa mange Maader en Rolle i Laugets Liv. Allerede paa Oldermænd *Geriches* Tid, da L. rimeligvis endnu var en ung Mand, have vi følgende karakteristiske Skrivelse fra ham:

Velædle Høistærede Her Older Mand.

Efter deres gode Forlangende i skrivelse til mig af 13de dennes, Vil jeg have den Ære hermed at besvare med efterfølgende.

Jeg holder det ubilligt, ja næsten utilladeligt, at vores med Mester og Laugsbroder P. Simonsens Handlinger maa med Billighed anses af enhver af os som fornærmende, først ved at hand ene holder ligesaa mange svende, som alle hands andre Medbrodre er istand til at kand holde, nu maatte vel spørges af hvad Aarsag hand dette gjør — dertil svares af ham at hand ikke kand befordre sit meget Arbejde uden ved saamanges Hielp, og mange Verksteders Opretning. Atter spørges af hvad Aarsag hand, fremfor vi andre kand have saa meget Arbejde, er det af den Aarsag at hand gjør sit Arbejde bedre end nogen anden af os, eller forstaar vi andre ikke det Arbejdes forfærdigelse, herom maa jo dog Tvivles, eller forvolder man lettere kiøb hos ham samme, dette kand man dog ey til fulde Tro, Især da hand kand give sine Folg en overdreven løn, som Tilforn aldrig har været Brug ved vores Laug, og ingen anden af os kand give. Daarligt vilde det være at falde paa de Tanker, at den Alvise bestyrer behagede just at tilsende ham Arbejdet og lykken ene, nej dette maa efter mine Tanker have en anden Aarsag, snarrest maa man falde paa de tanker, at saadant erhverves ved listig Politese, især da bemeldte kand rose sig af at have sit Arbejde fra alle steder omkring i Byen. Jeg holdt det for Gavnligt at det ikke var nogen Mester Tilladt at holde flere end 4re Svende og 1 Dreng eller 3 Svende og 2 Drenge uden forskiel, hvad enten samme var i laug med svendene eller ikke, da det er jo dog unægtelig at naar de fleste af os kun maa ærnære os ved en Svends Hjelp at 4re da kunde være tilstrækkelig og samme kunde rummes i eet Verksted, uden at oprette 3.

For det 2det burde det være en uimodsigelig Pligt iblandt os naar en Mester hafde ikun en svend og samme eller Mesteren selv faldt i nogen langvarig sygdom da at have den Rettighed i dette tilfælde at Æske een Svend af den Mester som hafde de fleste (een hand Trode sig at være Tient med) Hvilken uden mindste Vegring paa en af sidderne burde være følgagtig, paa det Hand ikke tillige med sygdommens haarde skiebne skulde se sit Arbejd og nærings Vej forsømt.

For det 3die burde en Enke som hidetil har være Brug besørget af Lauget med een Habilsvend samme burde staa under Oldermændens opsig og een saavel for ham Passende som for Enken Taalleg løn af Lauget stipuleres.

Og for det 4de burde enhver Svends Ugeløn bestemmes efter Hands Duellighed lyst og stræbsomhed i Professionen samme kunne best Oplyses ved at Laugets Mestere sammen Traade i een Raadslutning herom hvor enhver af samme efter sit beste skjønnende og egen Erfaring burde fremkomme med sit Forslag herom, naarsaavidt sket var og bestemt saavel i henseende til Arbejdet som Lønnen, da burde samme Trykkes og nedlægges et Exemplar i Mestrenes og i et Svendenes Lade, dette Troede Jeg sikkert at kunde blive Kraftigt Middel nok til at afhjælpe den uorden som hidtil har Existeret da een der nylig er bleven svend og tillige mangler meget i sin dygtighed i Professionen dog tør paastaa lige saa meget Løn som en Ældre Habilere, hertil kunde vel svares, at enhver Mester kand give sin Svend saa stor og liden løn

som hand selv lyster, sandt nok, men Erfarenhed har lært os, at naar den ene ikke vil eller kand give saa meget som den anden, da skjøtter ingen at arbejde hos den første men alle derimod hos den sidste — man skulde vel Tænke at een god Belønning skulde forskaaffe os gode og Flittige Svende, ney ikke i Arbejdet, Mesteren til Fordeel, men vel i Liderlighed og Vidtløftighed, dem selv til største Skade, da der af dem lægges bedre Flid til got at sværme og Drikke end til Ordentlighed og flittighed, saadant var fornødent at afhjelpe. Saafremt muligt var, ved een bedre Orden og indskierpelse, da disse er jo dog kun tienere og derfor ey bør være Fri Herrer.

Og for det 5te burde det ikke være en Svend tilladt at have Friraadighed i at forandre Værksted og Mester naar hand Lyster, da en Mester derved let kan sættes i største Forlegenhed og ellers med en god Villie maa indgaa di Conditioner som Svenden behager hannem at foreskrive, om det end og er Mesteren til største Skade. Jeg tykkes derfor at det Beste var at en Svend ligesaa vel ved vores Laug som ved Skomager Rebslager Bager og Bødkerlauget ikke burde have Frihed at skifte uden hvert Fierdingaar med 6 Ugers forud Opsigelse.

For det 6te burde Svendenes hele Forholdsregler være indført i en trykt Stil. Samme burde oplæses af Ørtsvenden for hver Dreng som skulde gjøres til Svend istæden for den hidtil brugte Handverks Gevonheit eller rettere narriske Sentenser, som tiener ikun til at opmuntre en ung uforstandig Svend til Trodsighed og stolthed.

Og for det 7de burde den nye Forhold med at være et Fierding Aar Ørtsvend forandres da dette er Mesteren til Skade i saa lang Tid — og endelig for det 8de burde enhver Svend erlægge til Syge Bøssen ugentlig 4 Sk. til den hafde samlet en Fond af 30 Rdl. og derefter ugentlig 3 Sk. naar der deraf havde samlet en Fond af 40 da ikun 2 Sk. ugentlig som stedse burde vedvare og enhver Mester indestaa derfor. Ligeledes burde for samme være en Regular Anordning at alt kunde gaa rigtig til og ey misbruges.

Nu har De allsaa heraf mine Betænkninger, hvilke jeg overlader til Deres Velædelheds Bedømmelse. Jeg forbliver imidlertid

Deres beredvilligste Tiener

Kbhv., 17de Januari 1800.

A. G. Lohmann.

P. S. Fortryd ikke paa, at det ikke er renskrevet, da Tiden ey tillod mig det.

Skrivelsen ses ikke at være bleven behandlet af Lauget, og Peder Simonsen blev jo senere Oldermænd.

Lohmann vedbliver at være Oldermænd i sex Aar. Ved Valgene har han Flertal, men *Høgemeier* har stadig en forholdsvis anselig Minoritet. Ved Valget i 1819 trækker Lohmann sig tilbage, og der falder da 9 St. paa *Kyhn*, 5 St. paa *Høgemeier*. Alligevel bliver den Sidste Oldermænd og fungerer til 1824. Da bliver det for Alvor *Kyhns* Tur, idet han vælges med 13 St. (1 faldt paa Lohmann). I 28 faaer K. kun 2 St., men der er iøvrigt meget spredt Afstemning: *Høgemeier* faar 1 St., *Kyhn* 2, *Ulrichsen* 5 St. og *Lorenz Bencke* 7 St. Den Sidste bliver Oldermænd, men frabeder sig allerede i 1830 Valg, hvorpaa *Ulrichsen* vælges og fungerer i 8 Aar, ivrigt bekæmpende Kunstdrejerne. Ved et af Valgene er Lohmann Modkandidat og faaer 5 St. mod *Ulrichsens* 13. *Ulrichsen* har iøvrigt sat sig et Minde i »*Ulrichsens* Stiftelse« i Blaagaardsgade. Fra 1838 er den kraftige og

myndige *Aulum* Oldermænd, fører Forhandlingerne med Kunstdrejerne og bekæmper dem ivrigt, da Sagen strander. Han bliver Gang efter Gang enstemmigt gjenvalgt og vedbliver at være Laugets Leder, lige til han den 9de Maj 1854 meddeler, at han ønsker at fratræde »paa Grund af Embedsansættelse« (han var bleven Slotsforvalter ved Frederiksberg Slot). Der tilførtes Protokollen: »De tilstedeværende Interessenter tilkjendegave den fratrædende Oldermænd, Hr. Aulum, der i 16 Aar med Nidkjerhed har varetaget Laugets Interesser, deres erkjendtligste Paaskjønnelse for hans saa uegennyttige og ufortrødne Virksomhed med Ønsket om, at al Held maa følge ham i hans fremtidige Stilling«.

G. F. PICKER.

Som ny Oldermænd valgtes med 12 St. *G. F. Picker*, medens 3 St. vare spredte. *Picker* havde paa sin Vis en vanskeligere Oldermændstid end nogen af sine Forgængere. Næringslovens Gjennemførelse nærmede sig, da han fik Oldermændssæde; han deltog i Oppositionen mod Loven, og han protesterede indirekte mod den, efter at den var gennemført. Hans Forslag til ny Love for Lauget, som ere omtalte under »Historie«, byggede paa gammel Opfattelse og Tradition, og netop denne seje Vedholden ved det Nedarvede virkede med til, at Drejerlauget blev et af de Laug, som opretholdt Livet. Smaat gik det vel i en Del Aar, men *Rammen* bevaredes og derved Muligheden for nyt Opsving, naar

Tiden var inde. Under de lidt triste Forhold blev *G. F. Picker* den af Drejerlaugets Oldermænd, som fik den længste Formandstid; han ledede Lauget i 19 Aar til sin Død i 1873. Kort forud var den mangeaarige Bisidder *Kleffel* død.

Efter *Pickers* Død samledes, paa Indbydelse af den tilbagelevende Bisidder *Segeberg*, 11 Mestre for at vælge Oldermænd. *Carl A. Petersen* valgtes med 7 St. 2 faldt paa *Tulinius*, 2 paa *Sørensen*. Bisiddere blev *Jacobsen* og *Tulinius*. *Carl A. Petersen* var i de første Aar ikke Oldermænd, men *Formand*, og Lauget kaldtes *Foreningen* — man foretog et under Forholdene forstaaeligt Forsøg ved denne Modernisering og indførte ogsaa andre Reforme, men mod Slutningen af de Aar *P.* præsiderede, vendte han tilbage til den gamle Betegnelse.

Efter i 10 Aar at have været Leder, døde *P.* i 1883, og *Carl E. Clausen* valgtes enstemmig med 12 St. til Laugets Oldermænd. *Jacob-*

sen og Tulinius vedblev at være Medbestyrere, men kaldtes stadig, som i Petersens Tid, ikke Bisiddere, men »Repræsentanter«. Da *J. H. Lindhard* i 1888 traadte til i Stedet for Kleffel, var det ogsaa som »Repræsentant«. Oldermænd Clausen, den eneste af Laugets tidligere Oldermænd som endnu lever, er og var en elskværdig og repræsentativ Personlighed og dygtig i sit Fag. Ved sit 40 Aars Jubilæum som Mester var han Gjenstand for særlig Hyldest fra Laugsmestrenes Side og fik overrakt en Sølvvinkande fra disse. Han er nu Lærer ved Skolen for Vanføre. Ved Slutningen af Clausens Oldermændstid forøgedes Medlemsantallet stærkt, saaledes at han ved Generalforsamlingen i 1890 kunde meddele, at Lauget nu talte 35 kontingentydende Medlemmer mod 20 Aaret forud. Ved en Generalforsamling i 1895 var Clausen Gjenstand for særlig Hyldest, idet den daværende

CARL A. PETERSEN.

Oldermænd, idet de Tilstedeværende rejste sig, bragte ham en Tak »for det Arbejde, han havde udført for Lauget og en Tak, fordi han havde holdt Lauget sammen paa et Tidspunkt, da alle Laug stagnerede; thi havde ogsaa han opgivet Ævret den Gang, saa havde der nu ikke eller dog i hvert Fald næppe existeret et Drejerlaug, og i hvert Fald havde vi ikke haft vore Friboliger i Haandværkerstiftelsen, de Willrodske Legater og den Ramme at bygge paa, som var saa nødvendig«.

CARL E. CLAUSEN.

Clausen fratraadte efter eget Ønske som Oldermænd i Begyndelsen af 1890, de nye Love traadte i Kraft, og *J. H. Lindhard* valgtes til Oldermænd med 18 af 22 afgivne Stemmer. Ved hans Side kom *C. Woll* til at staa som Viceoldermænd, *Emil Langaard* som Kasserer, *Tulinius* og *Schelhase* som Bestyrelsesmedlemmer.

Ved Vedtagelsen af de nye Love i 95 traadte *Woll* fra, og i hans Sted og som nye Bisiddere, Bestyrelsen talte fra nu af syv, valgtes *H. Rasmussen*, *H. P. Olsen* og *Mart. Petersen*. *Schelhase* blev nu Vice-

oldermand, *H. Rasmussen* Kasserer og *Mart. Petersen* overtog Sekretærforretningerne i Laugsbestyrelsen.

Om Virksomheden i Lauget under Lindhards Førerskab er talt under »Historie«. Her skal nævnes, at L. var Søn af Organist Lindhard i Stege, hvor han fødtes i 1839. Han stod i Lære hos Drejermester *Grum* i sin Fødeby og kom efter Krigen, under hvilken han var bleven Korporal, til Kjøbenhavn, hvor han etablerede sig i 1867. Efter i en Aarrække at have passet sin Forretning med stor Flid, begynder han i Slutningen af Firserne at træde frem i det offentlige Liv, hvor han snart skulde faa en saa stor og omfattende Virksomhed og saa mange Tillidshverv som de første af Haandværkets Mænd. Han havde allerede holdt flere Taler og Foredrag, særlig om Toldspørgsmaalet, som interesserede ham levende, da han fra Bisidder avancerede til Oldermænd.

J. H. LINDHARD.

Et Par Aar efter, i 92, holdt han 25 Aars Jubilæum som Mester, og Laugsbrødrene vare allerede da saa opfyldte af Erkjendtlighed overfor hans udmærkede Virksomhed, at de fejrede ham ved en smuk Festlighed. I 93 indvælges han i Haandværkerforeningens Bestyrelse, i 94 i Udvalget om Borgerlisten til Borgerrepræsentantvalgene. I 96 er han Dommer ved Udstillingen i Malmø og i 98 ved Udstillingerne i Kallundborg og Nakskov. I 98 bliver han Medlem af Bestyrelsen for Kjøbenhavns Grundejerforening og i 99 Kasserer i Fællesrepræsentationen, ligesom han ogsaa havde Sæde i Lærlingeforeningens Repræsentantskab og ledede Drejernes Centralforening.

Lauget hædrede J. H. Lindhard paa mange Maader. I 1896 fik han fra Laugsbrødrene overrakt den ovenfor afbildede smukke Sølvpokal, som paa Billedet er flankeret af et Par af de fra hans Værksted udgaaede udmærkede Svendestykker, et Billede af ham blev skjænket til Haandværkerforeningen, og det var paa Laugs-

J. P. SCHELHASE.

bestyrelsens Indstilling, at han i 1900, efter 10 Aars Oldermændsgjering og anden omfattende offentlig Virksomhed, blev udnævnt til Ridder af Dannebrog.

J. H. Lindhard døde temmelig pludseligt, og medens han tilsyneladende endnu var i sin fulde Kraft, den 8de Februar 1901. Hans Jordefærd foregik fra Frue Kirke under den største Højtidelighed og en overordentlig Deltagelse. I Laugsprotokollen skrev hans Kolleger i Bestyrelsen, som endnu den 29de Januar havde været samlede til Møde med ham:

»Lindhards bratte og uventede Død vil fremkalde et stort Savn. Hans klare Opfattelse af Sagerne og store Arbejdsevne vil vanskelig kunne erstattes. Dette i Forbindelse med, hvad han i alle de forløbne Aar har udrettet i Lauget og hans personlige Elskværdighed vil for bestandig sikre ham et taknemmeligt Eftermæle i Laugets Historie. Ære være hans Minde!«

Den 19de Februar 1901 valgtes den nye Oldemand: *J. P. Schelhase*, og som ny Bisidder *J. P. Frederiksen*. Den øvrige Bestyrelse nu ved 250 Aarsfesten er: *H. Olsen*, Viceoldemand, *H. Rasmussen*, Kasserer, *Mart. Petersen*, Sekretær, *Emil Langgaard* og *J. Petersen*.

Oldemand *Schelhase*, hvis Interesse for dette Skrift Forf. nævner med Anerkjendelse og Tak, er født i Kjøbenhavn i 1848 som Søn af en fattig Dugmager. Han kom paa Opfostringshuset og derefter, mærkeligt nok, i 1863 i Lære hos *Grum* i Stege, hvor kort forinden Lindhard var bleven udlært. De to Mænd fulgte i det Hele hinanden, thi som Svend arbejdede han i Tredserne hos Lindhard, der da var bleven Mester, og i det samme Værksted, som han nu efter L.s Død har overtaget. I en Aarrække var S. i Udlandet, arbejdede to Aar i Hamborg, Köln og Mainz og derefter otte Aar i Paris. Han uddannede sig her om Aftenen paa Modelerskolen, og om hans store Dygtighed vidner det, at han baade erhvervede sig en »Hæderlig Omtale«, to Broncemedaller og en Sølvmedaille, der overraktes ham med stor Højtidelighed. Som Mester fik han senere Sølvmedaille paa Malmøudstillingen.

I 1883 kom *Schelhase* tilbage hertil og etablerede sig. Hans Indvalg i Laugsbestyrelsen er nævnt foran, ligesom at han var Viceoldemand i Lindhards Tid og i det Hele — som L. selv udtalte — dennes »højre Haand«. Siden 1894 er han Kasserer i Drejermestrenes Centralforening.

LAUGSBRØDRENE.

Der er allerede i det Foregaaende givet adskillige Oplysninger om »Laugsbrødrene«, de Medlemmer, Lauget har havt, og deres Antal paa forskjellige Tidspunkter i den 250-aarige Periode. Nu ved 250-Aars Jubilæet tæller Lauget følgende Medlemmer:

Nr.	Ind- meldt.	Nr.	Ind- meldt.
1 D. A. Tulinius, Æresmedlem i Lauget, Blegdamsvej 8	1843	34 J. M. Drejfald, Korsgade 33	1894
2 C. E. Clausen, tidligere Oldemand, nu Revisor i Lauget, Brogade 8	59	35 C. C. Olsen, Strandgade 23	95
3 Carl Hansen, Dosseringen 50	74	36 Wilh. Riisgaard, Gothersgade 93	95
4 Th. Steenholdt, Revisor i Lauget, Adelgade 77	80	37 F. M. Petersen, Sekretær i Laugsbestyrelsen, Pr. Jørgensgade 10	95
5 Emil Langgaard, Bisidder i Lauget, Grønnegade 36	81	38 H. R. Olsen, Laugets Viceoldemand, Adelgade 73	95
6 Fru S. Lindhard	82	39 S. A. Schmidt, Thorsgades Forl. 105	96
7 V. Piecker, Borgergade 98	85	40 C. C. W. Skeller, Oehlenschlägersgade 7	97
8 J. C. Vinther, Blegdamsvej 120	87	41 A. T. Nielsen, Boldhusgade 6	97
9 O. Hassert, Classensgade 55	88	42 P. Østergaard Jensen, St. Hansg. 6	97
10 J. P. Schelhase, Laugets Oldemand, Ny Vestergade 9	89	43 C. G. E. Hansen, Reventlovsgade 24	98
11 O. Lind, Nørregade 20	89	44 Hans Andersen, Nylandsvej 13	99
12 Th. Halling, Solvgade 7	89	45 F. Nielsen, Adelgade	99
13 H. Rasmussen, Kasserer i Lauget, Melchiorsplads 6	89	46 C. V. Rode, Valby Langgade 42	99
14 N. Eriksen, Borgergade 21	89	47 H. C. Berthold, Fælledvej 14	99
15 V. Sivertsen, Vesterbrogade 67	89	48 M. A. E. Petersen, Pr. Jørgensg. 10	99
16 Carl C. Beneke, Gothersgade 133	89	49 L. Larsen, Larslejrstræde 21	99
17 H. L. Mortensen, Badstuestræde 15	89	50 C. M. F. Kryger, Fiolstræde 27	99
18 H. C. Truelsen, O. Suhrsgade 21	90	51 H. P. Hansen, Teklavej	99
19 Aug. Saarbye, Tullingsgade 27	91	52 J. J. Andersen, H. C. Andersensg. 4	1900
20 B. M. C. Jensen, Fiolstræde 15	91	53 J. E. Langermann, Boldhusgade 4	01
21 F. Nielsen, N. Farimagsgade 48	92	54 H. Hoffmann, Kjøbmagergade 48	01
22 L. A. Hooge, Strandgade 32	92	55 F. V. Steffensen, Elmegade 6	01
23 J. Petersen, Bisidder i Lauget, Birkegade 4	92	56 Fru Adeline Jakobsen, Nørrebrogade 16	01
24 J. V. S. Sibbern, Grønnegade 38	93	57 Th. Larsen, Gothersgade 6	01
25 J. F. Hansen, Istedgade 36	93	58 Sørensen, Matthæusgade 6	01
26 A. Nielsen, Vesterbrogade 12	93	59 N. C. Jørgensen, Torvegade 10	01
27 J. P. Frederiksen, Bisidder i Lauget, St. Hansgade 24	93	60 G. V. Rønning, Nørrebrogade 45	01
28 P. C. Jacobsen jun., Suppleant til Laugsbestyrelsen, St. Hansg. 24	93	61 Fru Henriksen, Torvegade 10	01
29 T. J. Holm, Adelgade 50	93		
30 T. G. Tulinius, Vesterbrogade 38	93	Kontingentfri Damer:	
31 Edv. Burgmann, Ny Adelgade 4	93	62 Kleffels Enke, Alderstrøst.	
32 J. S. Jensen, Webersgade 7	93	63 Winchels Enke, do.	
33 S. Jahnsen, Ny Kronprinsesseg. 3	94	64 Slettings Enke, Laugets Fribolig.	
		65 Holsts Enke, Alderstrøst.	
		66 C. Wolls Enke, do.	
		67 Zichmanns Enke, Nyhavn 55.	
		68 P. C. Jacobsens Enke, Laugets Fribolig.	

Paa det Gruppebillede, som afslutter Bogen, vil man finde Portrætter af samtlige Laugsbrødre, der opleve 250 Aarsfesten. De vedføjede Numre henviser til Numrene i denne Medlemsliste.

